

aliis sui sequacibus inductos. Erant autem isti Massilienses monachi viri clari, et in omnium virtutum studio egregii, quorum apud plerosque tanta erat de probitate contemplatione reverentia, ut hoc tutissimum sibi aestimarent, quod audirent eos, quorum auctoritatem sine iudicio sequebantur, asserere. Hos inter eruditissimus habebatur Cassianus, qui etiam solus cogitata sua scriptis publicare non timuerat.

Hi autem in principio cautius agentes, tarditatem suam culpam maluerunt, quam non intellecta in Augustini elucubrationibus reprehendere; quidamque eorum lucidiorum super hoc atque apertiorum ejus expositionem voluerunt postulare. Patuit tamen postea non minus ex superbia, cui, omnium maxime patent quorum virtutes apud homines in pretio habentur quam ex naturali ignorantia aut infirmitate natas horum tenebras. Cum enim fortuito allatus esset in Gallias liber de Correctione et Gratia, quem instruendis Adrumetinis monachis anno 427 Augustinus destinaverat, quo in libro omnibus Massiliensium objectionibus, quasi ex industria respondebatur, cum ergo illi lucem hoc in libro affulgentem ad profectum suum convertere debuissent, et omnium dubitationum suarum nebulas disjicere; majori in veritatem quam antea exarserunt odio, hoc inter cetera objicientes, a nemine ecclesiasticorum tractatorum ante Augustinum Pauli loca ad sensum prædestinationis applicata: quod nulli magis competit quam Cassiano Græcorum libris innutrito, ex quibus potior objectionis hujus nasci poterat occasio.

Qua de re Prosper et Hilarius cum ad S. Augustinum litteras dedissent circa annum 428 aut 429, ille respondit libris de Prædestinatione Sanctorum et de Dono Perseverantiæ. Quo animo libri illi a Gallis suscepti fuerint non patet; patet vero his non statim sopitas talium dissidiorum turbas.

Superabile adhuc Augustino, Rufino epistolam scripsit S. Prosper, in qua testatur se hoc de divitiis misericordię Dei sperare, quod quos tunc libero falli arbitrio suo et ab humilitatis via patiebatur evagari, non usquequaque, nec in finem esset intelligentia fraudaturus, sed hunc ipsum in longinquiora progressum ideo ab eo tardius revocari, ut opus gratiæ ejus majore gloria celebraretur, cum sibi etiam adversantium corda subdidisset, quibus de virtutum studio exortum erat periculum, et de morum probitate discrimen. Quod quidem postremum, an de Cassiano intelligi non debuerit merito dubitatur, quem cæteris longius a vero aberrare, si non dogmatibus, saltem tuendorum dogmatum suorum modo, constabat.

Augustino autem inter beatos assumpto, Prosper et Hilarius Cælestinum pontificem adierunt, delaturi querelas suas contra quosdam presbyteros qui dissensiones moverant in Galliis adversus doctrinam S. Augustini, nec ejus etiam famæ parentes. Unde in celebri illa responsione sua, quæ supra edita legi potest, arguit Cælestinus, quod qui solo presbyteratus gradu eminebant, doctrinam Ecclesiæ pro libito dijudicare non venerentur, et id sibi auctoritatis quod solis episcopis competeret arrogarent. Quibus forte verbis notabatur specialiter Cassianus: quod eo magis pronum est conjicere, quod primus inter episcopos ad quos dirigebatur hæc epistola legatur Venerius Massiliensium episcopus ex Gennadio.

Nec tamen Cælestini litteris sedatæ turbæ, paxque reddita Ecclesiis Provincialium. Cum ergo Cælestino successor datus fuisset Xistus seu Sixtus III, quod contigit 26 Aprilis 432, ex Baronio, aut paucis post mensibus, necesse fuit S. Prosperum iterum stylo defensionem Augustini doctrinæ, quæ in odium adduci calumniosis scriptis non desinebat, suscipere. Et ut omnibus pateret quos in errores laberentur qui tanto doctore adversabantur, decimam tertiam Cassiani collationem evertere suscepti: qui quidem omnes Augustini adversarios doctrinæ superabat, nec scripta a se publicata diffiteri poterat. Hunc tamen ex nomine proprio indigitare noluit, sed libro titulum fecit Contra Collatorem, id est, contra auctorem Collationum. In vivis tunc superatam fuisse Cassianum constat.

Hæc vero maxime docuerat Cassianus, initium bonæ voluntatis fideique aliquando ex Deo, aliquando vero ex homine ortum habere; agnoscenda in nobis virtutum semina; liberum arbitrium naturaliter posse ad bonum inclinari; hoc quidem aliquando a gratia præveniri, ab ejus autem sæpe motibus gratiæ dona antecedi. Quæ omnia sanctus Prosper Pelagianorum dogmatum consequia esse probat. Inde enim sequi gratiam secundum merita hominum dari; nec læsam peccato Adæ hominum naturam; tales errores dudum cum Pelagianis dogmatibus in variis episcoporum synodis, et summorum pontificum epistolis decretisque in eos latis esse proscriptos; a sancto denique Augustino in scriptis plurimis a fundamentis evulsos et dissipatos. Unde Cassiani scripta apocryphis accensuit Gelasius papa circa annum 494, in concilio episcoporum Romæ habito.

Ut ergo tanta lux concilietur tam egregio Prosperi nostri operi, quanta omnino potest; utile fore lectoribus visum est, si ipsam Cassiani collationem decimam tertiam (a) Prosperi responsioni totam præire curavimus. Sine periculo enim, immo etiam non sine aliquo emolumento legatur opus se solo alias periculosum, si cum tam invicta eximii doctoris responsione conferatur.

(a) Hanc Collationem Cassiani cum jam inter ipsius auctoris opera ediderimus, minime de novo recensendam eam putamus. Videsis igitur, lector, tomo nostro paulo superiori XLIX, ubi habetur cum aliis Collationibus. EDIT.

S. PROSPERI

AQUITANI

DE GRATIA DEI ET LIBERO ARBITRIO

LIBER CONTRA COLLATOREM,

ID EST,

PRO DEFENSIONE S. AURELIJ AUGUSTINI, HIPPONENSIS EPISCOPI,
CONTRA CASSIANI PRESBYTERI LIBRUM, QUI TITULO DE PROTECTIONE DEI PRÆNOTATUR.

Executit duodecim definitiones Joannis Cassiani, de gratia et libero arbitrio, contentas collatione ipsius tertiam decimam, easque, una excepta prima, omnino a catholica veritate dissidere docet: demonstrans Augustini reprehensoras, et vana

* In antiquissimo Corbeiensi codice ante annos A Liber sancti Prosperi pro prædicatoribus gratiæ Dei fere nongentos scripto, titulus opusculi hujus est, contra librum Cassiani presbyteri, qui prænotatur de

objicere, et recta impugnare, et prava defendere, ipsisque Pelagianorum jam peremptorum armis intestinum bellum moventes, Scripturis divinis simul, et ecclesiasticis imperatorisque constitutionibus rebellare.

307 CAPUT I.

Calumniatores doctrinæ sancti Augustini eo ducunt, ut inimici gratiæ credantur ab Ecclesia injuste damnati. Unde oriatur major necessitas eos refellendi.

Gratiam Dei, qua Christiani sumus, quidam dicere audent a sanctæ memoriæ Augustino episcopo non recte esse defensam, librosque ejus contra errorem Pelagianum conditos immoderatis calumniis impetere non quiescunt. Quorum intus interstrepens domestica malignitas non minus spernenda esset, quam foris latrans hæretica loquacitas; nisi ejectis extra ovile Dominicum lupis, **308** ^a qui sub nomine ovium sunt (*Math. vii, 15*) suffragarentur, essentque ejusmodi ^b ut nec ordo eorum in Ecclesia, nec ingenia despicienda videantur. Siquidem habentes speciem pietatis (*II Tim. iii, 5*) in studio, cujus virtutem diffitentur in sensu, trahunt ad se multos ineruditos, et non habentia ^c spirituum discretionem corda conturbant; atque ^d in eum statum deducere causam Ecclesiæ moliantur, ut dum nostros affirmant non veraciter pro gratia ^e fuisse locutos, inimicos gratiæ persuadeant injuste esse damnatos. Non ergo negligendum est hoc malum, quod ab occultis ^f parvisque seminibus augetur quotidie, et ab ortu suo latius longiusque distenditur; sed studendum est, in quantum Dominus adjuvat, ut fallacium calumniatorum hypocrisis detegatur, qui ex ipsa injuriæ magnitudine, quam in uno ^g cunctis, ac

A præcipue apostolicæ sedis ^h pontificibus intulerunt, ab **309** indoctis et parum cautis excellentioris scientiæ judicantur, et misero perversoque successu ⁱ facilem mendacio consensum eliciunt, quia reverentiam sibi præsumptione pepererunt. Nec enim, cum sint bonæ opinionis viri, creduntur ullo modo tarditate intelligentiæ, aut temeritate judicii, ^j in superfluxæ querelæ conclamationem potuisse prorumpere; ac non potius magno ingenio et vehementi ^k studio laborasse, ut subtilissimi tractatoris disputationibus comprehensis, censura ^l nunc districtior et inspectio sagacior inveniret, quod antea securus favor et benignitas incuriosa non viderat.

2. Unde ergo ^m hæc diligentia tam severi emerit examinis? Unde in hanc austeritatem ⁿ supercilium ^B se tetricæ frontis armavit, ut mensuras sensuum, pondera locutionum, numeros syllabarum insidiosus scrutator eventilet, magnumque se aliquid ^o conficere præsumat, si catholico prædicatori notam erroris affigat? Quasi incognitum aliquod opus, et ^p quod hactenus latuerit, impetatur: ac non illa his morsibus doctrina lanietur, quæ novorum hæreticorum commenta disjecit, et diabolicum tumorem Pelagianæ elationis elisit. ^q Viginti et eo amplius anni sunt, quod contra inimicos gratiæ Dei catholica acies, hujus viri ductu pugnat et vincit. ^r Et vincit, dico, quia non patitur respirare quos vicit, et in quorum excidium, unam cunctorum sacerdotum manu sententiam scripsit. Pulsi pontificio et

Protectione Dei. In ms. Joliensi annorum ferme 500: **C** *Incipit liber Prosperi contra librum Cassiani presbyteri, qui prænotatur de Protectione Dei; id est, contra collationem tertiam decimam, habitam cum abbate Chæremone.* Editio Lugd. an. 1539: *De Gratia Dei, divi Prosperi contra Cassianum Collatorem liber.* Mogunt. anni 1524, et aliæ subsequentes: *Liber sancti Prosperi [Veneti] de Gratia Dei et Libero Arbitrio, pro defensione,* etc. Ven., cui est *de Protectione Dei titulus.* — Scriptus est liber contra Collatorem circiter annum Christi 432.

^a Sic. mss. Corb. Remig. et Jol. cum edit. Mogunt. Veneta, et app. Op. S. Aug.; editiones autem Lugd., Lov., Duac. et Colon., post vocem *lupis*, sub nomine ovium suffragarentur.

^b Mss. Remig. et Jol. cum edit. antiquioribus Mogunt. et Ven., *ut nec ordo eorum, nec ingenia in Ecclesia despicienda videantur.* Sola Lugdun., *nec corda eorum in Ecclesia.*

^c Sic ms. Joliensis. At Lovaniensis editio, Antuerpiensis, Lugd., Duac. et Colon., *spiritum discretionis.* Moguntinensis vero omnium prima, quæ anno 1524 ex ms. exemplari Benedictinorum montis S. Jacobi prodiit, habet *spirituum discretionis*; nec aliter ms. Corb. et edit. Ven. Alludit S. Prosper ad I Cor. xii, 10. Locum aliter legere est in Lugd. edit. et ms. Remig.: *despicienda videantur; si quidem habentes speciem pietatis in studio... trahant ad se multos... conturbant; atque in eum statum... moliantur.*

^d Ms. Remig., Mogunt. et Ven., *in eo statu.*

^e Ms. Jol. cum Mog. et Ven. addit vocem *fuisse.*

^f Sic mss. Jol. et Corb. cum Mogunt., et Ven., et Aug. edit. nova. Alii, *prævisque.* Lov., Duac. et Colon., in margine, *alias parvis.*

^g In ms. Joliensi his verbis, *in uno*, subjicitur, *id est, beato Augustino, quem summi pontifices laudaverunt.* Sed suspicamur merum esse glossema scribæ amanuensis.

^h Lugd. editio, *pontificatus.*

ⁱ Ms. Remig. ac edit. Mog. et Ven., *facili mendacio.* Ms. Jol., *facile pro facilem, aut facili.*

^j Edit. Mog. et Ven., *insuper suæ querelæ conclamationem.* Nec bene, ut videtur. Lugd. omissio *in, superfluxæ querelæ conclusionis.*

^k Lugd. omittit vocem *hanc, studio.*

^l Edit. Mogunt. et Ven., *censura tunc districtior et.* Hæc omnia non leguntur in Lugd. edit.

^m Lugdun. editio, *hæc sententia.*

ⁿ Sic August. append. cum ms. Corb. ac Mogunt. et Ven. Lugd., *supercilium tam tetricæ frontis armavit?* Lovan., Duac. et Colon., *supercilium tam tetricæ frontis se armavit.* Ms. Jol., *supercilio se tetricæ frontis armavit.*

^o Ms. Joliensis, *facere præsumat.*

^p Edit. Ven., *quo hactenus.*

^q Ita ms. Jol. Item ms. Corb. Mogunt. edit. et Ven. exceptis his, *et eo.* At posteriores editiones habent, *Viginti annis amplius; et omittunt, sunt quod.* Augustinus porro contra Pelagianam hæresim pugnare anno Christi 412 cœpit, scriptis ad Marcellinum libris de peccatorum Meritis ac de Baptismo parvulorum. Iste ergo S. Prosperi liber viginti et amplius ab hinc annis editus, merito refertur in annum circiter 432.

^r Sic Mogunt. Ven. et append. Aug., ex ms. Corb. Lugd., omissio *Et*, ut posteriores quoque omittunt. *Vincit dico, quia non patitur respirare quod vincit: et in quorum excidium unum, cunctorum sacerdotum manu sententiam scripsit.*

communione privati, ^a querantur de felicitate nostræ **A** re, referemus. ⁱ Quas etiam ob hoc solum interim victoriæ, et arment in nos linguas suas, qui exulare a veritate, quam cives esse Ecclesiæ maluerunt: nostri autem concorporales ^b et participes gratiæ **310** Christi, cur de his armis quibus communis fides est defensa, causantur (V. *Constitutionem Valentiniiani; infra append. pag. 272*)? Cur bellum confectum retractant, et munitiones securæ dudum pacis infirmant? An victores displicent, et victi placeant; tantaque insolentia damnati foveantur errores, ut pravitate invidia, et ^c auctores nostri pulsantur et iudices? An vero ita se ^d novorum censorum norma exactior temperavit, ^e ut et nulla eorum quæ excisa sunt, ^f asserat, et quædam ex his quæ defensa sunt, respuat? Ecce salva catholicæ pace victoriæ, salva indissolubilium reverentia decretorum, parati sumus patronos doctrinæ emendationis audire, et circumcisas ab omni errore lineas ^g subtilissimæ discretionis agnoscere. Constituatur ^h in medium, quod ⁱ de novis emersit ingeniiis.

CAPUT II.

Cur aggrediatur unius Cassiani potissimum definitio- nes. Cassiani prima definitio catholica. A quo postea incipit introduci definitio, qua docetur multos ad gratiam venire sine gratia.

1. Et ne ad obscurandam scientiam doctorum, ea exagitare videamur, quæ vulgus ignobile et procaz ineptorum loquacitas intemperanter effundit; unius potissimum definitiones, quem non dubium est illis **C** omnibus in sanctarum Scripturarum studio præsta-

^a Lugd., Lovan., Duac. et Colon., quasi de felicitate nostræ victoriæ. Ms. Joliensis omittit, quasi. Editio vero Mogunt. sequentem sententiam cum præcedente, ceu duo unius sententiæ membra, connectit, et loco querantur. arment; habet, queruntur, armant. Idem exhibet et Veneta editio: at sensum hujus loci a præcedentibus distinguit comate et majori littera iuitio apposita.

^b Lugd., Lovan., Duac. et Colon., ac participes... defensata. Ms. Jol. et Corb., Aug. edit., edit. Mogunt. et Ven. ut in textu.

^c Sola Lugd. editio, auctores displicent, cæteris prætermisissis, tanta insolentia.

^d Lugd. edit., novorum sensuum.

^e Mogunt. et Ven. edit., quod et nulla.

^f Ms. Joliensis, asserant... respuant.

^g Mogunt. et Ven., subtilissimas.

^h Ms. Jol., in medium. Mogunt. et Ven., Constituant in medium; tunc pergunt unius tenore sententiæ, usque ad hæc, loquacitas intemperanter effudit. Unius, etc. Eodem modo distinctum legitur in Lov. edit.

ⁱ Manuscriptus Remigianus, quod de novis semper emersit. Jam tum emergerant aliæ contra Augustinum quæstiones, quibus responderat in opusculis supra editis contra Gallos ac Vincentium, et ad excerpta Genuensium. Cum vero Cassiani, Augustini æmulorum antesigniani, liber forte nondum ipsi innotuisset, aut meliora de ingenio alias optimo sperasset; nunc tandem refellendas suscipit Cassiani potissimum definitiones quæ stylo editæ in vulgus circumferri jam cœperant, et in quibus nova arte oppugnari videbatur doctrina S. Augustini.

^j In edit. Mogunt. et Veneta, post referemus: Cujus decretum ob hoc solum interim oportet in medium adduci,

re, referemus. ⁱ Quas etiam ob hoc solum interim in disceptationem oportet ^k assumere, quia utrum ita se habeant, non potest dubitari. ^l Scriptæ enim sunt, et auctoris sui editione publicatæ: nec jam, an sint, quærendum est; sed quid doceant, demonstrandum. Igitur **311** in libro cujus prænotatio est, de *Protectione Dei*, vir quidam sacerdotialis ^m (Cassianus), qui disputandi usu inter eos, ⁿ quibuscum degit, excellit, abbatem quemdam (Chæremonem) introducit de gratia Dei et libero arbitrio disserentem, cujus se per omnia probasse ac suscepisse ostendit sententiam: ut jam non cum illo nobis sit negotium, qui forte tales opiniones suas aut negando refutaret, aut corrigendo dilueret; sed cum isto, qui ad instrumentum inimicorum gratiæ Dei, **B** talem studuit proferre doctrinam.

2. ^o Quæ tamen inter initia disputationis a veritatis pietate non dissonat, et justo honorari præconio mereretur, nisi præcipiti ^p lævoque progressu, ab inchoata rectitudine deviare. Nam post comparationem agricolæ, ^q cui formam sub gratia ac fide viventis aptavit, et cujus infructuosum esse dixit laborem, nisi per omnia Dei auxilio juvaretur, intulit definitionem ^r catholicissimam, dicens: Quibus manifeste colligitur, non solum actuum, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo esse ^s principium: qui nobis et initia sanctæ voluntatis inspirat, et virtutem atque opportunitatem eorum quæ recte cupimus, tribuit peragendi. Omne enim datum bonum, et omne donum perfectum deorsum est, descendens a Patre luminum (Jacob. 1, 17): qui et incipit quæ bona sunt, et exsequitur, et consummat in nobis, ^t dicente Apostolo

quia utrum, etc. Hoc ipsum est etiam in ms. Corb., sed insertum post, oportet assumi: in eoque codice ante, Quas etiam ob hoc solas, præfixa est particula, alibi: qua indicatur alterum ex illis duobus dictis aliunde adscitum esse. In ms. Remigiano, Quarum alibi, quas etiam ob hoc solas interim in disceptationem oportet assumi, decreta ob hoc solum interim oportet in medium adduci. Ms. Joliensis, Quarum secreta ob hoc solum interim oportet in medium adduci.

^k Apud. Aug. ex ms. Corb., assumi.

^l Mss. Corb., Remig. et Jol., purgatæ. Editiones Mog. et Ven., scripta enim sunt, et actoris sui editione purgata; referentes ad decreta.

^m Lugd., Lov., Duac. et Colon. addunt, ordinis. Aberat a Corb., Mogunt. et Ven.

ⁿ Ms. Jol., Mog. et Ven., cum quibus. Lugd. edit., quibuscum egit; aliæ omnes, quibuscum degit.

^o Editio. append. Aug. tom. X, ex ms. Corb., Qui tamen, id est, Cassianus. Aliæ omnes editiones, cum Jol. et Remig., Quæ tamen: subaudi, doctrina.

^p Edit. Lugd., lenique progressu, minus bene ut videtur.

^q Ms. Jol., cujus formam... viventis, forte, viventi.

^r Ms. Jol., definitionem catholicam.

^s Ms. Jol., principia.

^t Ms. Jol., dicente etiam apostolo Paulo, quia qui dat. Hæc verba, dicente apostolo absunt ab edit. Mogunt. et Ven.. in quibus continua oratione habetur post, et consummat in nobis, et panem ad manducandum præstat, et crescere facit fructus justitiæ nostræ. In edit. Lugd., Lovan., Duac. et Colon., paulo aliter distinguitur hæc sententia, scilicet: Qui dat semen seminanti, et panem ad manducandum; præstabit et crescere faciet fructus justitiæ vestræ.

(II Cor. ix, 10), *Qui dat semen seminanti, et panem ad manducandum præstabit, et crescere faciet fructus justitiæ vestræ.* Hic ne quis putaret nihil superesse quod per liberum ageretur arbitrium, non irrationabiliter adjecit quo probaret, non auferri illud his donis, sed potius roborari, nisi ^a revolutum ad iniquitates suas, ab auxilio Dei se ^b mallet avertere. *Nostrum vero est, inquit, quotidie attrahentem nos gratiam Dei ut humiliter subsequamur, ^c vel certe dura cervice et incircumcisis, ut scriptum est (Act. vii, 51), auribus eidem resistentes, per Jeremiam mereamur audire, 312 Numquid qui cadit non resurget? aut qui aversus est, non revertetur (Jerem. viii, 4)? Quare ergo aversus est populus iste in Jerusalem, aversione contentiosa: induraverunt cervices suas, et noluerunt reverti?* ^d Item infra, cum omnia virtutum studia Dei gratia indigere docuisset, probabiliter addidit, dicens (Collat. 13, c. 6): *Quæ omnia, sicut desiderari a nobis jugiter absque divina inspiratione non possunt, ita nec perfici quidem sine ejus auxilio ullatenus queunt.*

3. In septimo autem capitulo (*Nunc est cap. 8*), generalem volens ostendere gratiam Christi, quæ nullum usquequaque ^f hominum prætermittat, et rebelles quoque ^g adversosque non deserat: *Adest igitur, inquit, inseparabiliter nobis ^h divina protectio, tantaque est erga creaturam suam pietas Creatoris, ut non solum comitetur eam, sed etiam præcedat ⁱ jugiter providentia.* In quo potest videri, ob hoc comitem dixisse providentiam, quia ^j etiam deserentes se plerumque non deserat; vel quia omnes quos prævenit, eosdem subsequatur. ^k Sequitur autem dicens: *Qui cum in nobis ortum quemdam bonæ voluntatis inspexerit, illuminat eam ^l, atque confortat, atque dirigit ad*

^a Sic ms. Joliensis, cum edit. Lovan., Duac. et Colon. et Aug. editio. At vero ms. Remig. cum Mogunt., Ven. et Lugd., *revolutus*. Quod in marginem rejectum in posteriori editis, cum hac annotatione, *vel si legas in masculino genere, adde, homo.*

^b Sic ms. Jol. cum Mog., Ven. et August. edit. ex ms. Corb. Alii codices, *se malit*.

^c Sic legitur in ms. Joliensi, et in edit. Mogunt. et Ven. nec non in append. tom. X Aug. ex ms. Corb., excepto quod in Mog. et Ven. legitur *cervices* absque voce hac *suas*. In aliis vero edit. omisso, *vel certe: ne dura cervice et incircumcisis auribus eidem resistentes, etc.*

^d Sic ms. Jol. cum Mog., Ven. et edit. app. Aug. ex ms. Corb. Reliqui, *Et infra*.

^e Ita ms. Jol. et edit. Mog. ac Ven. Cæteri, *ita ne perfici*. In eodem ms. Jol. supra omittitur, *dicens*.

^f Quidam codices, *hominem*.

^g Ms. Corb., *aversosque*. Edit. Mog. et Ven., *per-versosque*.

^h Hic Lovan., Duac. et Colon. addunt *semper*: quæ vox abest a mss. Jol. Corb. et Remig. ac edit. Mog., Ven. et Lugd.

ⁱ Ms. Jol. caret hac voce, *jugiter*.

^j Edit. Lugd., Lov., Duac. et Colon. addunt, *etiam*. Ms. Jol., Remig. et Corb. non addunt, nec edit. Mog. et Ven.

^k Editiones Mogunt. et Ven., *Sequitur enim*. Alii codices, *autem*.

^l Sic legitur in mss. Corb., Remig. et Jol. ac in

A salutem, incrementum tribuens ei, quam vel ipse plantavit, ^m vel nostro conatu viderit emersisse. Et hic potest adhuc dicere, illius se ortum bonæ voluntatis significasse, cujus a Deo ⁿ sint plantata vel inspirata principia: quia ab illuminatis jam cordibus ^o possint salubres prodire conatus, qui ideo ipsius hominis proprii esse dicantur, quia jam bonorum conatuum acceperit facultatem, eorumque semina ad suum referantur auctorem.

[Alias CAP. III.] 4. Sed et in capitulo nono subdit, ^p et dixit: *Unde non facile humana ratione discernitur, quemadmodum Dominus petentibus tribuat, a quærentibus inveniat, aperiatque pulsantibus: et rursus inveniat a non quærentibus se, ^q palam appareat inter illos qui illum non interrogabant; 313 tota die expandat manus suas ad populum non ^r credentem sibi et contradicentem, resistentes ac longe positos vocet (Isai. lxxv, 1), invitos attrahat ad salutem, peccare cupientibus, explendæ copiam subtrahat ^s voluntatis, ad nequitiam properantibus benignus obsistat.* Jam hic quasi per inscrutabilem diversitatem introducit definitio, ^t qua docetur multos ad gratiam venire sine gratia, et hunc affectum petendi, quærendi, ^u pulsandi, habere quosdam de vigilantia liberæ voluntatis; quæ tamen in aliis tanta aversione obcæcata perhibetur, ut nullis cohortationibus sit revocabilis, nisi per vim trahentis invita ducatur. Quasi ^v non toto multiformis gratiæ opere hoc in omnium agatur animis, ut ex nolentibus fiant volentes; aut quisquam ex his qui jam judicio rationis utuntur, possit fidem nisi voluntate suscipere. ^x Unde tam ineptum est dicere, quod quisquam ad participationem gratiæ tendat invitus, quam asserere quod ullus ad eam non Spiritu Dei veniat incitatus.

edit. Mog., Ven. et Lugd. At edit. Lugd., Duac. et Colon. addunt hic, *confestim*; deinde habent, *atque confortat, et incitat ad salutem*. Idem habetur etiam in append. August. non omisso, *confestim*.

^m Editiones Mogunt. et Ven., *vel quæ nostro conatu videtur emersisse*.

ⁿ Ms. Joliensis, *sunt plantata*.

^o Sic mss. Corb., Remig. et Joliens., cum edit. Lugdun. et append. August. At vero Mog., Ven., Lov., Duac. et Colon., *possunt... esse dicuntur*. Edit. Aug., *dicantur*.

^p Sic mss. Jol., Corb. et Remig. atque edit. Mogunt. et Ven., excepto quod Mogunt. habet *et dicit*. Edit. Lugdun., Lovan., Duac. et Colon., *Sed capitulo nono subdit, et dicit*.

^q Edit. Mogunt. et Ven., *ut palam appareat inter illos, qui illum non rogabant*.

^r Edit. Lugdun., *non credentem, sed contradicentem, absque voce, sibi; resistentes a longe positos vocet*.

^s Ms. Corb. et Remig. ac edit. Mogunt. et Ven., *voluptatis*.

^t Ms. Remigianus, *qua doceatur*.

^u Ita mss. Corb. et Jol. cum Mog. Ven. et app. tom. X Aug. Alii addunt, *atque*.

^v Edit. Lugd. sola, *in toto*. Sed male, ut patet ex aliis codicibus et sensu loci totius.

^x Editiones Mogunt. et Ven., *Sed quid tam ineptum est, quam dicere, quod quisquam ad participationem gratiæ tendat invitus*. Cæteris prætermisissis, usque ad, *Cito ergo*.

5. Cito ergo hic disputator præmissæ definitionis A oblitus est, cito a sententia sua a instabili levitate dissensit. Dixerat enim regulariter, *Non solum actuum, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium* (Vide supra, cap. 2, n. 2). Et ne hoc de doctrina extrinsecus adhibita deberet intelligi, vigilanter addiderat: [*Alias CAP. IV.*] *Qui nobis et initia sanctæ voluntatis inspirat, et virtutem atque opportunitatem eorum quæ recte cupimus, tribuit peragendi.* b *Omne enim datum bonum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum, qui et incipit quæ bona sunt, et exsequitur et consummat in nobis.* Doctor catholice, cur professionem tuam deseris? Cur ad c fumosam falsitatis caliginem, relicta serenissimæ veritatis luce, devolveris? Quod in petentibus, quærentibus, pulsantibusque miraris, cur non eidem gratiæ, quæ desideratur, ascribis? Vides bonos conatus, pia studia, et dubitas esse d Dei dona? e Latuerit opus gratiæ, donec fides insita cogitationis clauderetur arcano: at ubi supplex oratio, ubi diligens inquisitio, ubi f apparet crebra pulsatio, quare non ex qualitate operis subministratorem intelligis incitantis?

314 CAPUT III.

Cassianus nec cum Pelagianis, nec cum Catholicis plene concordat: dum errando asserit alios per gratiam, alios per legem et naturam justificari. Definitio tertia Cassiani: Appetitum virtutum habere hominem a se ipso. Refellitur ex antea confessis in prima definitione.

[*Alias CAP. V.*] 1. e Etsatis te contra Pelagianorum C calumnias præcavere existimas, si quod in universitate vocatorum sentiendum est, id nobis b in portione concedas. Sed nec cum hæreticis tibi, nec cum catholicis d plena concordia est. Illi in omnibus justis hominum operibus, liberæ voluntatis tuentur exordia; nos bonarum cogitationum ex Deo semper credimus prodire principia: tu informis nescio quid tertium, et utrique parti inconveniens reperisti, quo

a Ita ms. Jol. et ex ms. Corb. Aug. edit. cum Mogunt. et Ven. Posteriores editiones, *instabilitate et levitate discessit.*

b Edit. Lugd., *Omne enim datum optimum.* Lov., Duac. et Colon. omisso, *entm: Omne datum optimum et donum.* Mss. Jol. et Corb. et edit. Mogunt. et Ven. ut in textu.

c Sic mss. Corb. et Jol. At editiones omnes, *famosam*, quarum plures in margine ex conjectura notant, *fumosam.*

d Lugd. editio sola, *Dei bona.*

e Editiones Mogunt. et Ven., *Latuerat.*

f Ms. Joliensis omittit verbum *apparet*; deinde post pauca, *quare non ex æqualitate operis.* Melius alii ut in textu.

g Sic ms. Remigiano-Remensis, cum edit. Lugd., Lovan., Duac. et Colon. At ms. Corb. et ex eo edit. August. append. item ms. Joliensis cum edit. Mogunt. et Ven., *Et satis te armas contra Pelagianorum calumnias.*

h Ms. Joliensis, *importune.*

i Editio Lugdun., *plena discordia est.*

j Ms. Joliensis, *damnatitium te in illud incidere, quo, velis nolis.*

k Edit. Lovan., Duac. et Colon., *et venire.* Melius

nec inimicorum consensum acquireres, nec in nostrorum intelligentia permaneres [*Alias CAP. VI.*]. Quomodo autem non advertis, i te in illud damnatum incidere, quod, velis nolis, convinceris dicere, *Gratiam Dei secundum merita nostra dari*; cum aliquid præcedere boni operis ex ipsis hominibus, propter quod gratiam consequantur, affirmas? Non enim nullius meriti haberi potest petentis fides, quærentis pietas, pulsantis instantia: præcipue cum omnes ejusmodi, et accipere et k invenire, et intrare dicantur. In quo superfluum, immo impium est, sic velle meritis ante gratiam existentibus locum facere, ut non ex toto verum sit quod ait Dominus, *Nemo venit ad me, nisi Pater, qui misit me, attraxerit eum* (Joan. vi, 44): l quod nullatenus diceretur, si B cujusquam sine Dei illuminatione esset credenda conversio; aut ullo modo se voluntas hominis ad Deum sine Deo posset extendere: qui eum vocatum ad Filium m trahit; non resistentem invitumque compellit, sed ex invito volentem facit, et quibuslibet modis infidelitatem resistentis inclinat; ut cor audientis, obediendi in se delectatione n generata, ibi surgat, ubi premebatur; ibi discat, o ubi ignorabat; inde fidat, unde diffidebat; inde velit, 315 unde nolebat. Etenim *Dominus dabit p suavitatem, et terra nostra dabit fructum suum* (Psal. LXXXIV, 12). [*Alias CAP. VI.*] Sed videamus qualia subsequantur (*Collat. 13, c. 9*): *Cui autem q facile pateat, quomodo salutis summa nostro tribuatur arbitrio? de quo dicitur, si volueritis et audieritis me, quæ bona sunt terræ manducabitis* (Isai. 1, 19). *Et quomodo non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei* (Rom. ix, 16)? *Quid etiam sit illud, quod Deus reddet unicuique secundum opera ejus* (Matth. xvi, 17); *et, Deus est qui operatur in vobis et velle, et perficere, pro bona voluntate* (Philip. ii, 13): *et hoc non ex vobis, sed Dei donum est: non ex operibus, ut ne quis gloriatur?* r Et cætera quæ collecta de Scripturis, quasi alterno sibi sensu adversa collegit, ut donis gratiæ studium humanæ

mss. Corb., Remig. et Jol., cum Mogunt. et Ven., *et invenire.*

l Hæc verba, *quod nullatenus diceretur*, quæ aberant ab editis omnibus, restituenda credidimus, solius etiam auctoritate ms. Joliensis, loci sensu id exigente.

D Editiones Mogunt. et Ven., post vocem *trahit*, omisso, *non, resistentem invitumque compellit, et ex invito volentem facit.* Ms. Joliensis, *vocatum ad Filium non resistentem trahit, invitumque compellit, si ex invito.*

n Ms. Joliensis, *genita.*

o Edit. Mog. et Ven., *ubi ignorat*, omittuntque hæc, *inde fidat, unde diffidebat; inde velit, unde nolebat.*

p Ms. Remigianus, *benignitatem.*

q Ms. Joliensis, *non facile pateat*: melius absque negatione. Editiones Mogunt. et Ven., *Cum autem facile pateat, etc.... Deus est qui operatur in nobis et velle et perficere pro bona voluntate nostra, et hoc non ex nobis.* In edit. append. August. ex ms. Corb. legitur, *pro bona voluntate vestra*; et supra edit. Lugd., Lovan., Duac. et Colon., *reddit unicuique.*

r Editio Lovan., *Ecce tamquam collecta de Scripturis, quasi alterno sibi sensu adversa colligit.*

committat industriæ; et omnium hominum divisione facta, alii sint quos gratia Dei salvet, alii quos lex et natura justificet. Sed lex potest, ne quid mali fiat, jubere; a malo autem non potest liberare. Notum facit mandatum, sed obediendi non præstat affectum: nisi quod est occidens per imperium literarum, fiat vivificans per spiritum gratiæ.

[*Alias* CAP. VIII.] 2. Post hæc concludit, dicens (*Ibid.*): Nisi quod in his omnibus et gratia Dei, et libertas nostri declaratur arbitrii, et quia etiam suis interdum motibus homo ad virtutum appetitus possit extendi, semper vero a Domino indigeat adjuvari. Et ubi est, quod regulari definitione præmissum est: Non solum actuum, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium, qui et incipit quæ bona sunt, et exsequitur, et consummat in nobis (*Vide supra, cap. 1, n. 4*)? Ecce hic etiam si bonis cœptis necessarium Dei fateris auxilium: ipsos tamen laudabiles motus appetitusque virtutum, remota gratia Dei, nudæ libertati ascribis arbitrii: ut boni salubresque conatus nequeant quidem proficere, nisi Deus adjuvet; et possint tamen, etiamsi non a Deo inspirentur, incipere.

316 CAPUT IV.

Contra Cassianum probatur, nec desiderium sanitatis haberi sine gratia. Quarta Cassiani definitio: Per naturæ bonum aliquando bonarum voluntatum pro-dire principia. Refellit, tam ex prima sua definitione, quam ex Apostolo, cujus locus iste, Velle enim adjacet mihi, a prava interpretatione vindicatur.

4. Deinde, ut evidentius definias, quid homo ex libero arbitrio habeat quid sumat^d ex gratia, addis, et dicis (*Collat. 13, c. 9*): *Nec enim cum voluerit quis, sanitate perfuitur, aut de ægritudinis morbo, pro arbitrii sui desiderio liberatur.* Doces ergo, non posse quidem hominem per semetipsum apprehendere sanitatem, sed habere eum a semetipso desiderium sanitatis; et sua tantum sponte venire ad medicum, non etiam hoc ipsum medici esse, quod veniat. Quasi vero anima ipsa non langueat, et corpori suo

A remedium sana prospiciat. Atqui totus homo ex ipsa et cum ipsa in profundum miseræ suæ decidit, ubi eam, priusquam a medico notitiam suæ calamitatis accipiat, jacere delectat, amantem se semper errores suos, et amplectentem falsa pro veris (*Ibid.*). Cujus prima salus est, ut sibi incipiat displicere, et vetustatem suæ debilitatis odisse: sequens vero est, ut et sanari desideret, et a quo sananda sit, noverit (*Vide respons. ad 6 object. Gallorum*).^b Quæ curationem ipsius sic præcedunt, ut ei ab illo, qui ægram sanaturus est, inserantur: ne, cumⁱ ei nullo modo hæc frustra inesse possiat, merito videatur salvata, non gratia.

2. Deinde adjicis (*Ibid.*): *Ut autem evidentius clareat, etiam per naturæ bonum, quod beneficio Creatoris indultum est, nonnumquam bonarum voluntatum pro-dire principia, quæ tamen, nisi a Deo dirigantur, ad consummationem i virtutum pervenire non possunt.* Apostolus^k testis est, dicens: *Velle enim adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio* (*Rom. vii, 18*). Falso ergo secundum hanc definitionem ante dixisti, *Non solum actuum, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium; qui et incipit quæ bona sunt, et exsequitur, et consummat in nobis.* Sed hoc nullo modo ex aliqua parte potest esse falsum: cui nequaquam inferri 317 contraria debuerunt; ut quod recte professus es ex gratia incipere, id postea^l confirmares per naturæ bonum et per liberum arbitrium nos habere.^m Dixit quidem beatus Apostolus: *Velle enim adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio* (*Rom. vii, 18*).ⁿ Sed idem dixit: *Non quia idonei sumus cogitare aliquid p a nobis quasi es nobis ipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est* (*II Cor. iii, 5*).^q Et idem dixit: *Deus est enim qui operatur in vobis et velle, et operari pro bona voluntate* (*Philip. ii, 13*). Non ergo apostolus sibi contrarius est. Sed cum donatum nobis fuerit bonum velle, non statim invenimus et facere, nisi petentibus, quærentibus, atque pulsantibus, qui dedit desiderium, præstat effectum. Vox^r namque ista dicentis: *Velle enim adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio* (*Rom.*

^a Mss. Remig. et Joliensis, cum edit. Mogunt. et Ven., qui est occidens.

^b Abest et a mss. Corb. et Jol. et edit. Lugd., Mog. et Ven.; quæ duæ posteriores sic habent, quia etiam suis.... potest extendi, semper vero a Domino indiget adjuvari. Suffragatur ms. Joliensis.

^c Editi plerique, possunt tamen. Ven., possint tamen esse, etiamsi non a Deo inspirantur.

^d Ita mss. Corb., Jol. et Remig. cum edit. Mogunt. et Ven., Lugd., Lov., Duac. et Colon., ex gratia Dei.

^e Ms. Jol. omittit hanc vocem, suæ.

^f Mogunt. et Ven., ubi eum; cæteri, ubi eam, referentes ad animam, non ad hominem, de quo proxime sermo erat.

^g Edit. Lugd. sola omittit vocem hanc, semper.

^h Ms. Jol., curationem ejus. Ms. Remig., curationem illius, et paulo post edit. Mog., quia ægram sanaturus est; ubi ms. Jol., qui eum gratia.

ⁱ Ita mss. Corb., Remig. et Joliensis, cum edit. Mogunt. et Ven. At posteriores editiones, cum ei ullo modo hæc inesse possint: et statim ms. Jol.

merito videatur salvatus, scilicet, homo.

^j Ms. Joliensis omittit hanc vocem, virtutum, habetque, non possint.

^k Sic mss. Corb., Remig. et Jol., cum edit. append. Aug., Mogunt. et Ven. At Lugd., Lovan., Duac. et Colon., testatur.

^l Edit. Mogunt. et Ven., firmares.

^m Ms. Jol. Mog. et Ven., Dicit quidem Apostolus.

ⁿ Ms. Jol., sed itidem dixit. Edit. Mog. et Ven., sed idem dicit.

^o Editi Mogunt. et Ven., Quia non idonei sumus. Edit. Lugd., Lovan., Duac. et Colon., non quod.

^p Ms. Jol., ex nobis quasi ex nobis. Ms. Remig., ex nobis, quasi a nobis ipsis. In Lugd., Lov., Duac. et Colon., aliquid ex nobis ipsis.

^q Ms. Joliensis, Et iterum.

^r Posteriores editiones Lugd., Lovan., Duac. et Colon., et perficere habent, loco, et operari, quod legitur in ms. Corb. edit. append. Aug. Mogunt. et Ven. Quæ duæ scribunt nobis, pro vobis.

^s Hæc vox namque abest a mss. Corb., Remig. et Jol., necnon a Mogunt. et Ven.

vn. 18), vocati est, ^a et jam sub gratia constituti : A gratiam Dei secundum merita nostra dari : in alio qui condelectatur quidem legi Dei secundum interiorum hominum, sed videt aliam legem in membris suis, repugnantem legi mentis suæ, et captivam se in lege peccati (Rom. vii. 22 et 23) : et quamvis acceperit scientiam recte volendi, virtutem tamen in se non invenit ^b ea quæ optat operandi; donec pro bona voluntate quam sumpsit, mereatur ^c virtutum facultatem invenire quam quærit.

CAPUT V.

Definitio quinta Cassiani : Simul suscipiendas esse sententias contrarias; et illam quæ bonam voluntatem nasci ex gratia, et illam quæ ex bona voluntate gratiam pendere dicit. Opinio Cassiani catholicis perinde atque Pelagianis errorem affingit. Resellitur ex definitionibus summorum pontificum et conciliorum.

[Alias CAP. IX.] 1. Post hæc ponis plurima testimonia, quibus nunc validum, nunc infirmum liberum arbitrium demonstratur: quasi quidam sint, qui propriis viribus impleant, quod alii facere, ^d nisi Deo adjuvante non possunt; **318** aut ob aliud homo accipiat præceptum, nisi ut divinum quærat auxilium. Concludis ergo, et dicis (Collat. 13, cap. 11) : *Et ita sunt hæc quodammodo ^e indiscrete permista atque confusa, ut quid ex quo pendeat, inter multos magna quæstione volbatur : id est, utrum, quia initium bonæ voluntatis præbuerimus, misereatur nostri Deus; an quia Deus misereatur, consequamur bonæ voluntatis initium. Multi enim singula hæc credentes, ac justo amplius asserentes, variis sibi que contrariis sunt erroribus involuti. Ecce, ut tibi videtur, ^f quæ erant permista, discreta sunt; et quæ explicari non poterant, absoluta. ^g Duos enim esse sibi contrarios definitis errores, quibus qui inter liberum arbitrium et gratiam quid tenendum sit nesciunt, implicentur. Et in uno ^h constituis eos qui dicunt, ideo nostri misereri Deum, quia ex nobis præbita sint bonæ initia voluntatis; significans sine dubio Pelagiani dogmatis sectatores, ⁱ qui dicunt,*

^a Hæc verba, et jam desiderantur in Lugd., Lov., Duac. et Colon. Leguntur in mss. Corb., Remig. et Jol., nec non in edit. Mogunt. et Ven.

^b Ita emendamus ex ms. Joliensi. Reliqui omnes, eorum quas optat operandi : minus congrue, ut videtur.

^c Sic legimus in mss. Corb., Remig. et Joliensi, nec non in edit. Mogunt. et Ven. Posteriores autem editiones post, quam sumpsit, ferebant, mereatur invenire qui faciat.

^d Sic mss. Corb., Remig. et Jol. cum edit. Mog. et Ven. Editiones Lugd., Lov., Duac. et Colon., Deo non adjuvante non possunt.

^e Editiones Mog. et Ven., indiscreta, permista, atque confusa; et post aliquot lineas iidem codices, Multi enim hæc credentes singula.

^f Sola Lugd. editio, quæ confusa erant.

^g Ms. Jol. et edit. Lugd., Duos enim sibi contrarios definitis errores; tum sola Lugd. editio, quibus inter liberum arbitrium et gratiam contentiose disputantes, quid tenendum sit, implicentur.

^h Ms. Joliensis, constituit eos, etc. Ms. Remig. post pauca, procul dubio.

ⁱ Editio Lugd., qui dicunt gratiam dari secundum

merita nostra : omissis cæteris omnibus quæ interjacent in aliis codicibus.

2. Si utrumque, inquis, sequamur, nos nulli errori

¹ acquiescimus. Tu nos subdis duobus, et geminas, sicut intelligis, pravitates : dividendo damnas, miscendo justificas. Hac lege, ^m hac regula poteris prædicare, quod tam errent ⁿ qui dicunt, semper esse fallendum, quam qui definiunt numquam esse fallendum (Notatur 17 Collat. Cassiani, in qua docet ^B quandoque esse licitum mentiri); sed ut in neutro peccetur, utrumque sectandum : ^o quia nec semper declinanda falsitas, nec semper negligenda sit veritas. Fallit te prorsus opinio tua. De duobus malis unum fieri bonum non potest : unam virtutem duo vitia non gignunt : unum verum duo falsa non faciunt. ^p Quæ enim merito paria sunt, **319** non minuuntur coeundo, sed crescunt. Non itaque oportuit eos, qui bonarum voluntatum initia ex Dei asserunt inspiratione generari, ea sententia reprehendi, qua arguuntur qui ad hæc liberum arbitrium putant sibi sine ope gratiæ posse sufficere. Harum enim definitionum una ab Ecclesia expugnata est, ^q alia defensa : nec eis ullo modo hujus novi læderis congruit pactum, qua catholica sit corruptior, ^r quam ^C Pelagiana correctior.

[Alias CAP. X.] 3. Multi, inquis, singula hæc credentes ac justo amplius asserentes, ^s variis sibi que contrariis sunt erroribus involuti. Placet igitur tibi, cum hæreticis catholicos, cum victis damnare victores : et eos erroris nota adurere, qui errorem ab Ecclesia depulerunt. Secundum quippe tuam censuram, qua sanctarum et fidelium voluntatum ^t non in omnibus hominibus ex Deo vis esse principium (quasi multum gratiæ tribuas, si hoc eam in quo-

merita nostra : omissis cæteris omnibus quæ interjacent in aliis codicibus.

^j Edit. Lugd. sola, ex misericordia a Deo.

^k Ms. Joliensis, quo dirigendi sumus? Utrumque vitemus.

^l Edit. Lov., Duac. et Colon., acquiescemus.

^m Sic mss. Corb., Remig. et Jol. ac editi Mog. et Ven. Alii, ac regula.

ⁿ Ms. Joliensis, qui dicunt numquam esse fallendum, quam qui definiunt semper esse fallendum.

^o Editio Lugd. sola, quia nec semper declinanda sit severitas, cæteris omissis.

^p Editio Lugd., Quæ enim paria sunt, merito non minuuntur, etc. Aliæ editiones, paria sunt merito. Mog. et Ven., merito paria sunt.

^q Ms. Jol., altera defensa.

^r Ms. Joliensis omittit particulam, quam.

^s Editio Lugdun., variis sibi contrariis, omissio que.

^t Ita mss. Corb., Remig. et Jol. cum edit. Mogunt. et Ven., Lov., Duac. et Colon., asseris non in omnibus hominibus ex Deo esse principium. Lugdun., vero, ex Deo habuisse principium.

romdam operat; mentibus acquiescas), erravit papa INNOCENTIUS ^a et Petri sede dignissimus, qui cum de istis loqueretur qui in libero arbitrio gloriantur: « Nam quid, inquit (*Epist. 29 nostro tomo XX*), nos de eorum posthac rectum mentibus æstimemus, ^b qui sibi se putant debere, quod boni sunt? » Et iterum cum de primi hominis scriberet lapsu: « Liberum enim, inquit, arbitrium olim ille perpeusus, dum suis inconsultius utitur bonis, cadens in prævaricationis profunda demersus ^c est, et nihil quemadmodum exinde surgere posset, invenit; suaque in æternum libertate deceptus, ^d hujus ruinæ jacuisset oppressu, nisi eum post Christi pro sua gratia ^e relevasset adventus. » Erraverunt ORIENTALES EPISCOPI, in quorum judicio Pelagius, eos qui dicunt gratiam Dei secundum merita nostra dari, ut catholicus posset videri, anathematizare compulsus est (*Vide lib. de Gestis Pelagii c. XIV, 33-35*). Erraverunt ^f AFRICANA episcoporum CONCILIA, quæ decretis suis constituerunt, utrumque Dei donum esse, et scire quid facere debeamus, et diligere ut faciamus: ut ædificante charitate, scientia non possit inflare, quia sicut de Deo scriptum est, ^g *Qui docet hominem scientiam (Ps. XCIII, 40)*; **320** ita scriptum est (*I Joan. IV, 7*): *Charitas ex Deo est (Carthag. concil. can. 4 et 5; infra app. p. 272)*. Erraverunt DUCENTI QUATUORDECIM SACERDOTES, qui in epistola quam suis constitutionibus ^h prætulerunt, ⁱ ita ad apostolicæ sedis antistitem beatum Zosimum sunt locuti: « Constituimus, in Pelagium atque Cœlestium per venerabilem episcopum Innocentium de beatissimi apostoli Petri sede prolatam manere sententiam, donec apertissima confessione fateantur, gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum, non solum ad cognoscendam, verum etiam ad faciendam justitiam, nos per actus singulos adjuvari; ita ut sine illa ^j nihil veræ sanctæque pietatis habere, cogitare, dicere, agere valeamus. Erravit

sacrosancta beati Petri sedes, quæ ad universum orbem papæ ZOSIMI ore sic loquitur: « Nostamen instinctu Dei (omnia enim bona ad auctorem suum referenda sunt, unde nascuntur), ad fratrum et coepiscoporum nostrorum conscientiam universa retulimus. » Erraverunt ^k AFRICI EPISCOPI ad eundem papam Zosimum rescribentes, eumque in sententiæ ^l suæ hujus salubritate laudantes, cum aiunt: « Illud vero quod in litteris tuis, quas ^m ad universas provincias curasti esse mittendas, posuisti, dicens, Nos tamen instinctu Dei (omnia enim bona ad auctorem suum referenda sunt, unde nascuntur), ad fratrum et coepiscoporum nostrorum conscientiam universa retulimus: sic accepimus dictum, ut illos qui contra Dei adjutorium extollunt humani arbitrii ⁿ libertatem, districto gladio veritatis, velut cursim transiens, amputares. Quid enim tam libero fecisti arbitrio, quam quod universa in nostræ humilitatis conscientiam retulisti? Et tamen instinctu Dei factum esse, fideliter sapienterque vidisti, veraciter fidenterque dixisti. Ideo utique, quoniam præparatur voluntas a Domino (*Prov. VIII, sec. LXX*), et ut boni aliquid agent, paternis inspirationibus suorum ipse tangit ^o corda filiorum. Quotquot enim Spiritus Dei aguntur, hi filii sunt Dei (*Rom. VIII, 14*). Et nec nostrum sentiamus deesse arbitrium, et in bonis quibusque ^p voluntatis humanæ singulis motibus, magis illius valere non dubitemus **321** auxilium. » Videsne regulas tuas invictarum constitutionum soliditate confractas, ^q et in fidei structura pravas ^r rimosasque juncturas, velut Jerichuntinos muros, ad sacerdotalium tubarum ruisse concentum (*Josue VI, 20*)?

CAPUT VI.

Cum ea quæstio, quæ est de sanctarum origine voluntatum, contra Pelagianos clare definita sit; male Cassianus, errantium arma colligens, contendit

^a Edit. Mogunt. et Ven., *beatissimi Petri*.

^b Edit. Mog. et Ven., *Numquid. . . qui sibi putant debere. Ven., qui sibi putant debere. Lugd. et posteriores, Nam quid, inquit, nos de eorum post hæc rectum mentibus existimemus, qui sibi reputant debere.*

^c Has voculas, est et ex Innoc. Epistola tom. II D operum August. addimus. Aberant a codicibus Prosperianis, excepta editione Veneta: quæ habet, *surgere possit.*

^d Mss. Corb. et Jol., *hujus ruinæ latuisset oppressu. Sic etiam Lugd. edit. Mogunt., hujus injuriæ latuisset oppressu. Lugd., Duac. et Colon., hujus ruina jacuisset oppressus.*

^e Editi. Mogunt., Ven. et Colon., *revelasset*: minus commode. Lugd. editio, *Nisi eum post sua gratia revelasset divinus adventus.*

^f Ms. Joliensis, *Africanorum episcoporum concilia.*

^g Ita. ms. Remig. conformiter textui concilii. In ms. Joliensi omittuntur hæc, *ille est qui docet hominem scientiam, ita de eo scriptum est. Item in editionibus Mogunt. et Ven. In Lugdun. vero habetur, Quia sicut de Deo scriptum est: Ille est qui docet hominem scientiam: cæteris prætermissis. In Lovan., Duac. et Colon. eadem leguntur: cætera ut in textu.*

^h Ms. Corb. et Lugd. editio, *protulerunt.*

ⁱ Ita mss. Jol., Corb. et Remig. Cæteri codices, *ita apostolicæ sedis, . . . sunt allocuti. Mog., sunt locuti.*

^j Mss. Jol. et Remig., *nihil veræ justæque pietatis. Edit. Mog. et Ven., nihil veræ, justæ, sanctæque pietatis.*

^k Edit. Mog. et Ven., *Africæ episcopi. Lugd., Lovan., Duac. et Colon., Africani. Ms. Corb., Remig. et Joliensis, Afri episcopi.*

^l Ita ex ms. Corb. append. tom. X Aug. et edit. Mog. et Ven. Ms. Jol., *in sententiæ suæ. Posteriores editiones, in sententiæ hujus. Edit. Ven., in sententiæ suæ hujus, salubritate laudantes dicunt.*

^m Sic mss. Corb., Remig. et Jol., cum edit. Mog. et Ven., excepto quod illæ editiones habent, *præmittendas. Cæteri codices, ad universos.*

ⁿ Ms. Joliensis, *corda fidelium.*

^o Editiones plures, *ac voluntatis. Particulam ac non habent mss. Corbeienses, Remig. et Joliensis, nec editiones Lugd.*

^p Editio Lugdunensis, *et in fido instructore.*

^q Ita mss. Corb., Remig. et Jol., cum edit. Mogunt. et Ven. At editiones Lugd., Lovan., Duac. et Corb., *ruinosasque juncturas.*

liberum arbitrium auferri per gratiam : cum per eam A potius formetur, regatur et ordinetur.

[*Alias* CAP. XI.] 1. Cum enim de sanctorum origine voluntatum, et fidei charitatisque principii, inter nostros et Pelagianos quæstio versaretur, non ancipiti victoria, nec dubio a direptum est sine certamen; ut adhuc nobis de iniquissima b hujus fœderis tui pace tractandum sit. Prostrata est inimica acies, bellum c confectum est, victores sumus per illum qui fecit potentiam in brachio suo, qui dissipavit superbos mente cordis ipsorum, deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles, esurientes implevit bonis, et divites dimisit inanes (*Luc. 1, 52 et 53*): per illum, qui faciens misericordiam cum patribus nostris, memor fuit testamenti sancti sui, d et jurisjurandi quod juravit ad Abraham patrem nostrum, B daturam se nobis, ut sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, serviamus ipsi in sanctitate et justitia in conspectu ejus omnibus diebus nostris (*Ibid., 71*): per illum, qui dedit nobis victoriam per Jesum Christum Dominum nostrum (*1 Cor. xv, 57*): per illum, a quo non spiritum hujus mundi accepimus, sed Spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis (*1 Cor. ii, 12*). Quid de elisarum argumentationum ratiunculis fracta studes arma colligere? Quid cineres extincti dogmatis refovendo, deficientis sumi nidorem in redivivam flammam conaris accendere? [*Alias* CAP. XII.] Non est periculum e liberi arbitrii ex gratia Dei, nec voluntas auferatur, cum in ipsa bene velle generatur. Nam si ideo non putanda est nostra, quia formatur, regitur, C ordinatur, imbuitur: spoliatur libertate filii Dei f qui aguntur Spiritu Dei (*Rom. viii, 14*); perdunt vigorem rationalis animi, et omni voluntariæ devotionis 322 laude privantur, quibus datur Spiritus sapientiæ et intellectus, consilii et fortitudinis, scientiæ ac pietatis, et timoris Domini (*Isai. xi, 2*). Prorsus qui his reformationibus se non putant indigere, de veteris morbi consuetudine in phrenesim g transierunt: respuunt remedium, clamant, insaniant, reluctantur; sed si promissionis sunt filii, quiescent, et sanabuntur.

CAPUT VII.

Cassianus contrarias definitiones confundens, exemplis

^a Mss. Remig. et Joliensis, *direptum*.

^b Editio Lugd. sola, *hujus febris tuæ*.

^c Editiones Lugdun., Lovan., Duac. et Colon., *confRACTUM est*.

^d Mss. Remig. cum edit. Mogunt. et Ven., *et jusjurandum*.

^e Edit. Duac. et Colon. in margine notabant pro lectione diversa, *ex libero arbitrio*. Mss. Remig. et Joliensis cum edit. Lugd. legunt, *gratia Dei, absque ex*.

^f Edit. Lugdun., *quia qui aguntur*.

^g Edit. Lugd., *transeunt . . . sed si repromissionis sunt filii, quiescent, et sanantur*. Lovan., Duac. et Colon., *transeunt, sed si repromissionis sunt filii, quiescent et sanabuntur*.

^h Hæc verba, *et errorem errore curaret*, non leguntur in mss. Remig. et Jol. nec in edit. Mogunt. et Ven.

ⁱ Edit. Mogunt. et Ven. *alter*.

colorare nititur quod intendit, hoc posse quosdam per liberum arbitrium, sine adjutorio Dei, quod quidam, nisi Deo cooperante non possint. Refellitur ex Scripturis, et probatur, ut Matthæi et Pauli, sic Zacchæi, et latronis in cruce conversionem esse pariter ex gratia.

[*Alias* CAP. XIII.] 1. Sed jam videamus quid inferat sobrietas disputantis; qui ut vitium vitio pelleret, b et errorem errore curaret, contrarias sibi definitiones nova arte confudit; utque hoc compositionis suæ poculum securis auditoribus propinaret, exemplis voluit colorare quod miscuit. Ait enim (*Collat. 13, cap. 11*): *Si enim dixerimus, nostrum esse bonæ principium voluntatis, quid fuit in persecutore Paulo? quid in publicano Matthæo? quorum unus cruori ac suppliciis innocentium, l alius violentiis ac rapinis publicis incubans, attrahitur ad salutem. Sin vero gratia Dei semper inspirari bonæ voluntatis principia dixerimus: quid de Zacchæi fide? quid de illius in cruce latronis pietate i dicimus; qui desiderio suo vim quamdam regnis cælestibus inferentes, specialia vocationis monita prævenerunt?*

2. Per istam ergo k bonorum principiorum dissimilitudinem probare nititur, hoc posse quosdam per liberum arbitrium, sine adjutorio Dei, quod quidam nisi Deo cooperante, non possint: et hoc vult de quorundam tardiore obedientia et quorundam sequaciore consensu intelligi. Quasi ubi dura infidelitas Deo subditur, et Evangelio, quod diu impugnavit, repente succumbit, ibi mutationem hominis dextera operetur Excelsi (*Psal. lxxvi, 11*): ubi autem l tranquillam cohortationem solumve rumorem, sine hæsitacione diffidentiae, docilis auditor amplectitur, bonum talis conversionis 323 humanæ sit tantummodo voluntatis. Quasi vero potentia m Dei eos tantum ad Filium attrahat, quos aut voce increpaverit, aut pœna obriverit, aut terrore tremefecerit; illorum autem mentibus nihil suæ virtutis admoveat, qui ad promissiones Redemptoris sui spe alacri et avido desiderio cucurrerunt. Sed Veritas dicit: *Nemo venit ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum (Joan. vi, 44)*. Si ergo nemo venit, nisi attractus, omnes n qui quocumque modo veniant,

D i Lugd. et hac posteriores, *dicemus*, cum mss. Remig. et Joliensi.

^k Loco bonorum, quod legitur in mss. Corb., Remig. et Jol., nec non in edit. Mogunt. et Ven. Lovan. et posteriores habent, *quorundam*. Lugd. vero editio, *horum principiorum*; omittitque hæc, *quorundam tardiore obedientia, etc.*

^l Sic mss. Corb., Remig. et Joliensis, cum edit. Mogunt. et Ven. At posteriores Lugd., Lovan., Duac. et Colon. et aliæ, *post tranquillam cohortationem solum, veros mores, sine ulla hæsitacione*. Lugd. tamen supra, pro *Quasi . . . operetur*, habet *Quod . . . operatur*.

^m Sic mss. Corb., Remig. et Jol. cum Mogunt. et Ven. At his posteriores editiones, *potentia gratiæ Dei eos tantum ad Filium attrahat*. Mss. Jol., tamen *potentia Dei Patris . . . tremere fecerit*.

ⁿ Lugd., Lovan., Duac. et Colon., *omnes quocumque modo veniant, attrahuntur*.

attractantur. [*Alia* CAP. XIV.] Trahit ^a itaque ad Deum contemplatio elementorum, omniumque quæ in eis sunt ordinatissima pulchritudo. *Invisibilia enim ejus, a creatura mundi, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur* (Rom. 1, 20). ^b Trahunt rerum gestarum relatores; animum audientis inflammant *narrantes laudes Domini et virtutes ejus, et mirabilia ejus quæ facit* (Psal. LXXVII, 4). Trahit timor: *Principium enim sapientiæ timor Domini* (Prov. 1, 7; Psal. cx, 40). Trahit lætitia, quoniam, *Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus* (Psal. cxxi, 1). Trahit desiderium: quoniam, *Concupiscit et deficit anima mea in atria Domini* (Psal. LXXXIII, 3). ^d Trahunt delectationes: *Quam dulcia enim faucibus meis eloquia tua, super mel et favum ori meo* (Psal. cxviii, 103). Et quis perspicere aut enarrare possit, ^e per quos affectus visitatio Dei animum ducat humanum, ut quæ fugiebat, sequatur; quæ oderat, diligat; quæ fastidiebat, esuriant; ac subito commutatione mirabili, quæ clausa ei fuerant, ^f fiant aperta; quæ onerosa, sint levia; quæ amara, sint dulcia; quæ obscura, sint lucida? *Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult* (I Cor. xii, 14). Quoniam *Deus qui dixit de tenebris et lumen splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris, ad illuminationem scientiæ claritatis Dei in facie Christi Jesu* (II Cor. iv, 6), id est, in manifestatione Filii sui, qui est ^h in gloria Patris.

3. Qui ergo illuxit in corde Matthæi publicani **324** et Pauli tunc Ecclesiam persequentis, ipse et in corde Zacchæi, et in corde crucifixi cum Domino latronis illuxit: nisi forte otiosa Domini vox fuit, cum Zac-

^a Edit. Lugd., Lovan., Duac. et Colon., igitur. Edit. Mog. et Ven., itaque ad Dominum. Ms. Jol., Trahit namque.

^b Sic ms. Corb. et edit. Mog. et Ven., nisi quod relationes habent, non relatores. Ms. Jol. sic distinguit, *Trahunt rerum gestarum relatores animum audientis. Inflammant narrantes. Ms. Remigiano-Remensis, Trahunt rerum gestarum cognitio, et divinorum operum relatores. At editi Lugd. et eo recentiores, Trahit rerum gestarum cognitio, et divinorum operum relatæ animum audientis inflammant.*

^c Vocem istam, mea, habent mss. Remig. et Jol. cum Mog. et Ven.

^d Sic ms. Corb. ex quo edit. append. tom. X Aug. ac Mogunt. cum Ven. et ms. Remigiano. At ms. Joliensis, *Trahunt divinæ lectiones. Editi-Lugd., Lovan., Duac. et Colon., Trahit delectatio lectionis.*

^e Mss. Corb., Remig. et Jol., per quos affectus. Mogunt. et Ven., quo affectu visitatio Dei ducat hominem: ceteri codices excusi, per quot affectus, etc., ut in textu.

^f Edit. Lugd. et recentiores, sint aperta. Mss. tres, cum Mog. et Ven., fiant aperta.

^g Edit. Mog. et Ven., lucem splendescere, ipse illuxit. . . . in faciem. Mss. Corb. et Remig. habent etiam hoc, in faciem.

^h Sic mss. Corb. et Remig. cum edit. Mogunt. et Ven. At ms. Jol. et edit. Lugd., Lovan., Duac. et Colon., in sinu Patris.

ⁱ Sic mss. Corb., Remig. et Jol. cum edit. Mog. et Ven. Alii codices, videre eum.

^j Ms. Joliensis, festinus, descendere.

^k Ms. Joliensis, sibi præparaverit: ut supra dixe-

rat, otiosa vox Domini fuerit. ^l Ita mss. Corb., Remig. et Jol., nec non Mog. et Ven. Aliæ editiones, quod ad virum. In ms. Joliensi abest vox hæc, hospitari. ^m Editiones Lugd., Lovan., Duac. et Colon., omisso et ante Zacchæus. . . . cum fraudata promitteret. ⁿ Editio Lugd., quia ecce hic filius Abrahæ. ^o Ms. Jol. conformiter textui sacro, Venit enim quærere, et salvum facere. Alii omnes, Venit autem salvum facere et quærere, ordine inverso. ^p Editio Lugd. omittit hæc, sciremus a quærente præventum. ^q Edit. Mog. et Ven. cum ms. Remig., intelliguntur. ^r Edit. Mog. et Ven., Inter omnes autem. Edit. Lugd. in fine, doceat. ^s Ms. Jol. omittit hic vocem, Christum. Lugd., postea est imitatus. ^t Edit. Mog. et Ven., et dicit. Ms. Jol., dum veneris. ^u Hæc voces, beatus apostolus, leguntur in mss. Corb., Remig. et Jol., nec non in edit. Mogunt. et Ven. ^v Ita mss. Corb. et Remig. cum Mog. et Ven. in Lugd. utrobique omittitur vox hæc fuisse, in recentioribus posteriori loco. ^w Sic mss. Corb. et Remig. ac edit. Mogunt. et Ven., qui tamen duo pro varietatem habent veritatem. Lugd. editio cum recentioribus, omisso ad, inscrutabilem unius gratiæ varietatem ad argumentum definitionis suæ voluit aptare. Editio quædam ex recentioribus, et augmentum definitionis suæ, quod simi-

tiae varietatem, argumentum definitionis suae voluit aptare; ut portio justificatorum solius voluntatis suae motibus ad Christum venire credatur, portio autem reluctans a trahi, et invita compelli: cum Deus sit qui operatur omnia in omnibus (I Cor. xii, 6), sive alios sic, alios autem sic attrahere velit, ad quem nemo, nisi aliquo modo attrahatur, venit.

CAPUT VIII.

Definitio sexta Cassiani: Liberum arbitrium et gratiam pariter suscipi debere; id est, ita ut pari modo conferre ad salutem credantur. Divinae auctoritates de gratia afferuntur: daturque ratio quare voluntas non auferatur per gratiam.

[*Alia* CAP. XV.] 4. Post hæc b subijcit testimonia sacrae Historiae, quibus ostendit observantiam mandatorum Dei, consummationemque virtutum divinae gratiae deputandam (*Collat.* 13, c. 11): quod et nos promptissime constemur. Et commemoratis exemplis de Balaam, quem volentem a Israeli maledicere Deus in benedictionis verba transtulerit (*Num.* xxiii); et de Abimelech, qui peccare non permissus sit a in Rebeccam (*Gen.* xvi); et de Joseph a fratribus vendito, quorum malam voluntatem in bonum Deus o verterit (*Genes.* xxxvii): recurrit ad confirmationem definitionis suae, ut liberum arbitrium, quod gratiae se dicit jungere, a parte quadam humani generis, quantum in ipso est, auferat, et in quadam parte constituat, dicens: *Hæc enim duo, id est, vel gratia, vel liberum arbitrium, sibi quidem invicem videntur adversa; sed utraque concordant, et utraque nos pariter debere suscipere pietatis ratione colligimus: ne unum horum homini subtrahentes, ecclesiasticæ fidei regulam excessivè videamus.*

2. a Ecclesiasticæ fidei regula est, prædicante Apostolo: *Nemo potest dicere Dominum Jesum, nisi in Spiritu sancto* (I Cor. xii, 3). b Ecclesiastica regula est: *Quid autem habes quod non accepisti* (I Cor. iv, 7)?

liter legere est in Coloniensi. Ms. Jol., *augmentum suæ voluerit definitionis aptare.*

a Sic. mss. Corb., Remig. et Jol., cum Mog. et Ven. Reliqui, *trahatur, et invita compellatur.*

b Edit. Lugd., Lovan., Duac. et Colon., *subijcit.*

c Edit. Lugd., Lovan., Duac. et Colon., *Israelitis.*

d Ita mss. Corb., Remig. et Joliensis, cum edit. Mogunt. et Ven. Lugd. et hæc posteriores, in Saram. Idem contigisse narratur Abimelecho erga Saram Genesios cap. xx, et erga Rebeccam cap. xvi.

e Ms. Joliensis cum edit. Mogunt. et Ven., *vertit.*

f Edit. Mogunt. et Ven., *id est gratia et liberum arbitrium.* Lugd. caret voce *id est*, habetque cum cæteris, *vel gratia, vel liberum arbitrium.*

g Ms. Joliensis, *utrumque concordat, et utrumque.*

h Edit. Duac. et Colon., *suspiciere. . . collegimus:* hoc ultimum cum Lugd. et Lov. commune habentes.

i Sic mss. Corb., Remig. et Jol., cum Mogunt. et Ven. At Lugd., Lovan., Duac. et Colon. hic etiam, ut in serie, *Ecclesiastica regula est.*

j Mss. Corb. et Remig. cum Mogunt. et Ven. addunt hic vocem *Christum*, quæ abest a cæteris et textu Apostoli Græco et Latino.

k Tota hæc sententia: *Ecclesiastica regula est; Quid autem, etc.* usque ad, *quasi non acceperis*, exciderat ab editione Lugd.: legitur in aliis omnibus.

l Mss. Remig. et Jol. cum Mogunt. et Ven. ad-

326 *Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* Ecclesiastica regula est: *Gratia Dei sum id quod sum, et gratia ejus in me vacua non fuit, sed plus omnibus illis laboravi; non autem ego, sed gratia Dei mecum* (I Cor. xv, 10): et, *Misericordiam consecutus sum, ut fidelis essem* (I Cor. vii, 25). Ecclesiastica regula est: *Habemus autem thesaurum istum in vasis fictilibus, ut sublimitas virtutis sit Dei, et non ex nobis* (II Cor. iv, 7). m Ecclesiastica regula est: *Gratia salvati estis per fidem, et hoc non ex vobis, Dei enim donum est; non ex operibus, ne forte quis extollatur* (Ephes. ii, 8). Ecclesiastica regula est: *In nullo terreamini ab adversariis, quæ est illis causa perditionis, vobis autem salutis, et hoc a Deo: quia vobis donatum est pro Christo, non solum ut in eum credatis, sed etiam ut patiamini pro eo* (Philip. i, 28). Ecclesiastica regula est: p *Cum timore et tremore vestram ipsorum salutem operamini. Deus enim est qui operatur in nobis et velle et operari pro bona voluntate* (Philip. ii, 12). Ecclesiastica regula est: *Non quia idonei sumus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra est Deo est* (II Cor. iii, 5). Hanc regulam firmat q Dominus dicens, *Nemo potest venire ad me, nisi datum fuerit ei a Patre meo* (Joan. vi, 66): et, *Omne quod dat mihi Pater venit ad me* (Ibid., 37): et, *Sine me nihil potestis facere* (Joan. xv, 5): et, *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos* (Ibid., 16): et, *Nemo novit Filium, nisi Pater; neque Patrem quis novit, nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare* (Matth. xi, 27; Luc. x, 22): et, *Sicut Pater vivificat mortuos, ita et Filius quos vult, vivificat* (Joan. v, 21): et, *Beatus es, Simon Barjona, quoniam caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in cælis est* (Matth. xvi, 17).

3. Hac regula nulli hominum auferatur voluntas; quia virtus gratiæ non hoc in voluntatibus operatur ut non sint, sed ut ex malis bonæ, et ex infidelibus

dunt autem, quod a cæteris aberat. Idem codices et ms. Corb., *ut sublimitas virtutis sit Dei*, quod legitur in textu: pro quo Lugdun. et eo recentiores, *ut sublimitas sit virtutis Dei*. Prioribus concinit textus Græcus Apostoli.

m Hæc iterum sententia omnis abest a Lugd. In Lovan., Duac. et Colon., abest vox *forte*. Mss. Remig. et Jol. pro *salvati estis*. habent, *salvi facti estis*.

n Edit. Lugd., *nobis autem*.

o Ita mss. Corb. cum edit. Mogunt. et Ven. Ms. Joliensis, *Vobis enim donatum est pro Christo*. Ms. Remig., *Vobis enim donatum est a Christo*. Lugd., *Vobis datum est per Christum*. Lovan., Duac. et Colon., *Quia vobis datum est per Christum*.

p Edit. Mogunt. et Ven., *Cum metu et tremore*. Plures codices, *cum tremore et timore*. Mss. Corb., Remig. et Jol. ut in textu.

q Editi Mogunt. et Ven., *in vobis*, ut apud Apostolum. Alii codices, *in nobis*.

r Mss. Jol. et Remig., *a nobis, quasi ex nobismet ipsis*. Lugd., Lovan., Duac. et Colon., *ex nobis, quasi ex nobis ipsis*.

s Edit. Mogunt. et Ven., *confirmat Dominus: et infra, datum fuerit; absque voce et*.

t Ms. Jol. cum edit. Mogunt. et Ven., *ad me venit*.

u Ms. Joliensis addit hic, *suscitavit mortuos et*. Cæteri codices non addunt.

sint fideles; ^a et quæ ex semetipsis erant tenebræ, A deat quod hæc doctrina meritum libero assignat arbitrio, ^b quo præveniatur gratia, quæ ei famuletur reddens debitum, non conferens **328** donum? Quæ definitio in episcoporum Palæstinæ synodo, etiam ^c Pelagio anathematizante damnata est. ^d In eo enim qui bonum incipit velle, et cupit ab iniquitate atque errore discedere, gratiam Dei hoc ipsum profitemur operari. Quoniam *a Domino gressus hominis diriguntur, et viam ejus volet* (Ps. xxxvi, 23); et, ^e *Omnis vir videtur sibi justus, dirigit autem corda Dominus* (Prov. xxi, 2); et, *A Domino diriguntur gressus viri; mortalis autem quomodo intelligit vias suas* (Prov. xx, 24)? ^f Et quod ait Apostolus: *Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timorem; ^g sed accepistis Spiritum adoptionis ^h filiorum, in quo clamamus, B Abba Pater* (Rom. viii, 15).

[Alias CAP. XVII.] 2. Post hæc ^o sequitur, et dicit (Collat. 13 c. 12): *Nec enim talem Deus hominem fecisse credendus est, qui nec velit unquam, nec possit bonum. Alioquin nec liberum ei permisit arbitrium, si ^p ei tantummodo malum ut velit et possit, bonum vero nec velle nec posse concessit. Et quomodo stabit illa Domini post prævaricationem primi hominis lata sententia, Ecce Adam factus est sicut unus ex nobis, sciens bonum et malum* (Gen. iii, 22)? *Non enim talis ante fuisse putandus est, qui boni esset prorsus ignarus. Alioquin velut quoddam irrationabile ^q atque insensatum animal eum fatendum est fuisse formatum: quod satis absurdum, atque a catholica fide ^r omnimodis alienum est. Quin immo secundum sententiam sapientissimi Salomonis, fecit Deus hominem rectum* (Eccli. vii, 30): *id est, ut tantum boni scientia jugiter frueretur: sed ipsi quæsierunt cogitationes multas. Facti enim sunt, ut dictum est, scientes bonum et malum. Conceptit ergo Adam post prævaricationem, quam non habuerat, scientiam mali; boni vero, quam acceperat, scientiam non amisit.*

CAPUT IX.

Contra Cassianum probatur ex Scripturis et Ecclesie definitionibus, initium bonæ voluntatis esse ex gratia. Primus homo, creatus absque vitio, et potens in bono perseverare, si vellet, libero arbitrio discessit a bono: in quo post peccatum nihil remansit, nisi quod ad temporalem pertinet vitam. In quam profundum malum tota humana natura demersa sit illius prævaricatione. Definitio septima Cassiani: *Adamum post prævaricationem accepisse scientiam mali, non amisisse scientiam boni. Refellitur.*

[Alias CAP. XVI.] 1. Deinde adjecit: *Nam cum viderit nos ^t Deus ad bonum velle deflectere, occurrit, dirigit, atque confortat. Ad vocem enim clamoris tui, statim ut audierit, respondebit tibi* (Isaïe xxx, 49); et, *Invoca me, inquit, in die tribulationis tuæ, et eripiam te, et ^u glorificabis me* (Psal. xlix, 15). Quis non vi-

[Alias CAP. XVIII.] 3. Rectum ^v atque omni vitio

^a Sic mss. Corb., Remig. et Jol., cum edit. Mogunt. et Ven. At Lugd., Lovan., Duac. et Colon., et qui ex semetipsis erant tenebræ, lux efficiantur in Domino: quod mortuum erat vivificetur, quod jacebat erigatur, quod perierat invenitur.

^b Editiones Mogunt. et Ven., *Hoc in omnibus invenitur prorsus hominibus, qui eruuntur . . . dilectionis Dei. Hoc sine cujusquam exceptione personæ, etc.*

^c Mss. Corb., Remig. et Jol., datum bonum. Ita et supra, cap. 2; ceteri, datum optimum.

^d Editiones Lugdun. et ea posteriores. *offensus. Melius mss. Corb., Remig. et Jol., cum Mogunt. et Ven., infensus: qui videlicet liberum arbitrium, quantum in ipso est, auferre videatur.*

^e In edit. Lugd. non legitur vox *duorum*. In eo et Lov., Duac. et Colou., pro *dicit operatum*, legitur *judicat operatum*. In eodem Lugd., in illo *se liberum arbitrium, in isto gratiam sustulisse.*

^f Mss. Corb., Remig. et Jol., omittunt *Deus*; postea habent *velle flectere*. Ita etiam edit. Mog. et Ven.

^g Mss. Corb., Remig. et Jol., *magnificabis me*. Edit. Mogunt. et Ven., *honorificabis me*.

^h Editiones Mogunt. et Ven., *quod præveniat gratiam, unicuique famuletur, pro, cuique famuletur, ut mss. Remig. et Jol., et edit. Ven. Lugd. vero, quod præveniatur gratia, eique famuletur.*

ⁱ Ita mss. Corb., Remig. et Jol., cum Mogunt. et Ven. Lugd. vero et recentiores illa, a Pelagio anathemate damnata est.

^j Ms. Jol., *eo enim quod bonum quis incipit velle, etc.*

^k Edit. Mogunt. et Ven., *Omnis via viri recta sibi videtur.*

^l Lugd., *Et quomodo ait Apostolus.*

^m Editiones omnes cum ms. Jol., in timore. At mss. Corb. et Remig., in timorem, juxta Græc. εἰς φόβον.

ⁿ Hæc vox *filiorum* abest a mss. Remig. et Jol., nec non ab editis Mogunt. et Ven.

^o Edit. Lugd., Lovan., Duac. et Colon., *persequitur.*

^p Ita mss. Corb., Remig. et Joliensis, cum edit. Mogunt. et Ven.; at Lugdun. et posteriores, *si ei tantummodo malum et velle et posse.*

^q In mss. Remig. et Jol., item in edit. Mogunt., Ven. et Lugd., hæc verba non habentur, atque insertatum. Ms. Jol., *velut irrationale quoddam animal eam fecisse credendus est.*

^r Edit. Mogunt. et Ven., omnibus modis. Lugd., Lovan. et Duac., omnimode. Colon., commode, sed errore typographii.

^s Lugd. edit., *Rectum namque et omni*. Quasi series esset verborum Collatoris, sed male.

carentem creatum esse primum hominem, in quo omnium hominum concreata natura est, dubitare fas non est; eumque tale accepisse liberum arbitrium, ut si auxiliantem sibi Deum ^a non desereret, ^b posset in bonis quæ naturaliter acceperat, perseverare quia vellet; et merito voluntariæ perseverantiæ in eam beatitudinem ^c pervenire, ut nec vellet decidere in deteriora, nec posset. [Alias CAP. XIX.] Sed ipso libero arbitrio, quo quamdiu voluit bonus mansit, **329** ^d a proposita sibi lege discessit; nec denuntiata sibi mortis supplicium formidavit, deserens Deum, et sequens diabolum, rebellis Domino ^e servatori, et inimico obediens peremptori. « Fuit ergo Adam, et in illo fuimus omnes; perit Adam, et in illo perierunt omnes (Ambr. lib. vii in Lucæ c. xv). » Quod ita non falso dixit beatus Ambrosius, sicut non falso ipsa Veritas ait, ^f *Venit Filius hominis querere et salvare quod perierat* (Luc. xix, 10). Naturæ enim humanæ, in illa universalis prævaricationis ruina, nec substantia ^g erepta est nec voluntas; sed lumen decusque virtutum, quibus fraude invidenti exuta est. Perditis autem per quæ ad æternam atque inamissibilem corporis ^h animique incorruptionem poterat pervenire, quid ei remansit, nisi quod ad temporalem pertinet vitam, quæ tota est damnationis et pœnæ? Propter quod natos in Adam renasci oportet in Christo, ne in illa quis inveniat generatione quæ periit. Nam si posteri Adæ in illis virtutibus naturaliter agerent in quibus Adam fuit ante peccatum, non essent natura filii iræ (Ephes. ii, 3), ⁱ non essent tenebræ (Ephes. v, 8), nec sub potestate tenebrarum (Coloss. i, 13), Salvatoris denique gratia non egerent; quia non frustra boni essent, nec justitiæ præmio fraudarentur; habentes ea bona quorum amissione primi patres de paradiso exulare meruerunt. Nunc autem, cum sine sacramento regenerationis æternam mortem nemo possit evadere, nonne ex ipsius remedii singularitate apertissime patet in quam profundum malum totius humani generis natura demersa sit, illius prævaricatione in quo omnes peccaverunt (Rom. v, 12), et quidquid ille perdidit perdidit? Perdidit autem primitus fidem, perdidit continentiam, perdidit charitatem, spoliatus est sapientia et intellectu, caruit consilio et fortitudine; et impie altiora sectando, a veritatis scientia, et obe-

diendi pietate dejectus est: nec ipso saltem timore sibi ^j reliquo, ut ab interdictis vel metu caveret pœnæ, qui ^k non abstineret amore justitiæ. Liberum ergo arbitrium, id est, rei sibi placitæ spontaneus appetitus, ubi usum bonorum quæ acceperat fastidivit, et vilescitibus sibi felicitatis suæ præsiidiis, insanam cupiditatem ad experientiam prævaricationis intendit, bibit omnium vitiorum venenum, et totam naturam hominis ^l intemperantiæ suæ ebrietate maledfecit. Inde priusquam edendo carnem **330** Filii hominis, et bibendo sanguinem ejus, lethalem digerat crudelitatem, ^m labat memoria, errat iudicio, nutat incessu; neque ullo modo idoneus est ad illud bonum eligendum et concupiscendum, quo se sponte privavit: quia non sicut potuit Deo non impellente corruere, ita potest Deo non erigente consurgere.

[Alias CAP. XX.] 4. Non igitur recte dictum est: *Nec enim talem Deus hominem fecisse credendus est, qui nec velit unquam nec possit bonum.* Quasi nos istam hominis debilitatem a Creatore dicamus conditam, et non peccati merito ab homine contractam. Qui ergo putat consequens esse ut si liberum arbitrium ⁿ obcæcatum esse dicatur, obcæcatio ipsa ad naturæ referatur auctorem, vult persuadere quod tam sanum sit in Adæ posteris liberum arbitrium, quam in Adam fuit ante peccatum: ^o quod satis alienum a catholica fide ducimus. Quid enim peccato læsum est, si id læsum non est unde peccatum est? Nisi forte dicatur in Adæ posteros pœnam transisse, non culpam: quod ^p omnimodo falso dicitur, et ob hoc forte non dicitur. Nimis enim implum est hoc de Dei sentire justitia, quod a prævaricatione liberos cum reis voluerit esse ^q damnatos. Patet ergo culpa ubi non latet pœna, et societas peccati convincitur de communionis supplicii; ut quod est humanæ miseris, non de institutione Creatoris, sed de retributione sit iudicis.

[Alias CAP. XXI.] 5. Illud enim inepte positum est, et ^r contra sensum omnium tractatorum, quod ad probandum liberi arbitrii incolumitatem connexit, dicens: *Et quomodo stabis illa Domini post prævaricationem primi hominis lata sententia, Ecce Adam factus est sicut unus ex nobis, sciens bonum et malum* (Genes. iii, 22)? Quasi diabolus Adæ vera promiserit, et Adam transgrediendo mandatum Dei, profe-

^a Edit Mogunt. et Ven., *Dominum non deseruisset.* D Alii, *Dominum non desereret.*

^b Edit. Lugdun., *possent in nobis.*

^c Ms. Jol. cum edit. Ven. et Lugd., *perveniret*; qui pro *eam beatitudinem* habet *eandem beatitudinem.*

^d Ms. Joliensis, *ab apposita.*

^e Ms. Joliensis, *salvatori.*

^f Ms. Joliens., *Venit enim.*

^g Edit. Lugd., *prærepta est.*

^h Plures codices, *animæque*; et post pauca ms. Remig. et edit. Mogunt., *et pœna.*

ⁱ Ms. Joliensis, *nec essent tenebræ.*

^j Mss. Remig. et Joliensis, *sibi relicto.*

^k Edit. Lugd., Lovan., Duac. et Colon., *qui abstinebat amore justitiæ*, absque negante particula. Mss. Corb., Remig. et Jol., cum Mogunt. et Ven., *qui non abstineret*, etc.

^l Editiones Mogunt. et Ven., *intemperantia sua maledfecit.*

^m Lugd. et hoc recentiores, *lobitur.* Mss. Corb. et Remig., Mogunt. et Ven., *labat memoria.*

ⁿ Mss. Remig. et Jol., Mogunt. et Ven., *ut liberum arbitrium sic cæcatum esse dicatur, ut obcæcatio ipsa.*

^o Ms. Jol., *quod a catholica fide dicimus alienum.* Edit. Mogunt. et Ven., *quod omnimodo satis alienum a catholica fide dicimus.*

^p Ms. Corb., *quod omnino falsum.* Mogunt. et Ven., *quod omnimodo falsum dicitur.* Ms. vero Joliensis, *quod omnino falsum est.*

^q Ms. Joliensis, *damnandos.*

^r Edit. Mogunt. et Ven., *contra omnium sensum tractatur*; tum, *ad probandum*; in hoc ultimo conveniunt mss. Joliensis et Remig.

cerit in similitudinem Dei, et hoc ei fuisse collatum pronuntiaverit Deus : cum in his verbis ^b significatum sit potius quid non fuerit assecutus, qui superbiæ ingressus viam, quod habebat amisit, dum quod non acceperat concupivit. Non minus autem in ipsa hujus sensus conclusione peccatum est, dum dicitur : *Concepit ergo Adam post prævaricationem, quam non habuerat, scientiam mali; boni vero, quam acceperat, scientiam non amisit.* Scientiam boni Adam tunc habebat, quando bonum sanctumque mandatum Dei fidei corde **331** servabat, et erat justus manens in imagine Creatoris sui, legisque ejus non obliviscens. Postquam autem se, hoc est, imaginem et templum Dei deceptoris suo ^d vendidit, perdidit boni scientiam, quia perdidit bonam conscientiam. Justitiam enim iniquitas depulit, humilitatem superbia destruxit, continentiam concupiscentia elisit, infidelitas rapuit fidem, captivitas abstulit libertatem : nec potuit ulla illic portio residere virtutum, quo tanta irruerat turba vitiorum. Nemo enim potest duobus dominis servire (Luc. xvi, 13); et : *Qui facit peccatum, servus est peccati* (Joan. viii, 34); et, *A quo quis superatus est, ei et servus addictus est* (II Petr. ii, 19). Nemo autem servit, nisi cum aliqua libertate; et nemo ^f liber est, nisi cum aliqua servitute, dicente Apostolo (Rom. vi, 20), *Cum enim servi essetis peccati, et liberi fuistis justitiæ. Quem ergo fructum habuistis tunc, in illis in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est. Nunc vero liberati a peccato, servi autem facti Dei, habetis fructum in sanctificatione, finem vero vitam æternam.* Qui itaque servit diabolo, liber est a Deo; qui autem ^l liberatus servit Deo, liber est a diabolo : ut appareat malam libertatem potuisse haberi ex humanæ voluntatis defectu; ^j bonam autem libertatem non potuisse recipi sine liberatoris auxilio.

CAPUT X.

Exponitur et vindicatur locus Apostoli Rom. ii, 14, de gentibus sine lege facientibus quæ legis sunt. Sapientia quædam in infidelibus ex naturæ a Deo con-

^a Ms. Joliensis, Mogunt. et Ven., *hoc ei fuisset collatum quod pronuntiavit* (editi duo, *pronuntiaverit*) Deus.

^b Edit. Mogunt. et Ven., *significaverit*, sc. Deus.

^c Mss. Jol. et Remig., Mogunt. et Ven., *quam habuerat*.

^d Ita mss. Corb., Remig. et Jol.; posteriores editi, *D* ^{subdidit}.

^e Ms. Joliensis, *ejus et servus est*.

^f Mss. Corb. et Jol., Mogunt. et Ven. edit., *nemo libertate liber est, nisi, etc.* Ms. Remig. omittit hæc, et *nemo liber est nisi cum aliqua servitute*.

^g Mss. Remig. et Joliensis, *liberi eratis*.

^h Editiones Lugd., Lovan., Duac. et Colon., omittunt in illis. Mog. et Ven. exhibent. Postea vero quatuor prædictæ editiōnes, *Nunc autem liberi a peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum in sanctificationem*.

ⁱ Lugd., *libertus*. Duac. et Colon., *liberatur*.

^j Mss. Corb., Remig. et Jol., cum Mogunt. et Ven., *bonam autem voluntatem*.

^k Ms. Joliensis solus, *quam suo intra se sensit om-*

niæ reliquii : nullus vero bonæ voluntatis motus, nisi ex Spiritu sancto.

[*Alias* CAP. XXII.] 1. Sed ne hæc primi hominis calamitas in progeniem ejus transisse videatur, ^k quam integro sit omnium hominum natura judicio, exemplo gentium probaturus hic doctor ^l addit et dicit (Collat. 13 cap. 12) : *Denique non amisisse genus humanum post prævaricationem Adæ scientiam boni, etiam Apostoli sententia evidentiissime declaratur, qui dicit (Rom. ii, 14), Cum enim 332 gentes quæ legem non habent, naturaliter quæ legis sunt faciunt; hi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente eis conscientia ipsorum, et inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus, in die quo judicabit Deus occulta hominum.*

2. Si de his ^o Apostolus loquitur qui ex præputio sunt vocati, et cum essent longe, ^p facti sunt prope (Ephes. ii, 13), credentes in eum qui, quorum aliquando non misertus est, nunc autem miseretur (I Petr. ii, 10), et justificans circumcisionem ex fide, et præputium per fidem (Rom. iii, 30), duos condidit in semetipso, destructoque pariete inimicitiae (Ephes. ii, 14) Judæorum et gentium, in uno novo homine fecit pacem; concludens omnia in incredulitate, ut promissio ex fide Jesu Christi daretur creditibus (Galat. iii, 22) : si, inquam, de his Apostolus loquitur in quorum cordibus Deus digito suo, id est, Spiritu sancto scribit novum testamentum, ut legis plenitudinem et opera charitatis naturaliter exsequantur, reformata scilicet renovataque natura; ^q quid hinc superbissimi sensus novitas adjuvatur, cum reconciliatio inimicorum non possit nisi gratiæ Mediatoris ascribi? *Omnes enim peccaverunt, et egent gloria Dei, justificati gratis per gratiam ipsius* (Rom. iii, 23). Ergo gratia gloria est Dei, non meritum liberati. Quis enim prior dedit ei, ^r ut retribuatur illi? Nihil boni operis ex mortuis, nihil justitiæ procedit ex impiis : ^s omnis ipsorum salus gratuita est; et ideo gloria Dei est, ut qui gloriatur, in illo cujus gloria eguit gloriatur (Rom. xi, 35).

nium hominum natura judicio.

^l Edit. Lugdun. et illa posteriores, *addidit et dixit*.

^m Mogunt., Ven. et Lugdun. edit., *Quoniam gentes... ea qua legis sunt*.

ⁿ Hoc pronomen, *ipsorum*, non legitur in ms. Remig. nec in edit. Mogunt. et Ven.

^o Ms. Joliensis hic addit, *secundum Evangelium meum, per Jesum Christum Dominum nostrum*. Cæteri codices hæc non addunt.

^p Lugdun. edit., *facti sunt prope credentes in eum. Quorum aliquando non misertus, et justificans circumcisionem ex fide, et præputium per fidem, duos condidit in semetipso. Et utrumque parietem inimicitiae Judæorum et gentium, in uno novo homine solvens, fecit pacem, etc.*

^q Edit. Lugdun., *quid hujus superbissimi sensus novitas adjuvatur?*

^r Ms. Joliensis, *et retribuatur illi?*

^s Sic mss. Corb., Remig. et Jol., cum Mogunt. et Ven. edit. At Lugd., Lovan., Duac. et Colon., *totam ipsorum salus gratia est*.

3. Sin autem (quod magis vult hic disputator intelligi) de illis ista dicuntur qui, alieni a gratia Christiana, quædam ad similitudinem legalium mandatorum proprio iudicio ^a sanciebant, intelligentes mores civitatum concordiamque populorum non posse aliter contineri, ^b nisi et recte factis præmia, et peccatis poenæ decernerentur, ^c sicut dictum est ab ipsa Sapientia Dei, *Ego ex ore Altissimi prodivi, et in omni gente primatum tenui; requiem quæsi in Jacob et inveni* (Eccli. xxiv, 5). Ergo quis ambigat, hanc sapientiam humano **333** generi ad temporalis vitæ utilitatem ^d, ex naturæ a Deo conditæ superesse reliquii? Si enim nec ad ista terrena ordinanda rationalis animi vigeret ingenium, non vitiata esset, sed extincta natura. Quæ tamen etiamsi excellentissimis artibus ^e, et cunctis mortalium eruditionum polleat disciplinis, justificari ex se non potest: quia bonis suis male utitur, in quibus sine cultu veri Dei impietatis ^f immunditiæque convincitur, et unde se defendi æstimat, accusatur. Cum ergo Paulus definiat, quod non ex operibus legis ^g justificari omnino caro (Rom. iii, 20); et quoniam in Christo neque circumcisio, neque præputium valeat aliquid, sed nova creatura (Galat. v, 6); ^h quid iste impiam infidelium libertatem naturalibus instruit bonis, et propriis vult justificare principiis? Quid ad renovationem ⁱ lacessitæ vetustatis, idoneam definit prævaricatoris scientiæ nuditatem? Quasi ista scientia vel ex naturæ opibus residua ^j consecuta, vel ex legalis doctrinæ eruditione quæsitæ, possit sui perceptione præstare ut quod faciendum noverimus, etiam facere diligamus: aut ullus sit bonæ voluntatis motus, nisi quem creaverit diffusæ per Spiritum sanctum charitatis ^k afflatus. *Sine fide enim impossibile est ^l placere* (Hebr. xi, 6): et, *Omne quod non est ex fide, peccatum est* (Rom. xiv, 23): et, *in Christo Jesu*

neque circumcisio aliquid valet, neque præputium; sed fides quæ per dilectionem operatur (Galat. v, 6).

CAPUT XI.

Liberum arbitrium nec voluntatem boni, nec possibilitatem habere, nisi per gratiam. Cur homini imperentur ea quorum facultatem non invenit in sua natura. Definitio octava Cassiani: Naturæ humanæ non id solum ascribendum quod malum est. Merita hominum nulla nisi ex gratia.

[*Alias* CAP. XXIII.] 1. Post hæc, in conclusione testimoniorum quibus probare voluit, quod hi qui per increpationem propheticam surdi appellantur **334** et cæci, possint ex facultate naturæ et aures suas aperire ad audiendum, et oculos ^m suos ad videndum (quasi non de iisdem dicat Dominus, *Et dabo eis cor aliud, et spiritum novum dabo eis; et evellam cor lapideum de carne eorum, et dabo eis cor carneum; ut in præceptis meis ambulent, et justificationes meas observent, et faciant eas* (Ezech. xi, 19, et xxvi, 26); ⁿ addit et dicit (Collat. 13, cap. 12): *Demique ut possibilitatem boni eis inesse ^o significaret, increpans eos, Quid autem, inquit, etiam ex vobismetipsis non iudicatis quod justum est* (Luc. xii, 57)? *Quod utique non eis dixisset, nisi eos iudicio naturali quod æquum est scisset posse discernere.* Jam non solum voluntatem boni, sed etiam possibilitatem libero ascribit arbitrio: tamquam ideo ^p ab eis exigatur intelligentia, ideo iustitia reposita, quia possint hæc sine Dei donis de naturæ proferre bonis. Imperantur autem ista homini, ut ex ipso præcepto, ^q quo ei hoc quod accepit indicitur, ^r agnoscat id se suo vitio perdidisse; et non ideo iniquam esse exactionem, quia ad reddendum quod debet idoneus non est; ^s sed a littera occidente confugiat ad spiritum vivificantem, et facultatem quam ^t non invenit in natura, quærat ex gratia. Quod si facit, magna est misericordia ^u Dei: si non facit, justa est poena peccati.

^a Edit. Mogunt. et Ven., *sentiebant*.
^b Lugd., Lovan., Duac. et Colon., *nisi ut*; melius, *nisi et*, ex mss. tribus ac Mogunt. et Ven.

^c Hanc auctoritatem ex Ecclesiastici libro allatam prætereunt Lugdun., Lovan., Duac. et Colon.; habent mss. Corb., Remig. et Jol., cum Mogunt. et Ven. In Mogunt. tamen et Ven. legitur, *ab ipsa sapientia Deo*. In ms. vero Remig., *in omnem gentem primatum tenui*; et in ms. Joliensi desunt postrema hæc verba, *requiem quæsi in Jacob, et inveni*. Ergo.

^d Edit. Lugdun., *ex natura a Deo condita superesse reliquum*.

^e Ms. Joliensis, *moralibus eruditionum*. Lugd. et Ven. Remig., *moralibus eruditionum*.

^f Lugdun. edit., *immutatæ æque convincitur*: tum pro æstimat, habet, existimat. Conformiterque ipsa recentiores et Ven. editio.

^g Ms. Joliensis, *non justificabitur*.

^h Lugd. edit., *quid est quod impiam infidelium libertatem naturalibus instructam bonis, propriis vult justificare principiis?*

ⁱ Ita mss. Corb., Remig. et Jol., cum Mogunt. et Ven. At posteriores editiones, *miseræ vetustatis*: et post pauca ms. Joliensis, *scientiæ libertatem*.

^j Verbum, *consecuta* hic adjicitur ex mss. Corb., Remig. et Jol. et edit. Mogunt. et Ven.

^k Lugd. editio, *affectus*.

^l Lugd. et posteriores editiones, *placere Deo*. Abest,

Deo, a mss. Corb., Remig. et Jol., et edit. Mogunt. et Ven.; soletque interdum ab Augustino præteriri, nec est Græcæ dictionis Apostoli.

^m Hoc pronomen, *suos*, non habetur in mss. Remig. et Jol., nec in edit. Mogunt. et Ven.

ⁿ Edit. Lugd., Lov., Duac. et Colon., *addidit et dicit*.

^o Edit. Lugdun. et ea recentiores, *designaret, increpans Phariseos dixit: Quid autem ex vobis ipsis, inquit, non iudicatis quod bonum est?* Lectionem nostram præfert ms. Joliensis cum Mogunt. et Ven. Nec ab ea dissentiunt mss. Corbeiensis et Remig., exceptio quod pro voce *eos*, habent *Phariseos*: cum tamen turbas alloqueretur Christus hæc dicens, non specialim Phariseos. Habent insuper pro, *quod justum est, quod bonum est*: prius tamen textui Apostoli est conformius.

^p Mss. Remig. et Jol. cum edit. Mog. et Ven., *ab eo exigatur... de naturæ proferri bonis*.

^q Edit. Lugd., Lovan., Duac. et Colon. addunt, *Dei*. Lugd. tamen postea a cæteris dissimilis, *hoc quod accepit iudicetur*, forte pro *indicetur*.

^r Mss. Corb. et Remig. cum Mogunt. et Ven., *seipsum id suo vitio*. Lugd., *Ignorat id se suo vitio perdidisse*.

^s Ms. Joliensis, *nisi a littera*.

^t Hoc loco Lugdun. et posteriores editiones addunt *ante*: sed hæc particula caret mss. Corb., Remig. et Jol., nec non Mogunt. et Ven. editi.

^u Lugd. et recentiores, *Domini*.

[*Alias* CAP. XXIV.] 2. Deinde ad plenitudinem præmissæ disputationis, ^a regulari sententia pronuntiat, dicens (*Collat.* 13, cap. 12): *Unde cavendum nobis est, ne ita ^b ad Deum omnia sanctorum merita referamus, ut nihil nisi id quod malum atque perversum est humanæ ascribamus naturæ.* Quid evidentius, quid expressius secundum Pelagii Cœlestiique commentum ab ullo ^c eorum discipulo potuit definiri? Illi dicunt, *Gratiam Dei secundum merita nostra dari*; ^d et iidem dicunt, *Gratiam Dei non ad singulos actus dari*: hic intra unam sententiam blasphemiam utramque conclusit dicens, *Cavendum nobis esse, ne ita ad Deum omnia sanctorum merita referamus, ut nihil nisi quod malum atque perversum est humanæ ascribamus naturæ.* Vult ergo esse multa propria omnium merita, quæ non sint **335** gratiæ largitate collata, quibus ad augendas naturales divitias quædam desursum munera debeantur. Vult nos gratiam Dei non ad singulos actus accipere, ac ^e proinde non pro omni opere bono semper orare. ^f Atque ita consequens erit ut in Dei muneribus nullum meritum esse credendum sit, quando quidem sine merito sit quem Deus semper in omnibus adjuverit: aut si etiam in his quæ Deus tribuit, aliqua merita collocantur, constet etiam ipsa propria acquiri ^g facultate potuisse; et ideo in aliquibus ^h oporteat nos adjuvari, ut possibilis fiat per gratiam, quod non erat impossibile per naturam. Ecce jam in ista paucorum brevitate verborum, non duarum tantum, sed multarum impietatum numerosa connexio est: quæ si scrupulosis diligentibus discretione tractetur, in nullo a damnati erroris catena absoluta monstrabitur.

CAPUT XII.

Demonstratur uberius sententiam Cassiani esse, cogitationes pias et sancta consilia absque inspiratione Dei concepta, de naturali posse prodire sapientia. Adversus quem, loci quo abutebatur expositione et aliorum adjectione ostenditur, cogitationes pias ex libero arbitrio, sine Dei inspiratione non oriri. Bona voluntas hominis sic ejus propria est, ut non nisi Deo inspirante concipiatur. Conversio quoque hominis, licet non sine ipso, non tamen ab ipso incipit.

[*Alias* CAP. XXV.] 1. Sed ne suspicionibus agere videamur, et latebras sensuum ultra verba rimari, quid adrescat cognitis, doceant quæ sequuntur. Qui ergo inter principia disputationis suæ dixerat,

Non solum actuum, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium; qui nobis et initia sanctæ voluntatis inspirat, et virtutem atque opportunitatem eorum quæ recte cupimus, tribuit peragendi: nunc volens probare, quod religiosæ cogitationes et sancta consilia, nulla Dei inspiratione concepta, de naturali possint prodire sapientia, ponit verba Salomonis, dicentis: *Voluitque David pater meus ædificare domum nomini Domini Dei Israel: et ait Dominus ad David patrem meum: Quod cogitasti in corde tuo ædificare domum nomini meo, bene fecisti, hoc ipsum mente pertractans; verumtamen **336** non tu ædificabis domum nomini meo* (III Reg. viii, 17). Deinde, ut ostendat quomodo hoc intelligendum sit, infert ⁱ ipse tractator (*Collat.* 13, cap. 12): *Hæc ergo cogitatio, atque iste tractatus regis David, utrumne bonus et ex Deo, an malus et ab homine fuisse dicendus est? Si enim bona et ex Deo fuit illa cogitatio, cur ab eo a quo inspirata est, eidem negatur effectus? Si autem mala, et ex homine fuit, cur laudatur ab Domino? Restat ergo ut et bona, et ex homine fuisse credatur. In quem modum etiam nostras quotidie cogitationes possumus judicare. Neque enim aut soli David bonum ex semetipso cogitare concessum est, aut nobis, ^j ne quid boni umquam sapere aut cogitare possimus naturaliter, denegatur.*

2. Nullo modo hoc testimonio atque argumento ^k probari potest, quod piæ cogitationes ex solo libero arbitrio, et non ex Dei inspiratione nascantur. Non enim ideo voluntas David, quæ utique bona erat, non ex Deo fuisse credenda est, quia templum sibi Dominus non ab eo ædificari, sed a filio ipsius voluit. Quærendum ergo est, de quo spiritu processerit affectus ^l istius voluntatis, nempe de illo ^m Dei, in quo dicebat, *Si introiero in tabernaculum domus meæ, et ascendero in lectum ⁿ stratus mei, si dederò somnum oculis meis, aut palpebris meis dormitionem, aut requiem temporibus meis, donec inveniam locum Domino, tabernaculum Deo Jacob* (*Psal.* cxxxii, 3). Quod cum Propheta concupisceret, non ignorabat verum illud perfectumque templum ab illo esse condendum, qui cum esset Filius Dei, factus est etiam filius David; ^o quique cum videret templum a Salomone constructum, dicebat, *Solvite templum hoc, et in triduo suscitabo illud. Dicebat autem de templo corporis sui* (*Joan.* ii, 19 et 21). Ut ergo hoc templum præ-

^a Editiones Mogunt. et Ven., *regulam sententia pronuntiat.*
^b Edit. Lugdun. et ea recentiores, *ad Dominum.*
^c In Lugd., Lovan., Duac. et Colon., desideratur pronomen, *eorum.*
^d Editiones Lugdun. et posteriores, *et ideo dicunt.*
^e Mss. Corbeiensis et Remig. ac Mogunt. editio, *ac perinde.*
^f Edit. Lugdun., *Atque ita sentit, ut in Dei muneribus nullum meritum esse credendum sit, quem Deus semper adjuverit.*
^g Ms. Joliensis, *potestate.* Editio Lugdun. totum locum aliter habet: *aut si etiam in his quæ Deus tribuit, aliqua merita esse loquantur, constat etiam, etc.*
^h Edit. Lugd., *oportet nos juvari... quod non erat*

possibile. Sed contra sensum auctoris nostri, et cæterorum codicum auctoritatem.
ⁱ Ms. Joliensis non habet, *ipse tractator.*
^j Editiones Mogunt. et Ven., *ne bonum umquam.*
^k Edit. Lugd. et eo posteriores, *probare potest.*
^l Sic mss. Corb., Remig. et Jol., cum Mogunt. et Ven. Lugdun., Lovan., Duac. et Colon., *ipsius voluntatis.*
^m Vox hæc, *Dei*, habetur in mss. Corb. et Remig. et ex Mogunt. et Ven. editionibus.
ⁿ Sola Ven. editio, *strati mei.*
^o In ms. Joliensi solo post hæc, *filius David*, omnis quæ interjacent, statim additur, *Unde ait Evangelista, Dicebat autem de templo corporis sui.*

guraretur, quod in Christo et in Ecclesia disponebatur, merito ad ^a instructionem ejus non David eligitur, sed filius David: ut per filium hominis ^b significaretur Filius Dei et hominis, et per templum dissolubile indicaretur tabernaculum incorruptibile; ad cujus condendam imaginem et voluntas David probata est, et opus in eum translatum est cujus persona magis eidem imagini congruebat. ^c Atque ita et ex Deo erat hoc velle David, et ex Deo erat hoc facere Salomonem.

3. Quod ut exemplis magis elucescat, requiramus **337** ubi fieri Deus ^d noluerit, quod homines facere Deo volente voluerunt. Dominus ^e præcepit apostolis, dicens, ^f *Euntes ite, et docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, et docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis (Matth. xxviii, 19).* Quod cum apostoli ^g audirent, sine dubio non verba nuda per corporales somos exterioribus tantum auribus acceperunt, sed virtute ^h viventis verbi accensa est in cordibus eorum inextinguibilis flamma charitatis, qua ardentissime vellent Evangelium Christi omnibus gentibus prædicare. ⁱ Sed cum vetiti sunt loqui verbum in Asia, et cum tentarent ire in Bithyniam, prohibiti sunt ab Spiritu Jesu (*Act. xvi, 6 et 7*): numquid non ex Deo hanc voluntatem habebant, quod etiam istorum optabant ad fidem corda convertere, quos occulto judicio Deus Evangelium tunc volebat audire? Aut quod Ecclesia quotidie pro inimicis suis orat, id est, pro his qui ^j necdum Deo crediderunt, numquid non ex Spiritu Dei facit? Quis hoc dixerit, nisi qui hoc non facit, aut qui putat fidem non esse Dei donum? ^k Et tamen quod pro omnibus petitur, non pro omnibus obtinetur. Nec est iniquitas apud Deum, qui sæpe postulata non tribuit, quæ ^l postulare donavit. [*Alias CAP. XXVI.*] 4. Bonam igitur voluntatem, eam scilicet ^m qua adhæretur Deo, nec negandum

A est hominis esse propriam, et cōstendendum est Deo inspirante conceptam. Nam cum nemo sit bonus, nisi solus Deus (*Luc. xviii, 19*), quale erit bonum quod auctorem non habet bonum? Naturæ quippe humanæ, cujus creator est Deus, etiam post prævaricationem manet substantia, manet forma, manet vita, et sensus, et ratio, cæteraque corporis atque animi bona, quæ etiam malis vitiosisque non desunt: ⁿ sed non in his habet veri boni perceptionem, quæ mortalem vitam honestare possunt, æternam autem conferre non possunt. Neque enim ignotum est, ^o quantum Græcæ scholæ, Romana eloquentia, et totius mundi inquisitio, circa inveniendum summum bonum, acerrimis studiis, et excellentissimis ingeniiis laborando nihil egerint, nisi ut evanescerent in cogitationibus suis, et obscuraretur cor insipiens eorum (*Rom. 1, 21*), qui ^p ad cognoscendam veritatem **338** semetipsis ducibus utebantur. Si ergo quis de ærumnosis vanitatibus et insanis fallacibus erubescens, tenebras esse et mortem quidquid pro lumine et vita amplectebatur intelligit, et ab his se conatur abstrahere; non est ab ipso, quamvis non sine ipso sit, ista conversio; nec propria virtute ad principia salutis enititur: sed agit hæc occulta et potens gratia Dei, quæ, ^q remotis terrenarum opinionum et operum mortuorum favillis, torrem obruti cordis exagitat, et desiderio veritatis inflammat: non ut invitum hominem subigat, sed ut subjectionis cupidum faciat; nec ut ignorantem trahat, sed ut intelligentem sequentemque præcedat. Manens enim liberum arbitrium, ^r quod utique cum ipso homine Deus condidit, a vanitatibus et cupiditatibus suis, in quas neglecta Dei lege ^s deflavit, non a seipso, sed a Creatore mutatur; ut quidquid in eo ^t in melius reficitur, nec sine illo sit qui sanatur, nec nisi ab illo sit qui medetur; cujus sumus nova creatura novumque figmentum, creati in Christo Jesu in operi-

^a Editiones Lugd., Lovan., Duac. et Colon., ad *instructionem*. Corbeiensis et Remigianus mss. cum edit. Mogunt. et Ven., ad *instructionem*. Jolianus vero codex manu exaratus, ad *constructionem*.

^b Hæc verba, significaretur Filius Dei et hominis, absunt a Lugdunensi codice.

^c Editio Lugd., *Atque ita hoc ex Deo erat velle David, et ex Deo erat hoc ferri a Solomone*. Quæ editio, ut veteres passim, Solomonem legit, pro Salomone.

^d Editio Mogunt. et Ven., *voluerit*, sed male. Item **D** ms. Jol., *Deo volente*: nec forte melius. Lugd. editio, *ubi facere Deus voluerit, quod omnes facere Deo volente voluerunt*: ubi *voluerit* pro *noluerit* potuit irrepisse.

^e Edit. Lugd. et posteriores, *apostolis suis præcepit*.

^f Ms. Joliensis, Mogunt. et Ven. edit., *Euntes docete*. Idem ms., *baptizantes eas*.

^g Ms. Joliensis, *audissent.... perceperunt*.

^h Sæc mss. Corb., Remig. et Jol. nec non Mogunt. et Ven. At Lugdun. et quæ secutæ sunt editiones, *judicantis verbi*.

ⁱ Sic ms. Corb. et ex eo edit. hujus libri in append. tom. X. Augustini operum, cum Lovan. et recentioribus. Ms. Remig., *Sed cum vetiti sunt verbum in Asia loqui, et ire in Bithyniam prohibiti sunt*. Ms. Jol., *sed cum voluissent loqui verbum in Asia, et*

ire in Bithyniam, prohibiti sunt a Spiritu Jesu. Edit. Mogunt. et Ven. accedunt ferme ad ms. Corb. et textum nostrum, omisso cum ante *tentarent*. Lugd. vero, *Sed cur vetiti sunt loqui verbum in Asia, et ire in Bithyniam? Prohibiti sunt a Spiritu Jesu*.

^j Lugdun. et posteriores, *qui nondum crediderunt*.

^k Sola Lugdun. editio, *et tunc cum pro omnibus petitur*.

^l Ms. Joliensis, *postulare donavit*.

^m Edit. Lugd., *qua adhæret Deo*.

ⁿ Ita ms. Corb. Remig. et Jol. Edit. Mogunt. et Ven., *sed in his non habet veri perfectionem*. Lugd., *sed non in aliis*. Lovan., Duac. et Colon., *sed non in illis veri boni perceptio est*.

^o Mogunt. et Ven. editi, *quod Græcæ scholæ*. Mss. Corb. et Remig., Lugd., Lovan., Duac. et Colon., *quantum Græciæ scholæ, quantum Romana eloquentia, etc.* Ms. Jol., *Romanaque eloquentia*.

^p Lugd., *ob noscendam*; Lovan. et recentiores illa, *ad noscendam*.

^q Edit. Lugd. et recentiores, *dimotis*. Idem Lugd. codex, *terrorem*, ubi alii, *torrem*. præter ms. Remig., qui habet *scintillam*; ms. Jol., *torrem mortui cordis*.

^r Mss. Corb., Remig. et Jol.; Mogunt. et Ven. edit., *quod univique*.

^s Lugdun. editio, *fluxerat*.

^t Ms. Joliensis omittit hæc, *in melius*.

bus bonis, quæ præparavit Deus ut in illis ambule- A
mus (Ephes. II, 10).

CAPUT XIII

*Definitio nona Cassiani: Omni animæ inesse naturali-
ter virtutum semina, a Creatore inserta. Refellitur,
quia peccatum originale evertit. Virtutes in impiis
veras non esse, sed omnia opera eorum immunda.
Virtutum sive meritorum principia nulla in nobis
ante gratiam. In ingeniis impiorum, licet multa lau-
dabilia, non tamen veræ virtutes. Confutatur id quod
ex Pastoris libro apocrypho probare voluerat Colla-
tor, Hominem, etiam ante gratiam, ad bonum et
malum æqualiter se habere.*

[Alias CAP. XXVII.] 1. Nunc jam videamus quo dis-
putantis progrediatur intentio. Dubitari ergo, inquit
(Collat. 13, c. 12), non potest, inesse quidem omni
animæ naturaliter virtutum semina, beneficio Creatoris B
inserta. Sed nisi hæc opitulatione Dei fuerint excitata,
ad incrementum perfectionis non poterunt pervenire:
quia secundum beatum Apostolum, neque qui plantat est
339 aliquid, neque qui rigat, ^a sed qui incrementum
dat Deus. Adjacere autem homini in quamlibet partem
arbitrii libertatem, etiam liber ille qui dicitur Pastoris,
apertissime docet: in quo duo angeli unicuique nostrum
adhærere dicuntur, id est, bonus ac malus; in hominis
vero optione consistere, ut eligat quem sequatur. Et id-
circo manet in homine liberum semper arbitrium, ^b quod
gratiam Dei possit vel negligere vel amare. Si dubitari
non potest, inesse omni animæ naturaliter virtutum semi-
na beneficio Creatoris inserta: solus Adam prævarica-
tus est, et in peccato ejus nemo peccavit; in nullis ini-
quitatibus concepti sumus, et in nullis nos matres C
nostra peperere delictis (Psal. I, 7); non fuimus
nostra filii iræ, nec fuimus sub potestate tenebrarum
(Ephes. II, 3; Coloss. I, 13); qui, manentibus in nobis
naturaliter virtutibus, filii potius nati sumus pacis
et lucis. Absit ab animis piorum fallacis doctrinæ
insidiosa deceptio. Virtutes cum vitiis habitare non
possunt. Quæ enim participatio, inquit Apostolus,
justitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tene-
bras (II Cor. VI, 14)? Virtus namque principaliter
Deus est: cui non aliud est habere virtutem, quam
esse virtutem. Hujus cum participes sumus, ^c habitat
Christus in nobis, qui est Dei virtus et Dei sapientia
(I Cor. I, 24); habitat fides, spes, charitas, continen-
tia, intellectus, consilium, fortitudo cæteræque virtu-
tes. Cum vero ^d ab hoc bono recedimus, omnia nobis
e contrario oriuntur ex nobis. Discedente enim pul-
chritudine, quid succedat nisi deformitas? abeunte

^a Hæc verba, quia secundum.... sed qui incremen-
tum dat Deus, omnia fuerant in ms. Remigiano et
Joliensi: in editionibus quoque Mogunt., Ven. et
Lugd. Supra vero vox Dei, post opitulatione, non le-
gitur in Remig. et Jol. mss., nec in Mogunt. et Ven.
edit.

^b Ms. Joliensis, quo gratiam Dei possit negligere.

^c Edit. Mogunt. et Ven., habitat in nobis qui est,
absque voce, Christus.

^d Edit. Mogunt. et Ven., ab hoc honore cedimus.

^e Editi Mogunt. et Ven., a formatore suo.

^f Ms. Joliensis omittit præpositionem ex.

^g Ita mss. Corb., Remig. et Jol., cum Mogunt. et

A sapientia, quid resideat nisi insipientia? non re-
gnante justitia, quid dominetur nisi iniquitas?

2. Virtutum itaque semina, quæ beneficio Creato-
ris inserta sunt, prævaricatione primi parentis eversa
sunt; nec haberi queunt, nisi eo restituente qui dederat.
Reformabilis enim est natura humana ^e formati
suoi, et eorum honorum quæ habuit, capax
est: ut per mediatorem Dei et hominum hominem
Christum Jesum, in eo ipso quod ei remansit, possit
recuperare quod perdidit. Remansit autem ei ratio-
nalis animus, qui non virtus, sed virtutis habita-
culum est. ^f Ex participatione enim sapientiæ, et
justitiæ, et misericordiæ, non sapientia, neque justitia,
neque misericordia; sed sapientes, et justii, et
misericordes sumus. Quæ bona, quamvis rationale
B nostrum vitiis occupatum sit, et prævaricantibus
nobis Dei templum spiritus immundus invaserit, pos-
sunt tamen rursus in ipsum rationale ³⁴⁰ confluere,
per eum qui mundi principem foras mittit (Joann.
XII, 31), et ligans fortem, vasa ejus rapit (Marc. III,
27), fugatoque mundi hujus spiritu, ^g dat Spiritum
qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt
nobis (I Cor. II, 12). Qui autem Spiritum Christi non
habet, hic non est ejus (Rom. VIII, 9).

[Alias CAP. XXVIII.] 3. Puto autem istum veri
similitudine decipi, et in specie falsarum errare vir-
tutum, dum ea bona quæ non possunt nisi ex Dei
munere haberi, etiam in impiorum animis ^h æstimat
reperiri; ideo scilicet, quia multi eorum sint justitiæ,
temperantiæ, continentæ, et benevolentæ se-
ctatores: quæ omnia non frustra quidem, neque
inutiliter habent, multumque ex eis in hac vita hon-
oris et gloriæ consequuntur: sed quia in iis studiis
non Deo, sed diabolo serviunt, licet habeant tempo-
ralem de vana laude mercedem, ad illam ⁱ tamen
beatarum virtutum non pertinent veritatem. ^j Et ita
manifestissime patet, in impiorum animis nullam
habitare virtutem, sed omnia opera eorum immunda
esse atque polluta, habentium sapientiam non spiri-
talem, sed animaleam; non cœlestem, sed terrenam;
non Christianam, sed diabolicam; non a Patre lumi-
num, sed a principe tenebrarum; ^k dum et ipsa quæ
non haberent nisi dante Deo, subdunt ei qui primus
recessit a Deo.

D 4. Qui ergo dicit, sine ullo opere gratiæ, natura-
liter omni animæ semina inesse virtutum, quid labo-
rat ostendere, nisi de istis seminibus ^l quædam ger-
mina præcedentium Dei gratiam pullulare meritorum?

Ven. At Lugd. et illo recentiores, largitur nobis
Spiritum.

^h Editi Lugdun., Lovan., Duac. et Colon., exi-
stimat.

ⁱ Editiones Mogunt. et Venet. carent hac parti-
cula, tamen.

^j Editiones Mogunt. et Ven., etiam.

^k Sic mss. Corb., Remig. et Jol., cum editis Mogunt.
et Ven. At Lugdun. et posteriores edit., dum per ea
ipsa quæ non haberent nisi dante Deo, subduntur
ei, etc.

^l Mss. Corb., Jol. et edit. Mogunt. et Ven., quæ-
dam semina.

Denique ut videretur aliquid gratiæ tribuisse: *Ad A* perfectionis, ait, incrementum semina hæc pervenire non poterunt, nisi opitulatione Dei fuerint excitata: ut scilicet opitulatio Dei sit cohortatio atque doctrina, mens autem, quæ virtutum est opulenta seminibus, utatur facultate quam possidet; ad hoc tantum juvanda, ut earum virtutum apprehendat culmina, quarum sibi scit inesse principia. [*Alias CAP. XXIX.*] Igitur ^a secundum istum humana anima sic ædificabitur in Dei templum, ut non accipiat fundamentum præter quod aliud nemo potest ponere, quod est Christus Jesus (I Cor. III, 11). Quando autem hoc fundamentum ^b incipitur, nisi quando fides in audientis corde generatur? Quæ si naturaliter inerat, non cæptum ibi est aliquid, sed ^c superstructum. Superflue ergo infidelis videbatur, qui fidem habebat antequam crederet. Hoc autem et de aliarum virtutum principiis potest dici, quas gratia augere debeat quia sunt, non donare **341** quia desunt. Sed aliud nos omnia sanctarum Scripturarum eloquia docent. Legimus principium esse sapientiæ timorem Domini (Prov. 1, 7), et legimus donum Dei hanc esse virtutem (Ibid. IX, 10). Timor, ^d inquit, Dei super omnia se superposuit: ^e beatus homo cui donatum est habere timorem Dei (Eccli. XXV, 14 et 15). Cum ergo timor Dei principium sit sapientiæ, quæ virtus haberi potest sine sapientia, ^f cui ex timore principium est? Beatus apostolus Petrus, Gratia vobis, inquit, et pax adimpleatur ^g in recognitione Domini nostri Jesu Christi, qui nunc omnia nobis divina virtute sua, quæ ad vitam et pietatem pertinent, donavit (II Petr. 1, 2). Namquid ait, Qui virtutum semina, quæ naturaliter habebamus inserta, opitulatione sua excitavit in nobis? ^h Sed ait, Qui nunc omnia nobis quæ ad vitam et pietatem pertinent, donavit. ⁱ Quod dicendo, cujus virtutis initium in natura posuit, quod non ab eo collatum sit qui cuncta donavit? Propter quod et

beatus Paulus: *Quid enim habes, inquit, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis* (I Cor. IV, 7)?

5. Ergo omnia quæ ad vitam et pietatem pertinent, non per naturam, quæ vitiosa est, habemus; ^j sed per gratiam, qua natura reparatur, accepimus. Nec ideo ^k æstimare debemus in naturalibus thesauris principia esse virtutum, quia multa ^l laudabilia reperiuntur etiam in ingeniis impiorum. Quæ ex natura quidem prodeunt; sed quoniam ab eo qui naturam condidit recesserunt, virtutes esse non possunt. Quod enimvero illuminatum est lumine, lumen est; et quod eodem lumine caret, nox est. ^m Quia sapientia hujus mundi stultitia est apud Deum (I Cor. III, 19). Ac sic vitium est quod putatur esse virtus, quando quidem stultitia est quod putatur esse sapientia. ⁿ Quando autem fieri potest, ut qui in naturalium virtutum seminibus, quæ iste magnificat, gloriantur, ipsas virtutes suas ei doctrinæ subjiciant provehendas, quæ dicit, Si quis videtur inter vos sapiens esse, stultus fiat, **342** ut sit sapiens (I Cor. III, 18); et, Quia in sapientia Dei non cognovit hic mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes (I Cor. 1, 21)? Quid illa ^o scientiæ sapientiæque præsumptio magis ineptum esse censeat magisque ridendum, nisi Spiritus Dei aspersionem subegerit superbiorum, rationesque illas quæ ignotæ veritati canina facundia repugnabant, gratiæ suæ virtute destruxerit: ut semen verbi præsulcata cordis terra concipiat, et dignos æternis horreis fructus Dei agricultura producat?

[*Alias CAP. XXX.*] 6. Post illud autem hullius auctoritatis testimonium quod disputationi suæ de libello Pastoris inseruit, ex quo ostendere voluit, inter boni et mali angeli contrarias suasionem, ita omnem hominem naturali iudicio et propriæ discretioni esse commissum, ut ei non plus a Deo præsidii, quam a dia-

^a Edit. Lugd. et posteriores, secundum istud.

^b Editiones Mogunt. et Ven., accipitur.

^c Lugdun. et eo recentiores, superinstructum.

^d Ms. Joliensis, Timorem, inquit, Dei super hæc omnia posuit. Lugd. editio, Timorem Domini, inquit, super omnia posuit. Lov., Duac. et Col., Timor Domini, inquit, super omnia se superposuit.

^e Mss. Corb. et Remig., beatus homo. Hanc vocem homo parenthesi incluserant Lovan., Duac. et Colon., ut dubiæ auctoritatis: omittunt Mogunt., Ven. et Lugd. Ms. Jol., beatus vir. Pro timorem Dei, mss. Jol., Lugd. et eo posteriores habent, timorem Domini.

^f Lugd. et posteriores, cujus.

^g Editi Mogunt. et Ven., in cognitione.... omnia in nobis.

^h Lugdun. editio, an quæ ad vitam et pietatem pertinent donavit, cæteris omissis.

ⁱ Hæc phrasia tota omittitur in Mogunt. et Ven. In qua edit. Colon., pro collatum sit, habet, collocatum sit.

^j Edit. Mogunt. et Ven., sed per naturam, quæ gratia reparatur, accepimus: quam partem præterit omnino editio Lugdun.

^k Lugd. et posteriores, existimare.

^l Lugd. et recentiores, laudanda.

^m Ms. Joliensis, Quid sapientia hujus mundi? Stul-

titia est. Editiones Mogunt. et Ven., Ac sic vitium est quod putatur esse sapientia, quando stultitia est quod putatur esse virtus.

ⁿ Ita legunt uniformiter. Mss. Corb., Remig. et Jol., cum Mogunt. et Ven. edit. At Lugdun., Lovan., Duac. et Colon., Quomodo autem fieri potest, ut is qui in naturalium virtutum seminibus exuberare se putat, quas ipse magnificas esse gloriatur (Lov., Duac. et Colon. in margine, quæ iste magnifica gloriatur)... subjiciat?

^o Ita hunc locum exhibent mss. Corb. et Remig., nec non edit. Mogunt. et Ven.; quæ editiones pro præsulcata, habent præsulcati cordis. At Lugd. et ea recentiores, Quid illa scientia, scientiæque præsumptio, magis ineptum cernat.... quæ ignotæ virtuti? Ms. Joliensis, Quid illa incipientis sapientia, quid illa præsumptione magis ineptum, magisque ridendum, nisi, etc., ignitæ veritati... præsulcati cordis?

^p Ita legimus in mss. Corb. et Remig. nec non in edit. Mogunt. et Ven. Ms. Joliensis sic habet locum istum, Illud autem nullius est auctoritatis testimonium quod.... ex quo ostendere voluit inter boni et mali angeli.... Postea vero addidit definitionis suæ regulam. Edit. Lugd., Lovan., Duac. et Colon., et quo ostendere voluit, inter boni et mali contrarias suasionem, etc., addidit, etc. Vide supra initio capituli hujus.

bolo sit periculi, addidit ^a definitionis suæ regulam, A dicens : *Et idcirco manet in homine liberum semper arbitrium, ^b quod gratiam Dei possit vel negligere, vel amare.* In qua sententia etiam hoc quod ait, ^c in homine remanere semper liberum arbitrium, ex aliqua parte non constat : si quidem multa millia infantium in regnum Dei assumptorum, aut a regno Dei extraneorum, sine ullius suæ voluntatis arbitrio gratiam Dei aut accipiant, aut amittant; multique ex cordes ad omnia prorsus et fatui, per sacramentum regenerationis ab æternæ mortis vinculis eruantur. Accipiamus tamen ita hoc dictum, ut ad eos proprie pertineat hæc definitio, qui uti possunt libera voluntate. Itane libera est ista libertas, ^d ut quantum ex se habeat fastidii ut negligat gratiam Dei, tantum ex se habeat delectationis ut diligat? Itane illum ^e vetustæ infidelitatis glaciale rigorem nullus meridiani caloris spiritus relaxavit, et torpor mentis obstrictæ de suo algore concaluit; ^f et dicente Domino, *Ignem veni mittere in terram (Luc. xii, 49), 343* nulla ad cor frigidum scintilla pervenit, et cinis mortuus a semetipso in flammam charitatis exarsit? Nihil tale ^g in istis gratiæ amatoribus factum est, quale illi experti sunt, qui dicebant, *Nonne cor nostrum erat ardens ^h, cum essemus cum illo in via, et aperiret nobis Scripturas (Luc. xxiv. 32)?* Sed nec illud in eisdem actum est quod ⁱ in Lydia, civitatis Thyatirorum purpuraria, quæ inter mulieres, quibus illic Apostolus prædicabat, sola tunc ostenditur credidisse, *Cuius, inquit, cor aperuit Deus, ut intenderet his quæ a Paulo dicebantur (Act. xvi, 14).* Et tanta est secundum ^j istum liberi arbitrii ^k incolumitas et facultas, ut charitatem, quæ in omnium arce virtutum est, non ex Dei munere, sed ex sola habeant voluntate. Quid ergo in anima a suo ædificatore ^l reparatur? aut qua largitate gratiæ fiet ornatio, si illa sunt ei propria, sine quibus non possunt prodesse donata? Sed Apo-

^a Mss. Corb., Lugd. et posteriores editiones, *definitioni suæ.* Mss. Remig. et Jol., ut edit. Mogunt. et Venet., *definitionis suæ.*

^b Edit. Lugdun. et posteriores, *quo gratiam Dei possit.*

^c Sic mss. Corb. et Remig. et Joliensis. Edit. Mogunt. et Ven., *remanere in homine liberum semper.* Lugd. et recentiores, *manere in homine liberum semper arbitrium.*

^d Mss. Corb., Remig. et Jol., cum Mogunt. et Ven., *ut tantum ex se habeat,* etc. Editiones Lugd., Lovan. Duac. et Colon., ut in textu. Lugd. pro *delectationis* habet *dilectionis* : idemque in marginem conjecerunt Duac. et Colon.

^e In ms. Joliensi abest, *vetustæ.* In Remigiano legitur, *itane vetustæ ullum.*

^f Sic mss. Corb., Remig. et Jol. cum Mogunt. et Ven. At vero Lugd. et posteriores, *ut dicente Domino.... scintilla pervenerit.... in flammam charitatis exarserit.*

^g Editiones Lovan., Duac. et Colon., in *istius gratiæ damnatoribus* : in margine, in *istis.* Mss. Corb., Remig. et Jol., cum Mogunt. et Ven. et antiqua Lugdun., in *istis gratiæ amatoribus*; quæ ad oram libri notatum præsert., *Forte legendum est, in istis gratiæ damnatoribus.* Mss. et antiquiorum ex editis lectio præferenda visa est : in qua hanc sententiam et proxime sequentes, non simpliciter, sed figurate acci-

stolus, qui profitetur, sine charitate non operationes miraculorum, non scientiam, non fidem, non prophetiam, non erogationes divitiarum, non ipsam sævissimorum suppliciorum prodesse tolerantiam (1 Cor. xii, 2 et 3), unde habeatur ipsa charitas non tacet : *Quoniam charitas, inquit, Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis (Rom. v, 5) : et, ¹ Pax, inquit, fratribus cum charitate et fide, a Deo Patre et Domino Jesu Christo (Ephes. vi, 23).* Sanctus etiam Joannes apostolus instruat nos, unde lujus boni cœperimus esse participes. *Charissimi, inquit, diligamus nos invicem, quia dilectio ex Deo est (1 Joan. iv, 7).* Et ne ^m possemus opinari ideo dilectionem dictam ex Deo, quia in natura hominis hic ⁿ satus esset affectus, paulo post ait, *Non quod nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse dilexit nos (Ibid., 10) : et iterum, Nos diligamus Deum, ^o quia prior dilexit nos (Ibid., 19).* Agnoscat ergo humana egestas, hoc quod de quibuslibet bonis recte dicitur, multo rectius sibi dici de eo sine quo bona cuncta non prosunt; ^p *Quid enim habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis (1 Cor. iv, 7)?*

344 CAPUT XIV.

Cassianus liberi arbitrii vigorem demonstrare aggressus.

Definitio decima Cassiani : Job suis viribus vicissæ diabolum, non auxilio gratiæ : nisi quatenus Deus non majorem tentatori dedit potestatem, quam illi noverat inesse virtutem. Cassiani fraus : catholicam sententiam de gratia in disputationis principio prædicat, et eandem postea impugnat. Ad præcipitia Pelagiana gradatim decurrit.

[*Alias CAP. XXXI.*] ¹ Post hæc ^q autem, cum tantum homini tribuisset ante gratiam, quantum ei fructuosissimum est habere per gratiam, addidit quædam perplexa atque confusa, ad vigorem liberi arbitrii demonstrandum; et de his quæ jam donatis sibi ^r viribus facit, vult illa munire quæ ei naturaliter

piam per interrogationem ex judicio eruditissimorum virorum qui operum S. Augustini editionem ultimam procurarunt.

^k Editiones Mogunt. et Ven. addunt, *in nobis.* Alii codices nostri minime.

ⁱ Ms. Corb., Lugd. et posteriores editiones, *de Lydia.* Idem vis. cum Remig. et Joliensi, *cor aperuit Deus.* Alii, *cor aperuit Dominus.*

^j Editi Lugd., Lovan., Duac. et Colon., *Vel incolumitas vel facultas, ut.... habeat.* Lugd. habeant : cum mss. Corb., Remig. et Jol., et Mogunt. et Ven.

^k Lugdun. et illo recentiores, *parabitur.*

^l Editiones Mogunt. et Ven. conformiter textui Apostolico, *Pax, inquit, fratribus, et charitas cum fide.*

^m Ms. Remig. cum Lugdun. et posterioribus editis, *possimus.*

ⁿ Ms. Remig., *hic salutus esset affectus.* Ms. Jol., *hic esset affectus.* Ms. Corb., *hic salus.* Edit. Lugd. *hic salus esset effectus.*

^o Ms. Joliensis, *quoniam ille prior.* Posterior hic Scripturæ locus abest ab editione Lugdunensi.

^p Illic locus desideratur in ms. Joliensi.

^q In ms. Joliensi ac Mogunt. et Ven. *deest autem.* Post pauca Lugd., Lovan., Duac. et Colon., *quantum ei fuerat fructuosissimum, addidit quædam perplexæ atque confuse.* Mog. et Ven., *addit* : cætera ut in textu.

^r Edit. Mogunt. et Ven., *virtutibus.* Idem margini

inesse definit; ut quod est per adiutorium Dei perfectisse, hoc sit ex liberi arbitrii libertate cœpisse. Verum hæc ut tolerabilia transeamus: quia et nos liberum arbitrium ideo dicimus, bonæ voluntatis affectum fideique principium, operante gratia concepisse, ut per hæc quæ illi nullo merito præeunte donata sunt, ea quæ a operaturo sunt promissa mereatur; ab illo semper petens posse aliquid boni facere, qui ait, *Sine me nihil potestis facere* (Joan. xv, 5). [Alias CAP. XXXII.] His itaque prætermisissis, id quod de sancti Job passionibus posuit, retractemus. Ait enim (Collat. 1, c. 14): *Quod etiam in Job probatissimo athleta suo, cum eum diabolus expetisset ad singulare certamen, divinam legimus providisse justitiam. Si enim contra inimicum, non sua virtute, sed Dei solius fuisset gratia protegente congressus, et absque ulla virtute patientiæ suæ, divina tantum opitulatione suffultus, multiplices illas ac tota inimici crudelitate quasitas tentationum moles et exitia pertulisset, quomodo non illam calumniosam diabolus, quam prius emiserat vocem, adversus eum justius iterasset, Numquid Job gratis colit Deum? Nonne tu vallaari eum, ac domum ejus, et universam substantiam ejus per circuitum? Sed aufer manum tuam, hoc est, sine eum suis mecum viribus decertare, nisi in faciem tuam benedixerit tibi* (Job. 1, 9). *Sed cum nullam hujuscemodi querimoniam calumniosus hostis post conflictum audeat iterare, non Dei, sed illius se victum viribus confitetur. Licet etiam gratia Dei non in totum illi defuisse credenda sit, quæ tantam tentatori tribuit potestatem, quantam et illum resistendi noverat habere virtutem: non eum ab illius impugnatione sic protegens, ut nullam virtutis humanæ relinqueret locum; sed hoc tantum procurans, ne violentissimus inimicus animam ejus amentem faciens et impotem sensu, impari eum atque iniquo certaminis pondere prægravaret.*

[Alias CAP. XXXIII.] 2. Quis hæc prædicari a catholicis inter catholicos crederet, nisi quæ in colloctionibus domesticis sæpe defensa sunt, etiam scripta legerentur? Itane in omnibus hominibus intelligentiæ caligat obtutus, et a cunctis Ecclesiæ filiis spiritus scientiæ et pietatis abscessit, ut non erubescant ingerere se judiciis legentium tam inhonesta menda-

apposuerunt Lovan., Duac. et Colon. Postea Mogunt., vult illa unire. Ven., venire. Deinde iidem codices, arbitrii libertate: ubi Lugd. et posteriores, per arbitrii libertatem. Mss. tres, ex arbitrii libertate.

^a Editio Lugdun. et posteriores, operaturis.

^b Edit. Mogunt. et Venet., sapientiæ suæ..... et exitium pertulisset.

^c Lugdun. et recentiores, colet Deum.

^d Hæc verba, ac domum ejus, non legimus in mss. Remigiano et Joliensi, nec in Lugd.

^e Ms. Jol., in faciem, absque pronomine, tuam. Ven. editio, maledixerit tibi.

^f Ms. Joliensis, et impotem sensus.

^g Edit. Mogunt. et Ven., catholicis, sine præpositione a: et infra pro colloctionibus, Lugd. et recentiores illo habent, colloctionibus; nec dissentit ms. Joliensis.

^h Lugdun. et Lovan., ut non erubescant ingerere judiciis legentium tam inhonesto mendacia. Edit. Mogunt. et Venet., ut non erubescat ingerere judicio le-

cia? Vir gravis, doctor sapiens, verax magister, redde nobis catholicam definitionem, qua inter initia disputationis tuæ aures nostras mentesque cepisti. Pronuntiaveras ¹ fidem Christiana voce ecclesiasticam, *Non solum actuum, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium* (Supra, c. 2, n. 2): *qui nobis et initia sanctæ voluntatis inspirat, et virtutem atque opportunitatem eorum quæ recte cupimus, tribuit peragendi. Omne enim datum optimum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum* (Jacob 1, 17); *qui et inspirat quæ bona sunt, et exsequitur, et consummat in nobis* ¹: et hujus sententiæ soliditate omnia hostilium reliquiarum machinamenta confregeras. Cur professione mutata, quod destruxisti ædificas, quod tuebaris impugnas? Cur invictissimæ

veritatis ² arce deserta, gradatim ad præcipitia Pelagiana decurras? Qui enim definieras, neque sanctarum cogitationum, neque piarum voluntatum, neque honorum actuum ex nobis esse principia; sed inspiratione Dei gratiæque ejus auxilio bona in nobis cuncta generari, et ad perfectum perfectionemque perducere: paulo post cœpisti donis gratiæ liberi arbitrii æquare conatus; ut principia quæ Deo assignaveras, posse hominem a semetipso habere monstrares, dicendo (Supra, c. 3, num. 3). *Quia etiam suis interdum motibus homo* ³⁴⁶ *ad virtutum appetitus possit extendi, semper vero a Domino indigeat adjuvari*: et iterum dicendo (Supra, c. 4, num. 2). *Etiam per naturæ bonum, quod beneficio Creatoris indultum est, nonnumquam bonarum voluntatum prodire principia: quæ tamen nisi a Domino dirigantur, ad consummationem virtutum pervenire non possunt.* Et post hæc, ut quosdam præveniri a gratia ostenderes, in quorundam autem præeuntibus meritis causam percipiendæ gratiæ collocares, dixisti (Supra, c. 5, num. 1). *Quid ex quo pendeat dubitari: id est, utrum, quia initium bonæ voluntatis præbuerimus, misereatur nostri Deus; an quia Deus misereatur, consequamur bonæ voluntatis initium?* Quas duas regulas ne in ambiguo reliqueres, ^o utramque exemplis, ut tibi visum est idoneis, munire curasti; unam de Pauli et Matthæi coactitia conversione confirmans, ^r aliam de Zacchæi et latronis volun-

gentium tam inanes fabulas, tam inhonesta mendacia vir gravis, etc. Ms. Jol., ut non erubescant.... tam inanes fabulæ, tam inhonesta mendacia? Vir gravis, etc. In ora Duac. et Colon., qui legunt ut Mog. et Ven., post tam inhonesta mendacia, apposito comate, Vir gravis, etc.

¹ Ita mss. Corb. et Remig. cum edit. Mogunt. et Ven. At Lugdun. et illo recentiores editiones, fidem Christianam, voce ecclesiastica. Ms. Joliensis, fide Christiana, voce ecclesiastica.

² Ms. Joliensis, hujus enim.

³ Ms. Joliensis, arce destructa.

⁴ Lugdun. et posteriores, possit extendi, semper vero a Domino indiget adjuvari.

⁵ Ms. Joliensis, ad consummationem pervenire, ommissa hac voce, virtutum.

⁶ Ms. Rem. et edit. Lugdun., ad gratiam.

^o Editiones Mogunt. et Ven., utrumque.

^r Ms. Jol., Lugd. edit. et posteriores, alteram.

tria fide roborans; quorum desiderium ^a tam violentum dicis fuisse (*Supra*, c. 7, num. 1), ut ad invadendum regnum caelorum specialia vocationis ^b monita praevenirent. Deinde progressu disputationis, ut incolumitatem interioris hominis patefacias (*Supra*, c. 9, num. 2); ipsum Adam concepissee quidem, quam non habebat, ^c scientiam mali; sed quam acceperat boni scientiam, non amisisse confirmas. Cumque hoc etiam ex comparatione impiorum probare voluisses, in id usque prolapsus es, ut proclamares (*Supra*, c. 11, num. 2), *Cavendum nobis esse, ne ita ad Deum omnia sanctorum merita referamus, ut nihil nisi quod malum est humanae ascribamus naturae. Et ne banc ^d naturam ullas in praevicatione Adae crederemus amisisse virtutes, definiti tam incolumes esse omnium hominum animas naturaliter, quam fuit primi hominis ante peccatum, dicendo (*Supra*, c. 13, num. 1), Dubitari ergo non potest, inesse omni animae naturaliter virtutum semina, beneficio Creatoris inserta. Consideratis ergo his definitionibus tuis, non est occultum, quantum ab illius sententiae sanitate desciveris, in qua quod tribuendum erat gratiae fallaciter praedicando, catholicarum tibi aurium iudicia conciliare voluisti, quibus de ^e praemissae professionis fronte securis, facile sequentia irreperent, si prima placuissent.*

347 CAPUT XV.

Libero arbitrio quantas vires tribuat Cassianus. Job in conflictu cum diabolo sua ipsius virtute vicisse putat. Contra probatur Job vicisse auxilio Dei. Tolerantiae fortitudo non nisi ex gratia Dei. Cassiani error, virtutem resistendi habuisse Job ex libero arbitrio, non ex gratia.

[*Alias CAP. XXXIV.*] 1. Sed hactenus ne in totum videreris a praefixa regula discrepare, ita virtutum meritorumque principia ^f a libero arbitrio ad gratiam transtulisti, ^g ut ipsos bonorum desideriorum voluntarios motus sine auxilio Dei nec provehi fatereris posse, nec perfici: nunc vero remoto longius Deo, et a sustentatione hominis separato, tantam libero arbitrio ^h potentiam tribuisti, ut non solum amissionem multiplicium facultatum, et totius simul familiae ac necessitudinum acerbissimum finem constanter aequanimiterque suscipias; sed ipsius quoque corporis proprii ineffabiles cruciatus proposito nudae voluntatis evincat. Et ut dubitari hinc disputante te

^a Editiones Mogunt. et Ven., tam volens.

^b Ms. Joliensis, merita.

^c Editio Lugd., conscientiam mali; sed quod acceperat, etiam boni scientiam non amisisse.

^d Editio Lugd., naturas ullas. Edit. Mogunt. et Ven., pro animas, habent animos.

^e Mss. Corb. et Remig., edit. Mog. et Ven., praemissae promissionis.

^f Ita mss. Corb., Remig. et Jol., cum edit. Mogunt. et Ven. Lugdun. vero et posteriores, ad liberum arbitrium a gratia transtulisti, ut ipsos, etc.

^g Ms. Joliensis, ut ipsorum bonorum voluntarios motus, omisso voce, desideriorum. Posteriores editiones, Lugd. et aliae, paulo post, patereris habent, ubi mss. et antiquiores Mogunt. et Ven., fatereris.

^h Ms. Joliensis, potentiam tribuisti.

ⁱ Ms. Jol., qua illata, etc., ut in textu. Edit. Mo-

nequeat, sancti Job constituis exemplum, qui adversus illam insignem diabolicam saevitiae crudelitatem sine Dei praesidio decertavit: et argumento probare niteris, quod ipse cruentissimus inimicus confessus sit, non Domini, sed Job se virtute superatum, in eo quod sibi in graviore conflictu gratiam Dei obtulisset non dixit: quasi vir ille in damnis atque orbitatibus debuerit superna protectione circumtegi, in carnis autem suae animaeque tormentis non egerit adjuvari. Si ergo hac magnitudine animi, ¹ quam illata per singulos omnesque artus tot mortium poena non superat, ² nihil inter sanctorum palmas memorabilius, nihil invenitur illustrius, ³ eamque asseris ex humana tantum virtute subsistere: quid erit laudis ac meriti, quod inter studia quietis et pacis nequeat arbitrii obtinere libertas, quam in tanti fine certaminis de suis viribus coronasti?

2. Quæro igitur abs te, videaturne tibi vir iste, cum illis quæ legitimis supplicii probaretur, habuisse ¹ in se Spiritum sanctum? Si habuisse dicis, certum est quia Deus quem non deseruit, adjuvit. Si autem recessisse ab eo Spiritum **348** sanctum dixeris; propheticus te ejusdem sermo conviciat, dicentis, *Scio enim quod Redemptor meus ² vivat, et in novissimo die de terra surrecturus sim, et rursus circumdabor pelle mea, et in carne mea videbo ³ Deum, quem visurus sum ego ipse, et oculi mei conspecturi sunt, et non alius: reposita est hæc spes mea in sinu meo (Job. xix, 25).* Quod si de incarnatione Domini nostri Jesu Christi, ac resurrectione ejus qui est primitiæ dormientium, et de spe redemptionis, quæ in ipso reposita est omnibus sanctis, recte intelligitur prophetatum; manifeste apparet non discessisse a templo suo gratiam Dei, et fecisse jam tunc Dominum ⁴ in hoc sancto suo, quod postea in apostolis et martyribus suis spondebat esse faciendum, dicens, *Cum autem tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini: non enim vos estis qui loquamini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis (Matth. x, 19).* Quid cum idem sanctus ineptis consolatoribus responderet, ⁵ nonne in Dei sidebat auxilio, dicens, *Qui deridetur ab amico suo, sicut ego, invocabit Dominum, et exaudiet eum (Job. xii, 4)?* Aut nesciebat ⁶ ex illo se habere quod habebat, de quo ait, *Apud*

D gunt., qua illata. Ven., qua illatam.... mortium poenam superat.

¹ Mss. Corb. et Remig., nihil plus intra (Remig. inter) sanctorum palmas, etc.

² Edit. Mogunt. et Ven., cumque. Lugd., eaque.

³ Ms. Joliensis caret his, in se: tum vero dicens, Scio quod.

⁴ Edit. Mogunt. et Ven., vivit, et in novissimo de terra surrecturus sum.

⁵ Ms. Joliensis, Deum salvatorem meum.... reposita est spes mea, omisso pronomine hæc.

⁶ Edit. Mogunt. et Ven., in sancto suo.

⁷ Edit. Colon., non in Dei, et post pauca edit. Mogunt. et Ven., invocabit Deum. Ms. Remig., et ipse exaudiet.

⁸ Ms. Joliensis, ab illo: cæteri, ex illo.

ipsum ^a sapientia et fortitudo, ipse habet consilium et intelligentiam (Job XII, 13) : ^b et de quod dicit, In cujus manu anima omnis viventis et spiritus universæ carnis hominis (Ibid., 10) : et iterum, *Especto, inquit, donec veniat immutatio mea : vocabis et ego respondebo tibi : operi manuum tuarum porriges dexteram : tu quidem gressus meos dinumerasti, ^c sed parcis peccatis meis : signasti quasi in sacco delicta mea, sed curasti iniquitatem meam.* Non ergo ^d deseruerat Dominus quem curabat : neque opem suam abstulerat ab eo cui purificatoria remedia, quibus clarius nitesceret, admovebat.

[*Atias CAP. XXXV.*] 3. Ad hanc ^e passionum tolerantiam, in qua hic sanctus emicuit, etiam ille erat præparatus a Domino, qui dicebat, *Nam etsi ambulem in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es (Psal. XXII, 4) : et illud, ^f Salus justorum a Domino, et protector eorum est in tempore tribulationis (Psal. XXXVI, 39).* Ad hanc tolerantiam etiam ille ^g erat præparatus a Domino, qui et credere in Christum, et pro Christo pati referebat ad Christum, dicens : *Justificati igitur ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum **349** nostrum Jesum Christum ; per quem et accessum habemus ^h per fidem in gratiam istam, in qua stamus, et gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei : non solum autem, sed et gloriamur in tribulationibus, scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit : quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis (Rom. V, 4).* Et iterum (Rom. VIII, 35), *Quis nos separabit a charitate Christi ? tribulatio ? an angustia ? an persecutio ? an fames ? an nuditas ? an periculum ? an gladius ? Sicut scriptum est, Quia propter te mortificamur tota die, ⁱ æstimati sumus ut oves occisionis (Psal. XLIII, 22) : ^j sed in his omnibus superamus per eum qui dilexit nos.* Hujus tolerantia fortitudo ^k unde descenderit, beatus Petrus, et in illo omnis Ecclesia, Veritatis ipsius voce discebat, dicentis (Luc. XXII, 31) : *Ecce Satanas*

postulavit ^l ut cerneret vos velut triticum ; ego autem rogavi pro te, Petre, ne deficiat fides tua. Quisquis igitur ^m in tribulationibus non deficit, ab illo se non dubitet adjuvari ad quem quotidie corda universorum fidelium clamant, ⁿ Ne inferas nos in tentationem, sed libera nos a malo (Matth. VI, 13) : quoniam ^o Custodit Dominus animas sanctorum suorum, de manu peccatorum liberabit eos (Psal. XCVI, 10).

4. Quod autem dicis : *Gratiam Dei ab Job ex eo ^p intelligendum non penitus recessisse, quod tentatori ejus tantam Deus ^q tentandi dederit potestatem, quantum et illum resistendi noverat habere virtutem : nonne rectius veraciusque loquereris, si ubi dixisti, *Quantam et illum resistendi noverat habere virtutem ; ^r diceres potius, quantum et illi resistendi noverat se dedisse virtutem ? ^s In ejus enim verbi correctione, totam istam gloriam quam humanis viribus assignare voluisti, sobrietate aliqua temperasses : ut illa mirabilis in tanta afflictione patientia, ^t et Dei adjutorio et libero hominis ascriberetur arbitrio. Sed veritus es naturæ humanæ minuere laudem, si ei profitereris a Deo datam esse virtutem. ^u Ideo conflictus illius atque victoriæ non vis credi cooperatorem Deum fuisse, sed tantummodo spectatorem : ut cui ^v persuadere poteris per naturalem liberi arbitrii facultatem tam arduum certamen evictum, **350** dubitare non audeat in levioribus causis multo liberiores esse bonæ voluntatis effectus, atque ita ^x in illius damnatæ sententiæ foream cadat, qua dicitur ideo vobis gratiam justificationis dari, ut quod facere per liberum jubemur arbitrium, facilius possimus implere per gratiam ; tamquam etsi gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possemus, etiam sine illa, implere divina mandata. Quod quia catholici pontifices dignum anathemate censuerunt ; utendum nobis est eo quo usi sunt testimonio, dicentes (Carthag. conc. can. 5 seu 6 ; vid. append. p. 272) : « De fructibus enim mandatorum Dominus loquebatur, ubi non ait, ^y Sine me difficilius potestis facere ; sed ait, *Sine me nihil potestis facere (Joan. XV, 5).* »**

^a Ms. Remig., fortitudo et sapientia.

^b Lugd. et posteriores editi, et quod dicit.

^c Mss. Corb. et Remig. cum Mogunt. et Ven., parcens. Ms. Joliensis, parces.

^d Ms. Joliensis, deseruerat Deus.

^e Editiones Mogunt. et Ven. non habent vocem hanc passionum. Lugdun. editio paulo post, in qua hic spiritus emicuit.

^f Ms. Joliensis, Salus autem justorum.

^g Lugd., Lovan., Duac. et Colon., erat paratus.

^h Hic editiones Mogunt. et Ven. addunt hæc, per fidem : quæ habentur et in textu Apostoli. Lugdun. et posteriores, in gratia ista. Colon., in gloria ista.

ⁱ Lugd. et recentiores, existimati sumus.

^j Ms. Joliensis, et in omnibus. Ms. Remig., et in his omnibus.

^k Lugd. et posteriores, unde descenderet.

^l Mss. Remig. et Jol., ut cribraret vos.

^m Lugd. et recentiores, in tribulationibus.

ⁿ Mss. Remig. et Jol., cum edit. Mogunt. et Ven., Ne nos inducas.

^o Edit. Lugd. cum posterioribus, custodit Deus.

^p Lugd. et posteriores, cum mss. Corb. et Remig.,

intelligendam.

^q Edit. Lugd. et recentiores, tantam Deus tribuit potestatem. Lugd. omittit vocem hanc, Deus ; ms. Jol., particulam et ante illum.

^r Ms. Jol., potius affirmares.

^s Ita mss. Corb., Remig. et Jol., cum editis Mogunt. et Ven. Lugd. et reliqui codices, unius enim verbi correctio.... temperasset.

^t Ms. Remig. omittit particulam et ante vocem Dei.

^u Ms. Jol. cum Lugd. et posterioribus, Itaque idem. Ms. Jol., credere.

^v Edit. Lugd. et posteriores, persuadere poterit.... evictum. Mogunt. et Ven., tam arduo certamine victum. Eadem Lugd. et recentiores omittunt vocem liberi ante arbitrii.

^w Mogunt. et Ven., in illius damnatam sententiam cadat. Ms. Jol., in jus damnatæ sententiæ cadat.

Hic editiones Mogunt. et Ven. solæ primo inserunt hunc Evangelii locum : Sine me nihil potestis facere, quem post pauca cum cæteris codicibus iterum repetunt.

CAPUT XVI.

Quod supra docuerat Cassianus centurionis evangelici exemplo confirmare nititur; cuius definitio undecima est: Nullius laudis ac meriti esse, si id in eo Christus quod ipse donaverat prætulisset. Contra probat S. Prosper, quod laus et meritum per gratiam non auferatur; fidei quoque et bonis operibus laudem ac meritum tribui sine præiudicio gratiæ.

[Alias CAP. XXXVI.] 1. His autem definitionibus tuis, quas credidisti idonea auctoritate munitas, tamquam de consensu legentium securus, adjungis, Solere interdum Deum ad fidei nostram probandam plus offerre quam sufficit, ut ^a quam firma sit credentium fides possit agnosci. Et hoc exemplo illius centurionis ostendis, qui cum pueri sui ^b posceret curationem, Dominusque se ad domum ejus iturum esse promitteret, ^c responderit, *Non sum dignus ut intres sub lectum meum, sed dic tantum verbo, et sanabitur puer meus* (Math. viii, 8). In quo eum Dominus tali admiratione laudaverit, ut pronuntiaret non se invenisse tantam fidem in Israel. ^d Et exigua conclusione pene totum Pelagianum dogma confirmas, dicendo (Collat. 13 c. 14), *Nullius enim laudis esset ac meriti, si id in eo ^e Christus quod ipse donaverat prætulisset*. Falso ergo scriptum est (Sap. viii, 21), *Quia nemo potest esse continens, nisi Deus det*. Falso prædicavit Apostolus, cum de eadem virtute loqueretur, **351** dicens (I Cor. vii, 7), *Volo autem omnes homines esse sicut me ipsum; sed unusquisque proprium habet donum a Deo, alius sic, ^f alius vero sic*. Falso docuit et ille qui dixit (Jac. i, 5), *Si quis indiget ^g sapientia, postulet a Deo, et dabitur ei*. Nec secundum veritatem dictum est (Ibid., 17), *Omne datum optimum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum*; et (Joan. iii, 27), *Nemo potest accipere quidquam, nisi ei datum fuerit de cælo*. An dicendum est omnes quidem virtutes inter Dei dona numerandas; sed in illis hominem quas de proprio habuerit esse laudabilem, et ibi esse merita ubi Dei dona non fuerint? Igitur secundum regulam tuam, quibus donatum est ut non solum crederent in Christum, sed etiam ut patenter pro ipso, et laudem et meritum perdidissent; nec habent veram gloriam qui non in se, sed in Domino, gloriantur. Sed rectius ^h audimus prophetam dicentem (Jerem. xvii, 5), *Maledictus homo qui spem habet in homine, et firmat carnem ⁱ brachii sui, et a Domino discedit cor*

A ejus; et illum qui ait (Psal. xvii, 1), *Diligam te, Domine, virtus mea*; et (Psal. xxxiii, 3), *In Domino laudabitur anima mea*; ^j et (Psal. cxvii, 14), *Fortitudo mea et laudatio mea Dominus*. ^k Ut manifestissime noverimus, nec laudem eos ullam habere, nec meritum, ^l in quibus non inveniuntur quæ, nisi Dominus dederit, non habentur.

2. Sic autem putasti de testimonio laudatæ fidei præiudicium donis gratiæ posse generari; quasi fides, ubi ostenderetur laudata, non doceretur esse donata. Laudat Apostolus Romanorum fidem, et pro hoc bono ^m eorum agit gratias Deo, dicens (Rom. i, 8), *Primum quidem gratias ago Deo meo per Jesum Christum pro omnibus vobis, quia fides vestra annuntiat in universo mundo*. Ad Corinthios quoque similiter scribit affectu, dicens (I Cor. i, 4), *Gratias ago Deo meo semper pro vobis, in gratia Dei, quæ data est vobis in Christo Jesu; quia in omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo et in omni scientia*. Numquid agendo gratias Deo, credentibus ⁿ sustulit laudem? aut laudando credentes, meriti negavit auctorem? De Ephesiorum etiam fide quid sentiat audiamus. Propterea, inquit (Ephes. i, 15), *et ego audiens fidem vestram, quæ est in ^o Domino Jesu, et dilectionem in omnes sanctos, non cesso gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus meis, ut Deus Domini nostri Jesu Christi Pater gloriæ, det vobis Spiritum sapientiæ et revelationis, in agnitione ejus **352** illuminatos oculos cordis vestri*. Habebant ergo isti fidem, habebant et opera charitatis, quæ nec laude poterant carere, nec merito; sed pro his virtutibus Apostolus gratias Deo agere non cessat, sciens a Patre luminum hæc dona venisse; a quo se etiam petere protestatur, ut quibus dedit fidem, quæ per dilectionem operatur, det Spiritum sapientiæ et intellectus: ^p et inde se Ephesii noverint accepisse quod habeant, a quo discunt sperare quod non habent. Pro Philippensibus quoque similes Deo gratias agit, et meritum eorum laudemque ^q non suppressit, dicens (Philip. i, 3), *Gratias ago Deo meo in omni memoria vestri, semper in cunctis orationibus meis pro omnibus vobis cum gaudio deprecationem faciens, ^r super communicatione vestra in Evangelio, a prima die usque nunc: confidens hoc ipsum, quia qui cepit in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Jesu Christi*. ^s Cujus hic humanæ laudis ac meriti nunc in

^a Lugd. et ea posteriores, quam infirma sit. Castigantur ex mss. Corb., Remig. et Jol., nec non edit. Mogunt. et Ven.

^b Ms. Joliensis, quæreret curationem.

^c Ita mss. Corb. et Remig., Mogunt. et Ven. editi. At ms. Jol., Lugd. editio et recentiores, respondit.

^d Edit. Lugd. et posteriores, At exigua conclusione pene totum tu.

^e Ms. Joliensis, Dominus.

^f Editio Lugd. et quæ post eam, alius autem sic.

^g Edit. Mogunt. et Ven., sapientiam postulet a D. o.

^h Ms. Remig., audivimus.

ⁱ Ms. Joliensis, brachium suum.

^j Hæc quæ sequuntur non legimus in ms. Joliensi.

^k Ms. Joliensis, ut manifeste noverimus.

^l Edit. Mogunt. et Ven., in quibus ea inveniuntur.

Sed minus recte, ut videtur.

^m In edit. Lugd. et posterioribus deest eorum. In ms. Joliensi, ac Mogunt. et Ven., non legitur vox hæc, Deo.

ⁿ Ms. Joliensis, abstulit laudem.

^o Ms. Joliensis, in Christo Jesu. Et infra, in agnitione ejus habet cum mss. Corb. et Remig., ubi editi omnes, in agnitionem ejus.

^p Lugd. editio cum ea recentioribus, ut inde..... quod habebant a quo discunt et sperare.

^q Ms. Joliensis, non omittit.

^r Lugd. et posteriores, super communicationem vestram. Mogunt. et Ven. post pauca, qui cepit in nobis opus, perficiet usque in diem Domini nostri Jesu Christi.

^s Ita mss. Corb., Remig. et Jol., cum Mogunt. et Ven. edit. At Lugdun., Lov., Duac. et Colon., cujus

Deo causa suspensa est? Quid virtutis ^a aut pietatis exceptum est, quod non ex gratiæ fonte profluxerit, ubi ab initio ^b usque ad finem, et inchoatio et perfectio boni operis Domino deputatur? Cuj cantur de sanctis suis (Psal. LXXXVIII, 16, 17), *Domine, in lumine vultus tui ambulabunt, et in nomine tuo exultabunt tota die, et in justitia tua exaltabuntur, quoniam gloria virtutis eorum tu es*.

CAPUT XVII.

Quantum Cassianus in supra refutatis adjuvet Pelagianos, dicentes, Gratiam Dei secundum merita nostra dari; quos tamen profanæ opinionis arguit, in quo sibi melius contrarius esse vincitur. Salus omni modo, nisi ex fide esse non potest.

[Alias CAP. XXXVII.] 1. Considerandum sane est in hac sententia tua, quantum adjuves eos qui dicunt Gratiam Dei secundum merita nostra dari; quos ^d tamen, ut catholicæ fidei defendaris umbraculo, profanæ opinionis esse profiteris, dicens: *Nemo autem ^e æstimes hæc a nobis ob hoc fuisse prolata, ut nitamur astruere summam salutis in nostræ fidei ditione consistere, secundum quorundam profanam opinionem, qui, totam libero arbitrio deputantes, gratiam Dei dispensari secundum meritum uniuscujusque definiunt. Sed miror valde quomodo* **353** *non vides, aut ab aliis æstimas non videri, quod te ipsum tuo ore condemnas. Dicendo enim quod centurio, cujus fides Domini voce laudata est, nullius laudis esset ac meriti, ^f si id in eo quod ipse donaverat prætulisset, definisti centurionem illum non donatam fidem habuisse, sed propriam; ac perinde nihil ejus principiis collatum fuisse per gratiam; in eadem autem fide causam fuisse et laudis et meriti, quorum neutrum haberet, si id cui et laus debetur et meritum Dominus contulisset. Frustra ergo, ut invidiam damnati erroris evadas, summam salutis negas in fidei nostræ ditione consistere, cum omni modo salus ^g nisi ex fide esse non possit. Justus enim ex fide vivit (Rom. 1, 17; Habac. 11, 4). Quoniam Veritas dicit, Amen, dico vobis, quoniam qui audit verbum meum, et credit in eum qui me misit, ^h habet vitam æternam, et in judicium non veniet, sed transibit de morte ad vitam (Joan. vi, 24). Et iterum, ⁱ Hæc est voluntas Pa-*

humanæ laudis ac meriti non hic causa suspensa est?

^a Ms. Jol. cum Lugd. et posterioribus, ac pietatis.

^b Edit. Mogunt. et Ven., usque in finem.

^c In Ms. Jol. adduntur hic sequentiâ, et in beneplacito tuo exaltabitur cornu nostrum.

^d Edit. Lugd. et posteriores omittunt, tamen.

^e Ms. Jol., Ven., Lugd. et recentiores editi, existimet. Infra vero idem ms. cum mss. Corb. et Remig. ac Mogunt. edit., æstimas, ubi cæteri codices existimas habent.

^f Ms. Joliensis, si id in eo Dominus; cæteri, Deus: et paulo post idem ms., centurionem ipsum.

^g Lugdun. et posteriores, cum omnino: idem habet et ms. Joliensis, qui subdit, salus non nisi ex fide esse possit.

^h Editiones Mogunt. et Ven., habet vitam, et in judicium non venit, sed transit de morte in vitam. Ms. Jol. ut supra; at sed transiet, etc., habet pro transibit, et in vitam. Ms. Remig., sed transit.

ⁱ Ms. Joliensis, Hæc est enim. Ms. Corb., Hæc est

tris mei, ut omnis qui videt Filium et credit in eum, habent vitam æternam; et ego resuscitabo eum in novissimo die (Joan. vi, 40). Et iterum, *Hæc est æternam vitam, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum (Joan. xvii, 3).* Cum itaque huic fidei, quam ideo meritis et laudibus honorasti, quia mavis eam inter liberi arbitrii bona quam inter Dei dona numerari, æternam beatamque vitam constet ^k esse præparatam, quomodo hoc vultus declinabis, ^l quo te ipsum configis, pronuntiando eos profanos qui gratiam dispensari secundum merita humana declinant, et asserendo quod nec laudem constet habere, nec meritum eos qui ex dono gratiæ sint fideles? Quoquoversum ergo te conferas, a temetipso ^m et vinceris, et vinciris. Si enim gratiam merita non præcedunt, et fides non potest esse sine meritis, fides gratiam ⁿ non præcedit, et omni modo ^o ex gratia habetur quidquid illud est ex quo meritum nascitur, quod ante gratiam non habetur.

354 CAPUT XVIII.

Cassianus inconvenientia miscere conatur, et fideles in duo genera dividit, quibus contraria accommodet. Definitio duodecima Cassiani: Deum in salutis negotio aliis esse salvatorem, aliis susceptorem tantum. Contra probat S. Prosper, Christum omnium qui salvantur esse salvatorem. Placita Cassiani de gratia et libero arbitrio horrescunt evangelicæ apostolicæque doctrinæ discipuli.

[Alias CAP. XXXVIII.] 1. Ut igitur definitionum tuarum absurditas non sibi repugnare videatur, ^p inconvenientia miscere conaris, et unitatem membrorum corporis Christi in duobus generibus fidelium nova præsumptione constituis: in uno scilicet, ad quod pertineat illud quod ^q in principio dixisti (Collat. 13 cap. 3), *Non solum actuum, ^r sed etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium, qui et incipit quæ bona sunt, et exsequitur, et consummat in nobis; in alio autem, cui congruat regula ista, qua dicis centurionem nec laudem ullam ^s habiturum fuisse nec meritum, si id in eo Domini quod ipse donaverat prætulisset.* Et licet totum disputationis tuæ textum ad has duas formulas, quæ nullo modo conformes possunt esse, produxeris, nunc tamen distinctius

autem; et post pauca mss. Corb. et Remig., et ego resuscitem eum. Cæteri codices ut in textu.

^j Ms. Joliensis, Ac rursus.

^k Editiones Lugd., Lov., Duac. et Colon., esse partam.

^l Lugd. edit., quod ipse cogis.

^m Ms. Remig., et vincaris. Editiones Mogunt. et Ven. omittunt hæc, et vinciris. Lugdun. et recentiores, et vinciris et vinceris.

ⁿ Editi Mogunt. et Ven., non præcedet.

^o Ms. Remig., per gratiam habetur. Ms. Joliensis cum Mogunt. et Ven. edit., pro gratia habetur. Idem ms. Jol. deinde, ex quorum merito nascitur, et postea Mog. et Ven., quod ante gratiam non habet.

^p Ms. Remig., inconvenientiam.

^q Editi, Lugd. et illo recentiores, quod inter principia.

^r Ms. Joliensis, verum etiam.

^s Edit. Lov., Duac. et Colon., habiturum esse.

atque expressius quid volueris firmare pronuntias, A
dicens : *Per hæc igitur exempla quæ de Evangelicis
protulimus a monumentis, evidentissime poterimus ad-
vertere, diversis atque innumeris modis, et inscruta-
bilibus viis, Deum salutem humani generis pro-
curare; et quorundam quidem voluntium ac siti-
entium cursum ad majorem b incitare flagrantiam, quos-
dam vero etiam nolentes invitosque compellere : et nunc
quidem, c ut impleantur ea quæ utiliter a nobis deside-
rata conspexerit, adjuvare; nunc vero etiam ipsius
sancti desiderii inspirare principia; et vel initium boni
operis, vel perseverantiam d condonare. Inde est quod
orantes, non solum protectorem e ac salvatorem, sed etiam
adjectorem ac susceptorem Dominum proclamamus. In
eo enim, quod prior advocat, et ignorantes nos, atque
invitos attrahit ad salutem, protector atque salvator f B
est : in eo autem quod annitentibus 355 nobis opem
ferre, et refugientesque suscipere ac munire, consuevit,
susceptor ac refugium nominatur.*

2. Hac ergo h discretionem præscripta erit, ut defi-
nis, in una Ecclesia ista diversitas, ut Dominus nos-
ter Jesus Christus, de quo dictum est (*Math. 1, 21*),
*Et vocabis nomen ejus Jesum; ipse enim salvum faciet
populum suum a peccatis eorum*; et de quo dictum
est (*Luc. 1, 32; Act. 14, 12*), *Nec enim est aliud no-
men sub celo datum hominibus, in quo oporteat nos
salvos fieri*; non omnium Christianorum, sed quo-
rundam salvator, quorundam vero susceptor sit :
ut hi tantum salvati, quos ad i suscipiendam gratiam
Deus aversos reluctantesque compulerit; hi autem
suscepti sint, qui vocationem spontanei cursus fervore C
præveuerint; et illis quidem conferatur k gratui-
tum donum, istis vero debitum præmium rependatur;
illi nullius sint laudis ac meriti, qui nihil boni ha-
beant, nisi quod acceperint; isti autem et gloria abun-
dent, et remuneratione ditescant, qui propria facul-
tate devoti, quod non acceperant obtulerunt : atque
i a Jesus Christus alios l liberatos invenerit, alios
liberavit; et non ad omnes pertineat m quod ait
(*Joan. xv, 16*), *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos,*
si sunt a quibus, cum eos non elegisset, electus est;
non ad omnes pertineat, n *Nemo potest venire ad me,*
nisi datum fuerit ei a Patre meo (*Ibid., vi, 66*), si sunt

qui non dante Patre ad Filium venire potuerunt ;
non ad omnes pertineat quod ait Evangelista (*Ibid.,
1, 9*), *Erat lumen verum, quod illuminat omnem homi-
nem venientem in hunc mundum*, si sunt qui aut ita
in hunc mundum venerunt, ut non essent tenebræ;
aut ita lux esse cœperunt, ut illuminatione veri lu-
minis o non egerent : nec de omnibus adoptatis ac-
cipiendum sit quod ait Apostolus (*Coloss. 1, 13*),
*Qui eruit nos de potestate tenebrarum, et transtulit in
regnum Filii dilectionis suæ*; si quidem ipsi p rum-
pant vincula sua, et, jugo veteris captivitatis excus-
so, a dominatione diaboli in regnum Dei libera ala-
critate transcurrant. Hæc si possunt intra unam Ec-
clesiam prædicari, ut neutra opinio alteri cedat, sed
invicem sibi utraque succumbat, potest fieri ut re-
cipiamus quod Pelagiani tenent, et Pelagiani recipi-
ant quod tenemus. Sed hoc modo non tam illi ec-
catholici quam nos erimus (quod absit) Pelagiani. Con-
trarior enim permixtio meliorum 356 defectio
est; quia cum virtus vitium recipit, non a vitio, sed
a virtute disceditur.

3. Nullo igitur modo christiana corda suscipiunt
quod persuadere conatus es, eos qui gratia Dei sunt
quod sunt, nec laudem ullam habere, nec meritum;
et ab eo qui venit salvare quod perierat partem
Christianorum salvatam, partem vero esse susce-
ptam; quoniam discipuli evangelicæ apostolicæque
doctrinæ, non alta sapientes, sed humilibus consen-
tientes, q insaniam istam superbæ elationis horre-
sunt. In toto quippe Ecclesiæ corpore, atque in
singulis membris, quod mortuum erat vivificatum C
est, quod captivum erat redemptum est, quod cæca-
tum erat illuminatum est, quod perierat quæsitum
est, r quod errabat inventum est. Nec secundum
novam s istam partitionem, aliorum salvator, alio-
rum susceptor; sed omnium usquequaque fidelium
et salvator et susceptor est Christus. Nec merito t ac
laude privantur qui unde æterna bona mereantur
accipiunt; tantoque beatiore fiunt, quanto paucio-
ra habuerint quæ ipsorum sunt, et quanto plura
quæ Dei sunt. Non enim conturbat nos superbitium
inepta querimonia, u qua liberum arbitrium
causatur auferri, si et principia, et profectus, et

a Ms. Joliensis, monumentis.

b Ms. Joliensis, excitare.

c Editiones Mogunt. et Ven. omittunt hæc, ut im-
pleantur.

d Mss. Corbeiensis et Remig., donare; cæteri co-
dices, condonare.

e In mss. Remigiano ac Joliensi, item in editioni-
bus Mog., Ven. et Lugd., non leguntur hæc verba,
ac salvatorem, neque ista, adjectorem ac.

f Lovan., Duac. et Colon. addunt hic pronomen
noster.

g Ms. Joliensis, cum Mogunt. et Ven., fugientes-
que.

h Mss. Remig. et Jol., edit. Mogunt. et Ven., præ-
scriptione.

i Lugdun. et posteriores, ad percipiendam; et
paulo post, pro aversos, mss. Corb., Remig. et Jol.,
cum Mogunt. et Ven., habent aversos.

j Ms. Joliensis cum Mogunt. et Ven., prævene-

D runt.

k Edit. Colon., gratiarum donum.

l Ita mss. Corb., Remig. et Jol. At Lugd. habent
liberos.

m Editiones Mogunt. et Ven., qui ait.

n Sic mss. Corb., Remig. et Jol., nec non Mog.
et Ven. At Lugd. cum posterioribus, Nemo venit
ad me.

o Editiones Mogunt. et Ven., Non egeant.

Lugd. et posteriores, rumpunt . . . transcurrunt.
Ms. Joliensis, ruperant . . . transcurrerant.

q Edit. Lugd. et posteriores, insaniam superbæ
elationis, absque hac voce, istam.

r Lugd. et recentiores, quod erraverat.

s Edit. Lugd. et posteriores non habent, istam.

t Ms. Remigiano-Remensis nec laude.

u Ms. Joliens., quæ liberum... causatur auferri.
Lugd. et posteriores, quia liberum... causatur au-
ferri.

perverantia in bonis usque in finem Dei dona esse dicantur. Quoniam ^a OPITULATIONES DIVINÆ GRATIÆ STABILIMENTA SUNT VOLUNTATIS HUMANÆ. Volentes oramus; et tamen misit Deus ^b Spiritum in corda nostra clamantem: Abba, Pater (*Gal. iv, 6*). Volentes loquimur; et tamen, si pium est quod loquimur, non sumus nos loquentes, sed Spiritus Patris nostri qui loquitur in nobis (*Matth. x, 20; Marc. xiii, 11*). Volentes operamur salutem nostram; et tamen ^c id ipsum velle atque operari Deus est qui operatur in nobis (*Philip. ii, 13*). Volentes diligimus Deum et proximum; ^d et tamen *charitas* ex Deo est (*I Joan. iv, 7*), diffusa in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis (*Rom. v, 5*). Hoc de fide, hoc de tolerantia passionum, hoc de pudicitia conjugali, hoc de continentia virginali, omnibusque virtutibus sine exceptione profitemur; ^e quod nisi donata essent nobis, non invenirentur in nobis: ^f et quod liberum arbitrium naturaliter homini inditum maneat in natura; sed qualitate et conditione mutata per Mediatorem Dei et **357** hominum, hominem Christum Jesum: qui ipsam voluntatem ab eo quod perverse volebat, avertit, et in id quod ei bonum esset velle, convertit; ut delectatione affecta, fide mundata, ^g spe erecta, charitate accensa, liberalem susciperet servitutem, et servilem ^h abjiceret libertatem.

CAPUT XIX.

Recapitulat S. Prosper duodecim Cassiani definitiones: ut pateat facilius quid de gratia sentirent qui gratiæ defensoribus obloquebantur, et pacem Ecclesiæ, resumptis de Pelagianorum schola quæstionibus, inquietabant.

[*Alias CAP. XXXIX.*] ¹ Ex his igitur definitionibus quas hactenus, quædam ⁱ prætermittendo, discussimus, non obscurum ^k atque ambiguum est ^l quid de gratia Dei sentiant qui sincerissimis ejus defensoribus obloquuntur, et pacem victricis Ecclesiæ, resumptis de damnatorum schola quæstiunculis, inquietant: quas si, ut audivimus, retexamus, fiet

^a Edit. Coloniensis, *opitulationis divinæ gratiæ.*

^b Ms. Joliensis, *Spiritus suum.*

^c Lugd. et posteriores, *ipsum velle, etc.* Mogunt. et Ven., *id ipsum velle atque operari Dei est, qui operatur in nobis.*

^d Mss. Remig. et Jol., *sed tamen. Idem ms. Jol., a Deo est diffusa, etc.*

^e Mss. Joliensis et Remigianus, *quæ nisi donata essent nobis.*

^f Ms. Remig., *eo quod.* Ms. Joliensis, *non quod liberum arbitrium... non maneat.*

^g Ms. Remig. cum Mog. et Ven., *spe recta.*

^h Lugdun. editio cum posterioribus, *amitteret: melius alii, abjiceret libertatem.*

ⁱ Sic legitur in mss. Corb. et Remig., nec non in Mogunt. et Venet. Ms. Joliensis, *Restat igitur ex definitionibus.* Lugd. editio cum illa recentioribus, *Reservatis igitur definitionibus.*

^j Ms. Joliensis, *præmittendo, omisso quædam.* Edit. Colon., *permittendo.*

^k Ita mss. Corb., Remig. et Jol., cum Mogunt. et Ven. Lugd. vero et posteriores, *neque ambiguum est.*

^l Mss. Corb. et Remig. cum edit. Mogunt. et Ven., *quod de gratia discutiant.*

sermonis nostri immoderata prolixitas: cum ex his ^m quæ de ipsorum stylo innotuerunt, facile pius lector intelligat, ad quæ præcipitia perveniatu hoc callibus, ⁿ et in istam lutulentorum rivorum cœnosam uliginem, cujus voraginis humor exsudet. Necessarium sane ^o æstimo, ante conclusionem voluminis, ea quæ ostendimus non congruere ^p catholicæ veritati, breviter conjunctimque digerere: ut quæ interjectis responsionibus nostris, ^q possent recordationem legentis effugere, facilius simul decursa recolantur.

PRIMA ERGO DEFINITIONE DICTUM EST:

Non solum actuum, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo esse ^r principium: qui nobis et initia sanctæ voluntatis inspirat, et virtutem atque opportunitatem eorum quæ recte cupimus, tribuit peragendi. Omne enim datum optimum, et omne ^s donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum: qui et incipit quæ bona sunt, et exsequitur, et consummat in nobis

Quod et nos ^t valde amplectimur, catholicumque esse profitemur.

358 SECUNDA DEFINITIONE DICTUM EST:

*Adest igitur inseparabiliter nobis divina protectio; tantaque est erga creaturam suam pietas Creatoris, ut non solum comitetur eam, sed etiam præcedat jugiter providentia: quam expertus Propheta confitetur, dicens: Deus meus, misericordia ejus præveniet me (*Psal. LVIII, 11*). Qui cum in nobis ortum quemdam bonæ voluntatis inspexerit, illuminat eam atque confortat, et incitat ad salutem, incrementum tribuens ei, quam vel ipse plantavit, vel nostro conatu viderit emersisse.*

Jam hic ^a præmissa definitione disceditur. et quod totum gratiæ datum fuerat, ex parte nunc libero arbitrio deputatur.

TERTIA DEFINITIONE DICTUM EST:

Nisi quod in his omnibus, et gratia Dei, et libertas ^b declaratur arbitrii, qua etiam suis interdum motibus homo ad virtutum appetitus possit extendi, semper

^m Mss. Corb., Remig. et Jol., *quæ de ipsorum stylo (id est scriptæ) innotuerunt.* Jol. solus habet, *ex his, pro de his.* Ita quoque edit. Mogunt. et Ven. Lugdun. autem cum aliis posterioribus, *quæ ipsorum scholæ innotuerunt.*

ⁿ Ms. Joliensis, *et in ista lutulentorum rivorum cœnosa molagine (sorte pro uligine), cujus voraginis humor exsudet.* Concinit editio Lugd., *pro molagine, molagine habens; et antea pro, his callibus, vel, ut alii, hisce callibus, præfert, hisce collibus.*

^o Lugd. et recentiores, *existimo.*

^p Ms. Joliensis omittit hanc vocem, *catholica.*

^q Ita ms. Joliensis. At mss. Corb. et Remig., Mogunt. et Ven., *possint... fidelius decursa.* Lugdun. cum recentioribus, *possunt recordationem legentium effugere, fidelibus simul recursa.*

^r Ms. Joliensis, *principia.*

^s Editio Colon., *datum perfectum.*

^t Deest valde in Lugd. et posterioribus: quæ habent deinde *constemur, loco profitemur.* Ms. Jol. omittit *esse, ante constemur.*

^u Lugd., Lov., Duac. et Colon. hic addiderunt *nostris.*

vero a Domino ^a indigeat adjuvari. Nec enim cum voluerit quis sanitate perfruitur, aut de ægritudinis morbo pro arbitrii sui desiderio liberatur.

Quasi medicus noster ^b non etiam hoc donet morbidis, ut et veram desiderent sanitatem.

QUARTA DEFINITIONE DICTUM EST :

Ut autem evidentiis clareat, etiam per naturæ bonum, quod beneficio Creatoris indultum est, nonnumquam bonarum voluntatum prodire principia, quæ tamen nisi a Domino dirigantur, ^c ad consummationem virtutum pervenire non possunt, Apostolus testis est, dicens : Velle enim adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio (Rom. vii, 18).

Quasi Apostolus ex naturali affectu, et non ex gratiæ dono bonam habeat voluntatem, qui proficitur ex Deo sibi esse sufficientiam etiam cogitandi (II Cor. iii, 5).

QUINTA DEFINITIONE DICTUM EST :

Et ita sunt hæc quodam modo indiscrete permista atque confusa, ut quid ex quo pendeat, inter multos magna quæstione volvatur : id est, utrum quia initium bonæ voluntatis præbuerimus, misereatur nostri ^d Deus, an quia Deus miseretur, consequamur bonæ voluntatis initium. Multi enim singula hæc credentes, ac justo amplius asserentes, variis sibi que contrariis sunt erroribus involuti. Si enim dixerimus, nostrum esse **359** bonæ principium voluntatis, quid fuit in persecutore Paulo? quid in publicano Matthæo? quorum unus cruori ac suppliciis innocentum, alius violentiis ac rapinis publicis incubans ^e attrahitur ad salutem. Sin vero gratia ^f Dei semper inspirari bonæ voluntatis principia dixerimus, quid de Zacchæi fide? quid de illius in cruce Latronis pietate dicemus? qui desiderio suo vim quamdam regnis cælestibus inferentes, specialia vocationis monita prævenerunt.

In errore esse dicitur et is qui ex gratia nasci bonam asserit voluntatem, et is qui dicit gratiam ex bona voluntate pendere : et tamen utraque sententia suscipienda ^g decernitur, dum unius in Paulo et Matthæo, alterius in Zacchæo et Latrone forma præfigitur.

SEXTA DEFINITIONE DICTUM EST :

Hæc ergo duo, id est, gratia vel liberum arbitrium, sibi quidem invicem videntur adversa; sed utraque concordant, et ^h utraque nos pariter debere suscipere pietatis ratione colligimus : ne unum horum homini

^a Ms. Joliensis, cum Mogunt. et Venet., quæ etiam... indiget adjuvari. Mog. et Ven., indigeat adjuvari.

^b Lugd. et posteriores, non jam etiam... ut rerum. Mss. Corb., Remig. et Jol., Mog. et Ven. edit. omittunt jam, et addunt et.

^c Ms. Joliensis, ad perfectionem virtutum; idemque post aliquot verba, Velle adjacet mihi, perficere autem bonum non. Ubi mss. Corb. et Remig., Mogunt. et Venet. editi non possunt habent, pro non invenio. Idem editi omittunt pariter enim post velle.

^d Lugdun. et recentiores, Dominus, aut quia Deus miseretur.

^e Lugd. et posteriores, trahitur

A subtrahentes, ecclesiasticæ fidei regulam excessisse videamur.

Quasi ita utrumque recipiendum sit, ut in aliis ⁱ hominibus voluntas gratiam, in aliis gratia præveniat voluntatem : et non ita ut in omnibus voluntas gratiam subsequatur. Quoniam secundum ipsos, si aufertur liberum arbitrium cum gratia prævenitur, aufertur gratia cum libero arbitrio ^j prævenitur.

SEPTIMA DEFINITIONE DICTUM EST :

Concepit ergo Adam post prævaricationem, quam non habuerat, scientiam mali : boni vero quam accepit, scientiam non amisit.

Cum utrumque sit falsum : quia et a quanto malo ^k Adam cavere deberet, Deo monente prædixit : et in quanto honore esset constitutus, dum diabolo credidit, oblitus est. Sicut autem pessima scientia mali est, ^l malum esse ; ita pessima ignorantia boni est, bonum non esse.

OCTAVA DEFINITIONE DICTUM EST :

Unde cavendum nobis est, ne ita ad Deum omnia sanctorum merita referamus, ut nihil nisi id quod malum est humanæ ascribamus naturæ.

Quasi natura ante gratiam non sit in damnatione, non sit in cæcitate, non sit in vulnere : aut non gratis justificati sint, quorum ^m inde sunt merita, unde justitia.

NONA DEFINITIONE DICTUM EST :

Dubitari ergo non potest, inesse omni animæ naturaliter **360** virtutum semina, beneficio Creatoris inserta : sed nisi hæc opitulatione Dei fuerint excitata, ad incrementum perfectionis non poterunt pervenire.

Quasi de spiritalibus ⁿ bonis nihil Adam prævaricando perdiderit ; et virtus non ut habeatur danda, sed ^o ut facilius perfectionem apprehendat, hortanda sit.

DECIMA DEFINITIONE DICTUM EST :

Quod etiam in Job probatissimo athleta suo, cum eum diabolus expetiisset ad singulare certamen, divinum legimus providisse justitiam. Si enim contra inimicum, non sua virtute, sed Dei solius fuisset gratia protegente congressus, et absque ulla virtute patientiæ suæ, divina tantum opitulatione suffultus, multiplices illas, ac tota inimici crudelitate quæsitas, tentationum moles et exitia pertulisset ; quomodo non illam calumniosam diabolus, quam prius emiserat vocem, adversus

^f Vox hæc Dei ahest a Lugd. editione et illa posterioribus. In ms. Remig., per gratiam.

^g Ms. Joliensis pro decernitur, habet hic, dicitur.

^h Editio Lugd. et posteriores, utrumque. Ms. Jol. supra, vel gratia, vel liberum arbitrium.

ⁱ Ms. Joliensis caret hac voce, hominibus.

^j Lugd. et recentiores, a gratia ; et infra, a libero arbitrio.

^k Ms. Joliensis non habet hanc vocem Adam. Mogunt. et Ven., dum diabolo credit, pro creditit.

^l Ms. Joliensis, malum atque perversum est.

^m Editio Lugd. et posteriores, inde sint merita.

ⁿ Hic bonis restitimus ex mss. Corb., Remig. et Joliensis, nec non ex Mogunt. et Ven. editis.

^o Ms. Joliens. caret hoc adverbio, facilius.

eum justius sterasset : Numquid Job gratis a colit Deum? Nonne tu vallasti eum b ac domum ejus, et universam substantiam ejus per circuitum. Sed c aufer manum tuam, id est, sine eum suis mecum viribus decertare, nisi d in faciem tuam benedixerit tibi. Sed cum nullam hujusmodi querimoniam calumniosus hostis post conflictum e audeat iterare, non Dei, sed illius se victum viribus confitetur. Licet etiam gratia Dei non in totum illi defuisse credenda sint, quæ tantam tentatori f tentandi tribuit potestatem, quantam et illum resistendi noverat habere virtutem.

g Si Deus scivit tantummodo quid Job posset, non etiam donavit ut posset; testis patientiæ ejus, non auxiliator fuit. Et in quo erit necessarium gratiæ adjutorium, si humanis solis viribus tanta illa est parva victoria?

UNDECIMA DEFINITIONE DICTUM EST DE CENTURIONIS FIDE :

h Miratur eum Dominus atque collaudat, cunctisque illis qui ex Israelis populo crediderant, præfert, dicens, Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Israel. Nullius enim laudis esset ac meriti, si id in eo Dominus quod ipse donaverat prætulisset.

Impius sensus, qui putat beatiorem esse hominem cui Deus nihil dederit, quam cui universa contulerit.

DUODECIMA DEFINITIONE DICTUM EST :

Inde est, quod orantes, non solum protectorem, sed etiam susceptorem Dominum proclamamus. In 361 eo enim quod prior advocat, et ignorantes nos atque invito attrahit ad salutem, protector atque salvator est : in eo autem quod annitentibus nobis opem ferre, C refugientesque suscipere ac munire consuevit, susceptor ac refugium nominatur.

Huic sententiæ is potest præbere consensum, qui se a Christo non vult esse salvatum.

CAPUT XX.

Errores in Cassiani definitionibus contenti summam colliguntur.

[Alias CAP. XL.] 1. His itaque definitionibus hoc docetur, hoc scribitur, hoc editis disputationibus prædicatur : Quod Adam peccante, anima ejus læsa non fuerit, sanumque in eo manserit, unde peccavit : si quidem scientiam boni quam acceperat, non amiserit ; i nec potuerint posteri ejus id perdere, cujus damnum nec ille pertulerit. Inesse autem omni animæ naturaliter virtutum semina beneficio Creatoris inserta, D ut possit qui voluerit, judicio naturali Dei gratiam prævenire, et adjutorium ejus, quo facilius ad per-

^a Editio Lugd. cum recentioribus, *colet Deum.*

^b Hæc verba ac domum ejus, quæ hic leguntur in edit. Colon. et supra capite 14, omittuntur hic loci in mss. Corb. Remig. et Jul. et cæteris editionibus.

^c Ms. Joliensis, *aufer ab eo manum tuam.*

^d Ms. Joliensis, *in faciem*, absque pro nomine, tuam.

^e Lugd. et posteriores, *ausit iterare.*

^f Vocem hanc tentandi, non habent Lugdun. et posteriores.

^g Editi recentiores, *si ipse Deus scivit tantummodo quod Job posset...* si humanis solum viribus. Ms. Joliensis, *scivit tantum.* Cætera cum mss. aliis duobus

fectionem perveniat, promereri : quia nullius sit laudis ac meriti, qui donatis bonis, non propriis adornatur. Cavendum quoque esse, ne ita ad Deum omnia sanctorum merita referantur, quasi per se nihil boni possit agere ipsa humana natura : cum tanta sit virium ejus integritas, ut contra ipsum diabolum, sævitiamque ejus usque ad extrema supplicia, sine auxilio Dei valeat dimicare. Hanc autem possibilitatem i in omnibus esse hominibus naturalem, sed non omnes k ingeneratis sibi uti velle virtutibus. Tantam autem circa universos homines bonitatem esse Creatoris, ut alii ab eo quia sponte veniant, suscipiantur laudati; alii l quia resistunt, attrahantur inviti : m atque ideò volentium susceptor, nolentium vero salvator sit. Et cum pars Ecclesiæ

B ex gratia, pars autem ex libero justificetur arbitrio, gloriosiores sint quos natura provexerit, quam quos gratia liberarit : quia ad omne opus bonum tam libera sit voluntas in Adæ posteris, quam n in Adam fuerit ante peccatum.

362 CAPUT XXI.

Redit ad susceptam initio defensionem Augustini, quem præcipue Semipelagiani impetebant, eadem in illum jactitantes quæ alias Pelagiani, et Julianus maxime. Illos ergo isdem armis impugnandos quibus Pelagiani victi sunt, auctoritate scilicet Ecclesiæ : cum Augustini adversarios damnatione Pelagianorum præstraverit Innocentius, eosdemque damnarint Palæstina synodus, Africana concilia, Zosimus, Bonifacius, et Cælestinus. Quorumdam adversus Cælestini testimonium cavillatio refellitur. Augustini doctrinam ejusdem tenoris ubique demonstratur. Votum S. Prosperi, ut Xistus pontifex occultis gratia inimicos repellat.

[Alias CAP. XLI.] 1. En cujus dogmatis sunt magistri, qui, ut catholicarum mentium castitatem, o gratiæ defensoribus calumniando corrumpant, præcipuum nostro tempore p discernunt, creduntque se omnia auctoritatum munimina posse convellere, si hanc pastoralis speculæ validissimam turrin crebra Pelagiani arietis illisione pulsaverint. Firmum quidem fundamentum Dei stat (II Tim II, 19) : sed congruenter isti non desunt partibus suis. Dignum quippe est, ut quorum sequuntur sententiam, imitentur insaniam. Nec enim possunt alia dicere quam quæ damnatorum querelis, et q procacissimi Juliani sunt vulgata conviciis. Paria sunt unius seminis germina, et quod latebat in radicibus, manifestatur in fructibus. Non ergo cum istis nova acie dimicandum est, nec

et Mogunt. et Ven. editio Colon. legerat, *non ut auxiliator.*

^h Editio Colon., *Miratur enim.*

ⁱ Aliqui codices, *ne potuerunt.*

^j Ms. Joliensis, *omnibus inesse hominibus.*

^k Mss. Remig. et Joliensis, *ingenitis sibi.*

^l Ms. Remig., *quia resistant.*

^m Ms. Remig., *atque adeo*, etc. Idem post pauca, *Ut cum pars Ecclesiæ.*

ⁿ Lugdun. et posteriores, *quam in Adam fuit.*

^o Mogunt. et Ven., *gratiæ defensores calumniando.*

^p Mss. Corbeienis et Remig., Mogunt. et Ven. edit., *concernunt.*

^q Edit. Lugd. et posteriores, *procacissimis.*

quasi contra ignotos hostes specialia sunt inenda certamina. Tunc istorum machinæ fractæ sunt, tunc in superbis a suæ sociis ac principibus corruerunt, quando beatæ memoriæ Innocentius nefandi erroris capita apostolico mucrone percussit : quando Pelagium ad proferendam in se suosque sententiam, Palæstinorum episcoporum synodus b coarctavit : quando Africanorum conciliorum decretis beatæ recordationis papa Zosimus sententiæ suæ robur annexuit, et ad impiorum detractionem gladio Petri dexteris omnium armavit antistitem : quando sanctæ memoriæ papa Bonifacius piissimorum imperatorum catholica devotione gaudebat, et contra inimicos gratiæ Dei non solum apostolicis, sed etiam regiis utebatur edictis ; et quando idem, cum esset doctissimus, adversus libros tamen **363** Pelagianorum beati Augustini episcopi responsa posebat.

2. Unde et venerabilis memoriæ pontifex Cælestinus, cui ad catholicæ Ecclesiæ præsidium multa Dominus gratiæ suæ dona largitus est, sciens damnatis non examen iudicii, sed solum c poenitiæ remedium esse præstandum : Cælestium, quasi non discusso negotio audientiam postulantem, totius Italiæ finibus iussit extrudi : d adeo et præcessorum suorum statuta et decreta synodalia inviolabiliter servanda censebat, ut quod semel meruerat abscondi, nequaquam admitteret retractari. Nec vero signiore cura ab hoc eodem morbo Britannias liberavit, quando quosdam inimicos gratiæ solum suæ originis occupantes, etiam ab illo secreto exclusit Oceani, et ordinato Scotis episcopo [scilicet Palladio], dum Romanam insulam studet servare catholicam, fecit etiam barbaram Christianam. Per hunc virum etiam Orientales Ecclesiæ gemina peste purgatæ sunt, quando Cyrillo Alexandrinæ urbis antistiti, gloriosissimo fidei catholicæ defensori e ad execrandam Nestorianam impietatem, apostolico auxiliatus est gladio; quo etiam Pelagiani, dum cognatis confederantur erroribus, iterum prosternerentur. [Alias CAP. XLII.] Per hunc virum intra Gallias istis ipsis qui sanctæ memoriæ Augustini scripta reprehendunt, f maleloquentiæ est adempta libertas; quando c consultantium actione suscepta, et librorum qui errantibus displicebant pietate laudata, quid oporteret de

A eorum auctoritate sentiri, sancto manifestavit equo, evidenter pronuntians, quantum sibi præsumptionis istius novitas displiceret, qua auderent quidam adversum antiquos magistros insolenter insurgere, et indisciplinata calumnia prædicationi veritatis obstrepere : e h AUGUSTINUM, inquit (Epist. Cælestini ad Gal. ep.), sanctæ recordationis virum, pro vita sua atque pro meritis, in nostra semper i communione habuimus; nec umquam hunc s'nistræ suspicionis saltem rumor aspersit, quem tantæ scientiæ olim fuisse meminimus, ut inter magistros optimos etiam a meis semper l decessoribus haberetur. Bene ergo de eo omnes in commune senserunt; ut pote qui ubique cunctis et amori fuerit et honori. »

B **364** [Alias CAP. XLIII.] 3. Contra istam clarissimæ laudationis tubam, contra istam sacratissimi testimonii dignitatem, audet quisquam malignæ interpretationis murmur emittere, et perspicuæ sincerissimæque sententiæ nubem obliquæ ambiguitatis obtendere? ut scilicet quia in epistola papæ, librorum pro quibus actum est, non expressus est titulus, hinc eo appareat non probatos, et istam k in sanctum Augustinum laudationem l pro anteriorum scriptorum meritis fuisse collatam. Maneat plane, maneat ista conditio, ut horum librorum (Lib. de Præd. Sanct. et de Dono Persever.) novitas repudiata videatur, si in eadem causa m ejusdem viri dissentit antiquitas; et n aut inutile aut incongruum iudicetur, quod ab his quæ contra Pelagianos condidit dissonans invenitur. Ut itaque omittamus ea volumina in quibus ab exordio episcopatus sui, multo prius quam impugnatores gratiæ exsurgerent, pro gratia disputavit, legantur tres ad Marcellinum ipsius libri (De Pecc. Meritis). Ad sanctum Paulinum Nolanum o episcopum epistola (Epist. 186) retractetur. p Ad beatissimum quoque apostolicæ sedis tunc presbyterum Xystum, nunc vero pontificem emissæ paginæ (Epist. 194) recurrantur. Ad sanctum Piiianum (De Gratia Christi et de Peccato Origin.), ad Valerium comitem (De Nuptiis et Concupiscentia), ad servos Christi Timasium et Jacobum (De Natura et Gratia), distinctim edita volumina revolvantur. Sex libri priores contra Julianum, unus ad sanctum Aurelium

a Participium hoc suæ ex mss. Corb., Remig. et Jol., nec non ex Mogunt. et Ven. edit. huic loco restitimus.

b Mogunt. et Ven. editiones, cohortatus est.

c Mss. Corb. et Jol., editiones Mogunt. et Ven., sententiæ remedium; et in sequente versu, non discussi negotii. Ms. Remig., non discussi ingenii. Lugd. editio, non examen iudicii solum, sed poenitiæ remedium esse præstandum.

d Lugd. editio, ab eo et præcessorum suorum, etc.

e Ms. Remig. et Mogunt. edit., ad excusandum. Male omnino. Melius vero mss. Corb. et Jol., cum Lugd. et Lovan., ad excidendam, aut Duac. et Colon., ad execrandam, aut denique editio Veneta, ad extirpandam.

f Ms. Remigianus, malæ eloquentiæ.

g Lugd. et illo posteriores, consultantium.

h Ms. Joliensis, Ait enim, Augustinum.

i Sola editio Veneta, commendatione.

j Lugd. et eo posteriores, prædecessoribus; et infra, senserant.

k Ms. Joliensis, sancto Augustino

l Sola Lugd. editio, pro auctoramentis; sed quid hæc sibi velint hic loci, non facile dixerim.

m Edit. Mogunt. et Ven. obscure et confuse, ejusdem viridis sentit, aut sentiat antiquitas.

n Ms. Joliensis cum Lugdun. et posterioribus, et ut inutile.

o Ms. Joliensis non habet, episcopum.

p Ms. Joliensis, Ad beatum quoque sedis apostolicæ... Sixtum. Sixtum scribunt mss. Corb., Remig. et Jol., Xistum vero editi omnes. Sic scribi magis placet viro doctissimo: tum quia sic scribi soleat a veteribus, tum quia Sixti nomen quod usu invaluit, nec Græco nec Latine quidquam significet.

«Carthaginis episcopum de gestis Palæstinis : alius ad Paulum et Eutropium sacerdotes, contra Pelagii et Cælestii quæstiones (*De Perf. justitiæ*) : et ad beatæ memoriæ papæ Bonifacium ^b quatuor volumina (*Contra duas epistolas Pelagianorum*) recenseantur. ^c Et si in his omnibus operibus, multisque aliis, quæ enumerare longum est, idem doctrinæ spiritus, eadem prædicationis forma præcessit; agnoscant calumniatores, superfluo se objicere, quod his libris non speciale, neque discretum testimonium sit perhibitum, quorum in cunctis voluminibus norma laudatur. Apostolica enim ^d sedes quod a præcognitis sibi non discrepat, cum præcognitis probat, et quod judicio jungit, laude non dividit. Qui ergo hos proxime ^e editos libros refutant, anterioribus acquiescant, et iis quæ pro gratia Christiana prius sunt scripta consentiant. Sed ^f non faciunt : sciunt enim omnia ^g Pelagianis esse contraria, et nihil sibi posse competere **365** ad consequentium resolutionem, si confiteantur in præcedentibus consistere veritatem.

[*Alias CAP. XLIV.*] ^h Igitur hujusmodi hominum pravitati, non tam disputationum studio quam auctoritatum privilegio resistendum est : ⁱ ut de prostrati dudum dogmatis corpore nullum membrum sinatur assurgere. Quia notum est ita falsitatis istius ^j haberi versutias, ut si senserit, præterita correctionis imagine aliquod sibi faventium radicis suæ germen excipere, totam se velit ex sui parte minima reparare. Ubi enim non aliud habet summa quam portio, non est devotionis dedisse prope totum, sed fraudis ^k retinuisse vel minimum. Quod ^l hypocritarum obtineatur insidiis, confidimus Domini protectione præstandum, ut quod operatus est in Innocentio, Zosimo, Bonifacio, Cælestino, operetur in ^m Xysto : et in custodia Dominici gregis hæc sit pars gloriæ huic ⁿ reservata pastori, ut sicut illi lupos ^o abegere manifestos, ita hic depellat occultos : illo auribus suis doctissimi senis inso-

nante sermone, quo collaborantem secum hortatus est, dicens : ^p Sunt enim quidam qui justissime damnatas impietates adhuc liberius defendendas putant : et sunt qui occultius penetrant domos; et quod in aperto clamare jam metuent, in secreto seminare non quiescunt. Sunt autem qui omnino siluerunt, magno timore compressi, sed adhuc corde retinentes quod oræ jam proferre non audent : qui tamen esse fratribus possunt ex prioris ipsius dogmatis ^q defensione notissimi. Proinde alii severius ^r coercendi, alii vigilantius ^s vestigandi; alii tractandi quidem lenius, **366** sed non segnius sunt docendi : ut si non timeantur, ne perdant, non tamen negligantur, ne pereant (*Ang. ep. 19 ad Xyst.*).

CAPUT XXII.

Conclusio operis. Etsi Augustini reprehensores satis sint convicti, tamen tolerandi sunt, nec de correctione eorum desperandum est. Interim amandi quidem semper, sed vitandi : Deusque orandus, ut in omnibus nostris primas teneat.

Sufficiens, ut arbitror, demonstratum est, reprehensores sancti Augustini et vana objicere, et recta impugnare, et prava defendere; peremptorumque armis intestinum bellum moventes, ^t dictis divinis, atque humanis constitutionibus rebellare. Quorum tamen, dum adhuc non sunt a fraterna societate divisi, toleranda magis est intentio, quam desperanda correctio : ut donec Dominus per Ecclesiæ principes, et legitimos judiciorum suorum ministros, hæc quæ per paucorum superbiam et quorundam imperitiam sunt turbata, componat; nobis Deo adjuvante sit studium, ^u quæta modestaque patientia odiis dilectionem reddere, et ineptorum vitare conflictus, veritatem non deserere, nec cum falsitate certare; semperque a Deo petere ut in omnibus cogitationibus, in omnibus voluntatibus, in omnibus sermonibus atque actionibus nostris,

^a Lugd. et posteriores, *Carthaginensem, seu Carthaginensem.*

^b Lugd. editio et recentiores, *libri quatuor explentur.*

^c Editio Lugdun. cum illa posterioribus, *Ac sic; Lovan., Duac. et Colon., in omnibus operibus.* Colon. deinde omittit, *aliis; phrasimque comate finiunt ante agnoscant.*

^d Editio Colon. habet, *fides.*

^e Vox hæc, *editos*, deerat in Lugd. et illo recentioribus.

^f Ms. Joliensis, *non facient.*

^g Lugd. et posteriores, *Pelaqlana sibi esse contraria.* Emendantur ex Corb. Remig. ex Joliensi, *Mss. et edit. Mogunt. et Ven.*

^h Lugd. editio, *ut prostrati dudum corporis dogmata, in corpore nullum membrum sinant assurgere.*

ⁱ Locum alias obscurum, cui lux ex aliis codicibus nostris non accedebat, sic emendavimus auctoritate ms. Joliensis. M-s. Corb. et Remig. cum edit. Mogunt. et Ven., *ita falsitatis istius haberi versutias, ut si ei liceat præterita correctionis imagine, aliquod sibi faventium radicis suæ germen excipere, totam se possit in exigua sui parte reparare.* At Lugd. et eo posteriores, *ita se falsitatis istius habere versutias, ut*

si eis liceat præteritæ correctionis imagine, aliquod sibi faventium radicis suæ germen excipere, totam se possit in exigua sui parte reparare.

^j Ms. Jol. cum Mogunt. et Ven., *restituisset. Melius, retinuisse, ut alii codices.*

^k Mss. tres ut supra, *in Sixto.* Xystus vero sive Syxtus Cælestino successit anno Christi 431, die 26 Aprilis.

^l Mss. Corb. et Remig., *servata.* Alii omnes, *reservata.*

^m Ms. Joliensis, *ejecere. . . expellat.* Edit. Mogunt. et Ven., *abjicere.*

ⁿ Editiones Lugd. et ea recentiores, *Sunt enim quidam justissime damnati, qui impietates adhuc liberius defendendas putant.*

^o Ms. Joliensis, *impietate.*

^p Lugdun. et posteriores, *sunt coercendi.*

^q Ita Mss. Corb., Remig. et Jol., cum edit. Mogunt. et Ven. et epistola 194 August. At Lugdun. et recentiores, *investigandi. . . ut si non timeant ne perdant.*

^r Ms. Joliensis, *divinis atque humanis constitutionibus.*

^s Hæc verba, *quæta modestaque patientia* absunt a ms. Joliensi.

ipse teneat primatum, qui dixit se esse principium. *A ipsi gloria in sæcula, Amen.* (Joan. VIII, 23; Rom. Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia : xi, 36)

^a Mss. Corb. et Remig. omittunt hic *sæculorum*, juxta lectionem loci apostolici ad quem respicere videtur S. Prosper. Cæteri codices habent : *in sæcula sæculorum. Amen.*

^b In vetere Corbeiensi exemplari subjicitur : *Explicit liber sancti Prosperi contra librum abbatis quondam Cassiani, qui prænotatur, de Protectione Dei; sive adversus dogma Pelagii et Cælestii, nefandi dogmatis repertoires ac defensores, et inimicos gratiæ*

Dei et Domini nostri Jesu Christi, et defensionem sanctorum Romanorum episcoporum et sancti episcopi Augustini, asserens veritatem de libris ejus contra supra dictos hæreticos. Deo gratias. Ms. vero Joliensis habet, Explicit liber Prosperi contra librum Cassiani Presbyteri, qui prænotatur De Protectione Dei. Editiones denique Mogunt. et Ven., Finis libri sancti Prosperi adversus librum Joannis Cassiani monachi, quem de Protectione Dei Casianus ipse inscripsit.

ADMONITIO

IN S. PROSPERI PSALMORUM A C USQUE AD CL EXPOSITIONEM.

De Psalmorum Davidicorum excellentia non est nostrum hic aliquid præfari. Hunc enim Scripturæ sacræ librum præ omnibus aliis SS. Patres, et laudibus extulerunt, et enarrationibus sermonibusque ad populum habitis, rudiorem intellectui accommodatum esse curaverunt. Sufficiat hic locum sancti Ambrosii in præfatione Psalmorum loquentis legentium oculis subjicere. Licet omnis Scriptura divina Dei gratiam spiret, inquit sanctus antistes Mediolanensis (Præfat. in Psal. 1), præcipue tamen dulcis Psalmorum liber : quandoquidem ipse Moyses, qui plano gesta majorum sermone descripsit, ubi tamen per inare Rubrum populum patrum memorabili admiratione transduxit, demersum aspiciens regem Pharaonem cum suis copiis, in majora ingenium attollens suum (quia majora viribus suis fuerat assecutus), canticum Domino cecinit triumphale..... Delectatur igitur canticum Deus non solum laudari, sed etiam reconciliari..... At vero David principaliter a Domino ad hoc munus electus est, ut quod in aliis rarum præminere reliquo opere videtur, in hoc jure et continuum refulgeret.... Historia instruit, lex docet, prophetia annuntiat, correctio castigat, moralitas auadet : in libro Psalmorum profectus est omnium, et medicina quædam salutis humanæ.... In Psalmis itaque nobis non solum nascitur Jesus; sed etiam salutarem illam suscipit corporis passionem, quiescit, resurgit, ascendit ad cælum, sedet ad dexteram Patris. Id quod nemo præsumperat hominum dicere, hoc solus hic propheta annuntiavit, postea Dominus in Evangelio prædicavit.... Psalmus benedictio populi est, Dei laus, plebis laudatio, plausus omnium, sermo universorum, vox Ecclesiæ, fidei canora confessio, auctoritatis plena devotio, libertatis lætitia, clamor jucunditatis, lætitiæ resultatio. Ab iracundia mitigat, a sollicitudine abdicat, a mœre allevat. Nocturna arma, divina magisteria, scutum in timore, festum in sanctitate, imago tranquillitatis, pignus pacis atque concordiæ, citharæ modo ex diversis et disparibus vocibus unam exprimens cantilenam. Diei ortus psalmum resultat, psalmum resonat occasus. Mulieres Apostolus in Ecclesia tacere jubet, psalmum etiam bene clamant : hic omni dulcis ætati, hic utrique aptus est sexus.... Magnum plane unitatis vinculum, in unum chorum totius numerum plebis coire! Disparēs citharæ nervi sunt, sed una symphonia. In paucissimis chordis sæpe errant digiti artificis : sed in populo Spiritus artifex nescit errare. Psalmus nocturni operis commercium, divinæ requiei stipendium, institutio incipientium, perfectorum confirmatio. Angelorum ministerium, militia cœlestis, hostia spiritalis. Psalmum et saxa respondent : psalmus canitur, et ipsa etiam saxosa pectora molliuntur. Videmus flere præduros, flecti immisericordes. Certat in psalmo doctrina cum gratia simul. Cantatur ad delectationem, discitur ad eruditionem.... Quid est quod non tibi occurrat psalmos legenti.... Quid igitur psalmus, nisi virtutum est organum, quod sancti Spiritus plectro pangens Propheta venerabilis, cœlestis sonitus fecit in terris dulcedinem resultare? etc. Augustinus vero in libro xvii de Civitate Dei cap. 14, de Psalmorum scriptore sacro disserens, ait : Erat autem David vir in canticis eruditus, qui harmoniam musicam non vulgari voluptate, sed fideli voluntate dilexerit, eaque Deo suo, qui verus est Deus, mystica rei magnæ significatione serviebat. Diversorum enim sonorum rationalibus moderatusque concentus concordii varietate compactam bene ordinatæ civitatis insinuat unitatem. Denique omnis fere prophetia ejus in Psalmis est. Quorum etiam salutarem spiritalemque efficaciam, proprio experimento edoctus, testatur in libro ix Confessionum capite 4. Quas tibi, Deus meus, ait, voces dedi cum legerem Psalmos David, cantica fidelia, et sonos pietatis excludentes turgidum spiritum, rudis in germano amore tuo.... Quas tibi voces dabam in Psalmis illis, et quomodo in te inflammabar ex eis, et accendebar eos recitare si possem toto orbe terrarum, adversus typhum generis humani? Et tamen toto orbe cantantur, et non est qui se abscondat a calore tuo, etc. Et narratione 4 in psalmum xxx, rem conficit paucis, cum dicit circumstanti et auscultanti se populo : Si orat psalmum, orate; et si gemit, gemite; et si gratulatur, gaudete; et si sperat, sperate; et si timet, time. Omnia enim quæ hic conscripta sunt, speculum nostrum sunt. Hæc pauca ex multis. Quæ certe attendens sanctus Prosper, et hunc inter omnes Augustini in Psalmos librum in compendiosum quemdam indiculum redigens, suæ et fratrum qui sua legissent profectui promovendo inserviit.

Cur autem quod in unum et quinquaginta postremos psalmos, hoc idem et in cæteros omnes non præsterit, non facile est conjicere. Aut enim id totum forte præsterit, nec operis ejus ad nos nisi tertia pars ex temporum injuria potuit pervenire; vel certe eodem modo erga scribendos libros affectus quo cæteri sancti Patres et Ecclesiæ magistri, nullum ad opus unquam, nisi charitate imperante, aut necessitate urgente, se accingens, non vero ulla conciliandæ sibi famæ intentione ductus, hos solum quos certa aliqua, Deo procurante providenteque, nata occasio suggererat, stylo prosecutus facile creditur.

Priori conjecturæ favet re vera quod de Psalmo centesimo septimo nihil se scripturum monens : Psalmus centesimus septimus, ait ibi, prætermisus est quia in postremis quinquagesimi sexti, et in quinquagesimi noni videtur expositus. Unde consequens esse nemo dubitet, in citatos psalmos scriptam ab ipso nonnullam expositionem.

Cum autem in psalmum centesimum quadagesimum quartum disserendo expresse impugnet errorem illum qui duplicem in Christo Jesu personam fugebat, de quo nihil omnino in eadem Augustini enarratione legitur, patet id ab eo dictum, propter natam jam, inumo et damnatam hæresim Nestorii. Quo fundamento nixi id ove-